

Nr. 22 • Februar 2012 • 13. årgang

Pilgrimmen

*Gammelt stenalter med mindebillede og gul pil ved Mirallos, omkring 98 km før Santiago.
Foto: Henrik Friediger*

Pilgrimmen

Udgives af:

Foreningen af Danske
Santiagopilgrimme

Pilgrimmen
c/o Henrik Friediger
Agernevej 27
2830 Virum

tlf.: 4585 0088 Mobil: 2892 1632

mail: redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Pilgrimmens redaktion:

Henrik Friediger, ansvarshavende
tlf.: 4585 0088

henrikfriediger@email.dk

Eva Andersen, tlf.: 3828 0804

perleeva@gmail.com

Peter Glunz, Mobil: 2040 1131

peter@glunz.dk

Niels Henrik Lieberkind, tlf.: 5196 8097

nh.lieberkind@get2net.dk

Troels Beck, Mobil: 2066 2649

troelsbeck@mail.dk

ISSN 1603-2365

Pilgrimmen afleveres
til Nationalbibliografien

Opsætning og layout:

Glunz Consulting, Køge, tlf.: 2040 1131

Tryk: Glumsø Bogtrykkeri

Foreningen

Foreningen af Danske

Santiagopilgrimme

c/o Sekretariat, Carina Glunz

Salbyvej 4 · 4600 Køge

Mobil: 4042 9515

mail: sekretariat@santiagopilgrimme.dk

www.santiagopilgrimme.dk

Ved henvendelse til foreningen bedes
medlemsnummeret oplyses,

Bestyrelsen:

Henrik Friediger, formand

og ansvarshavende redaktør

tlf.: 4585 0088 Mobil: 2892 1632

Vibeke Mørdrup, næstformand

Mobil: 2615 7173

Niels Henrik Lieberkind, sekretær

tlf.: 4731 5626

Carina Glunz, kasserer

Mobil: 4042 9515

Troels Beck, bestyrelsesmedlem

tlf.: Mobil: 2066 2649

kontakt til udenlandske søsterforeninger

Anette Foged Schultz, bestyrelses-

medlem mobil: 3059 5002

Benny Gunge, bestyrelsesmedlem

Mobil: 2615 7107

Enhver udnyttelse af bladets tekster er forbudt i henhold til loven. Undtaget herfra er korte uddrag af artikler til brug for anmeldelse samt til omtale der fremmer foreningens formål. Samtykke til at kopiere bladets tekster i øvrigt kan fremskaffes gennem bladets redaktion.

Copyright tilhører forfatterne ligeledes med fotos, der, hvis ikke andet er angivet, er taget af og tilhører forfatterne.

Side: Indhold:

2	Kolofon
3	Indholdsfortegnelse
4 - 5	Der er plads til os alle <i>af Henrik Friediger</i>
6 - 21	Vejen til Santiago <i>af Niels Erik Søndergaard</i>
22 - 31	Den engelske Camino og videre til Finisterre <i>af Henrik Friediger</i>
32 - 35	Camino Belesar <i>af Carsten Maegaard</i>
36 - 41	Via Gebennensis - fra Geneve til Le Puy <i>af James Heimann</i>
42 - 44	En særlig dag på Caminoen <i>af Peter Jakob Stieper</i>
46 - 53	Pilgrimsvejen og dens broer <i>af Henrik Tarp</i>
54 - 61	Portomarin - en gammel, ny by <i>af Niels Henrik Lieberkind</i>
62 - 69	Omveje på Caminoen - Castromaior - Castel del Pampre <i>af Henrik Friediger</i>
70 - 73	Munkesten til refugie i Spanien <i>af Henrik Friediger</i>
74 - 79	Prinsesse Kristina får sin kirke <i>af Stein Thue</i>
80 - 83	Reerslev Friskole og Caminoen <i>af Tage Sørensen</i>
84 - 87	"Vejen Frem" - beskæftigelsesindsats på Caminoen <i>af Jette Bech Nielsen</i>
88 - 91	Camino - som belønning for rygestop <i>af Nete Oppermann</i>
92 - 95	Pilgrimskongres i Valencia <i>af Henrik og Vivi Tarp</i>
96	Afmærkning af pilgrimsruten i Danmark <i>af Vibeke, Benny og Troels</i>
97 - 99	Pilgrimskonference og jubilæum i Holland <i>af Niels Henrik Lieberkind</i>
100-103	Oktoberdage i Nordspanien <i>af Poul Høeg</i>
104-106	"The Way" <i>film-anmeldelse af James Heimann</i>
106-107	"Nordruten af Herik Tarp" <i>bog-anmeldelse af Gitta Bechshøft</i>
107-109	"Vejene til Santiago af Jørgen Johansen" <i>bog-anmeldelse af Gitta Bechshøft</i>
109-110	"Vandringen i Pilgrimsspor af Ann Bjerre" <i>bog-anmeldelse af Gitta Bechshøft</i>
110-111	"Camino - Vandring og forandring af Luna" <i>bog-anmeldelse af Gitta Bechshøft</i>
112-113	"de årlige pilgrimsvandringer" <i>meddelelse fra foreningen</i>
114-115	"foredrag" & "årsmøde / generalforsamling" <i>meddelelse fra foreningen</i>

Der er plads til os alle

af Henrik Friediger

Generalforsamlingen i oktober 2011 var en rolig – nogle ville måske ligefrem sige en tam – affære. Der var ikke megen diskussion, og den der var, var udelukkende støttende og positiv overfor bestyrelsens og andre gode kræfters arbejde i det forgangne år.

Om formiddagen havde vi haft et givende årsmøde, hvor vi dels havde delt os i parallelle grupper efter interesser, dels vandrede en god tur langs Lillebælt. Men altså generalforsamlingen! Bestyrelsen havde sat to en halv time af til den – og så varede den kun en lille time. Pludselig havde vi en masse tid til overs inden middagen.

Det blev nok den længste snak under punktet 'eventuelt' i foreningens historie. Når vi nu havde så megen uplanlagt tid til rådighed, kunne deltagerne komme frem med, hvad de havde på hjertet – og med god tid til at vende de forskellige emner.

For mig blev det en god snak, der viste, hvor forskelligt vi hver især har det med den Camino, som vi alle interesserer os for og de fleste af os er kommet til at holde af.

Jeg har tidligere ment, at Caminoen sætter et (told)spejl op for os og giver tilbage, hvad vi hver især kommer med. Altså: hvis man kommer med glæde og overskud, så får man glæde og endnu mere overskud tilbage. Og hvis man kommer med tungt sind og svære personlige problemer, så svarer Caminoen med at være svær og tung at vandre.

Noget rigtigt tror jeg stadig, der er i den teori. Men hver gang man møder andre og

udveksler caminoerfaringer, udvides perspektivet, og der kommer nye facetter til.

Nu er jeg nærmest tilbøjelig til at mene, at Caminoen er lunefuld, uberegnelig. Den kan være hård og nærmest ufremkommelig for den positive og håbefulde, fysiske og psykiske problemer kan støde til og skabe store problemer, der er (næsten) umulige at komme frem for. Og omvendt kan pilgrimmen med det problematiske sind møde en frihed og lethed på Caminoen, der sætter de hjemlige eller eksistentielle problemer i et nyt perspektiv, der giver nyt mod på livet og peger på løsninger, der før ikke syntes mulige.

Meget – det meste? – afhænger af én selv, af den attitude, man kommer med, møder Caminoen og de andre pilgrimme med. Og så, naturligvis, af de betingelser og muligheder, Caminoen møder én med.

Et tema i vores drøftelse var her alle 'turi-sterne' på de sidste 100 kilometer af Caminoen før Santiago – typisk fra Sarria, der er den sidste større by, hvorfra man kan begynde sin Camino og i Santiago opnå det eftertragtede bevis for gennemført vandring – Compostela. Under det hellige år 2010, hvor over en kvart million pilgrimme ankom til pilgrimskontoret i Santiago og udbad sig et bevis, var langt den største andel spaniere, der havde vandret fra netop Sarria.

Ikke et ondt ord om det, men for flere af deltagerne i vores snak på generalforsamlingen, virkede det ganske overvældende med

dette nærmest enorme tilskud af pilgrimme på vejene – og ikke mindst refugierne. Caminoen blev næsten til en stressende oplevelse af konkurrence om at komme til - og den ro, som man havde kunnet finde på de mange hundrede kilometers vandring før Sarria, blev ganske effektivt forstyrret. Det er derfor, begrebet 'turist' nærmest bliver et skældsord.

Hvad skal man stille op med den oplevelse af trængsel og uro? Jeg tror, der var enighed om, at man ikke kan slippe for de andre, turisterne.

Heller ikke for de skoleklasser og ungdomsgrupper, der kan virke ganske støjende ude på vejene, hvor de helt alderssvarende lader hormonerne styre løjerne og virker helt opslugte af deres egne dagsordner. Dog skal man ikke helt undsige netop grupperne af unge. Ofte vil de gerne bruge deres diminutive engelskkundskaber og snakke lidt også med os andre.

Men en udfordring er det da. Hvad stiller man op?

Som jeg fornemmede det, endte drøftelserne på generalforsamlingen i, at vi bliver nødt til at acceptere vilkårene, som de nu engang er, og forsøge at få det bedste ud af situationen og bearbejde de sider af os selv, der har svært ved at overkomme de andre og frygten for, om der nu er plads til mig.

Som eksempel på dette kan man i denne udgave af Pilgrimmen læse Niels Erik Søndergaards artikel om hans lange vandring på den franske vej, hvor han på de sidste 100 kilometer støder ind i 'turisterne' og forsøger at leve med dem.

En anden metode er helt at undgå mylderet, at finde andre veje uden om trængslen. For der er ikke kun én Camino, der fører til Santiago. Der er mange.

Herom kan man læse i to af de andre artikler. Der er min egen om Camino Inglés, hvor man helt kan undgå at møde nogen som helst andre pilgrimme, samtidig med at man bliver mødt med venlig nysgerrighed fra den lokale befolkning. Det er også vilkårene og gevinsterne, hvis man følger i Gittas og James' fodspor på deres vandring ad den gebennensiske vej i Frankrig, som James Heimann har skrevet en beretning fra. I tidligere udgaver af Pilgrimmen kan man finde endnu flere eksempler. Har man ikke gemt de tidligere numre af Pilgrimmen eller er relativt nyindmeldt, kan man finde samtlige tidligere numre på foreningens hjemmeside.

En anden og garanteret stille og rolig Camino kan man finde, hvis man bevæger sig ud på de ikke allerede anlagte og afmærkede. Man kan med brug af et godt kort og en smule eventyrlyst i blodet selv finde sin egen vej. Det er det, som Carsten Maegaard har gjort og fortæller om i sin artikel om den selvopfundne Camino Belesar, der går uden om menneskemylderet på den sidste del af Caminoen. Det er i øvrigt en Camino, der løber sammen med andre af de allerede afmærkede og i tidligere numre af Pilgrimmen beskrevne ruter, der kommer sydfra.

Hvad du end vælger af løsninger på din egen Camino, skal du ikke være i tvivl om, at du er velkommen på Caminoen og har ret til at være den, du er, især hvis du giver de - os - andre den samme ret.

Buen Camino

Vejen til Santiago – Caminoen den 1. juli til 11. august 2011

Forfatteren til denne artikel har været længe undervejs. Niels Erik Søndergaard har flere gange skrevet i pilgrimmen om åndelige vinkler på det at være pilgrim. Ofte ganske kortfattet. Derfor har redaktionen ofte opfordret ham til at kæde sine overvejelser sammen med erfaringer som pilgrim. Nu har han så taget handsken op, har vandret 'hele turen' og fortæller her om sine oplevelser.

af Niels Erik Søndergaard

Den mentale forberedelse til pilgrimsvandringen på Caminoen i Spanien har været nogle år for mig. Blandt andet gennem Foreningen af Danske Santiagopilgrimme har jeg gjort tilløb til turen. Især Bent Jul har inspireret mig. Beretninger, foredrag om Caminoen og mange råd til turen har lagt op til dette.

Naturligvis spiller det kulturelle element en rolle i praksis, men selve årsagen og anledningen til min beslutning om at gennemføre pilgrimsvandringen er muligheden for spirituel inspiration. Denne fremmes under den fysiske vandring og ved nærheden med de vandrende under primitive forhold. Og turen, hvor der sker en afkobling fra hverdagens stress og materialisme, ender ved katedralen, hvor den inddrager kristen spiritualitet som en naturlig, uundgåelig del af helheden. Vandringen ikke er en almindelig turisttur, men inddrager det metafysiske aspekt.

Også Svenska Kyrkans pilgrimsinitiativ har inspireret mig blandt andet med ordene fra den hellige Birgitta af Vadstena: "Herre lær mig din vej at kende, og giv mig vilje til at følge den". Den mest spændende kirke

indenfor det gamle danske område er pilgrimskirken i Sankt Oluf i Østskåne.

Caminoen begynder

1. juli - kom jeg til pilgrimskontoret og herberget L'Esprit de Chemin i den smukke by **Saint Jean Pied de Port**, hvor jeg fik mit første stempel i pilgrimspasset. Jeg var derfor først klar til at gå kl. 10.30, men to unge tyskere var parat til at gå, så det blev afgørende for mig. Jeg fandt sammen med Franticek fra Prag, som jeg gik sammen med hele dagen. Han var en god støtte, og vi snakkede godt sammen. Han gik Caminoen, fordi han havde problemer med et sygt barn og tænkte over, om han trængte til mere ydmyghed.

Vi gik den første dag 25 kilometer over Pyrenæerne til Roncesvalles på syv timer. Stigningen var fra 200 til 1400 meter med et fald fra 1400 til 900 meter til sidst. "En hest for en lige vej" bemærkede jeg. Fra Shakespeares Richard den 3., bemærkede Franticek, men uden mening, tilføjede han. Der var en pragtfuldt udsigt i solskinsvejr, hvor vi kunne se og fotografere bjergene. Vi kom forbi stedet med korset og sværdet, hvor Roland i 778 stoppede maurerne. Der var et stort forbrug af vand, men også mulig-

hed for at optanke. Det siges, at det er den hårdeste tur på Caminoen. Turen var forbavsende god og fin uden problemer, men det var nok.

Om aftenen kom vi til et flot og stort refugie i **Roncesvalles**, hvor jeg fik aftensmad ved et bord sammen med 9 andre. Vi sov i bokse 4 og 4, hvor jeg mødte spændende, opmærksomme, åndeligt levende 40 årige Ansonet fra Sydafrika. Der var en dejlig pilgrimsmesse, hvor jeg uden at kunne sproget kunne svømme hen i traditionen og religionen. Det var en stor omgang for første gang at holde styr på en rygsæk. Klokken 22 gik vi alle i seng helt naturligt af træthed. På alberguet købte jeg **Michelins Guide over Caminoen** med kort og angivelser af højde, landsbyerne og alberguerne. Den gik jeg med hele tiden, og den var en rigtig god vejledning.

2. juli - stod vi op kl. 06. Da var vi også udhvilede. Denne rytme gentog sig hver dag. I seng kl. 22 og op kl. 06. Det var en god og sund rytme. For her i sommertiden drejede det sig om at gå mest muligt om formiddagen og undgå den varme eftermiddag med 40 gr. i solen. Jeg stilede efter hver dag at gå ca. fra kl. 06.30 til kl. 13.

Jeg gik sammen med tyskere og belgiere og mødte Kelsey fra Vancouver, en 25 årig universitetsstuderende, frisk og rar pige. Hun havde studeret et halvt år i Spanien, gik hurtigt og ville videre. Vi var fremme kl. 14. Dag nummer to oplevede jeg som den psykisk hårdeste dag på Caminoen. Turen gik op og ned på stenede klippestier, hvor man kunne gå og gå og ingen steder komme.

3. juli - kom jeg forbi en lille dejlig kapelkirke i landsbyen Zabaldika, hvor der var et smukt rum med kunst og den røde flamme, der adskiller en kirke fra et forsamlingshus, mens der lød skøn dæmpet åndelig musik. **Kapellet var et åndeligt højdepunkt på Caminoen.** Et par centrale tekster her er:

"Velsignet er du pilgrim - hvis du opdager, at vejen åbner dine øjne for det usete, - hvis du går mere op i at nå andre end at komme frem, - hvis du betragter vejen og opdager, at den er fuld af navne og morgener, - fordi du har opdaget, at den ægte vej begynder, når den er endt, - hvis din rygsæk er fattig på ting, mens dit hjerte flyder over med følelser og indtryk, -

hvis du opdager, at et skridt tilbage for at hjælpe en anden er mere værdifuld end hundrede skridt fremad uden at ønske andre, - hvis du ikke har ord for at sige tak for alt, hvad du møder på vejen, - hvis du søger efter sandheden og gør vejen til liv og dit liv til vejen i søgningen efter ham, der er Vejen, Sandheden og Livet, - hvis du på vejen møder dig selv og undervejs giver dig selv tid uden hastværk til at betragte billedet i dit hjerte, - hvis du opdager vejens mange former med stilhed med bøn til Faderen, som venter på dig."

Rejsen gør dig til en pilgrim, fordi vejen til Santiago ikke bare er en tilfældig sti, der skal gås et eller andet sted, eller er en test, der skal belønnes. Vejen er en lignelse og en realitet, fordi den foregår indenfor og udenfor den tid, det tager at komme fra sted til sted, og fortsætter langs hele dit liv, hvis du tillader vejen at træde ind i dit liv, forandre dig og gøre dig til en pilgrim. Vejen gør dig enklere, for jo lettere rygsækken er, des mindre vil den belaste din ryg, og des mere vil du opdage, hvor lidt du behøver for at være i live. Vejen gør dig til en bror eller en søster. Hvad du end har, må du være rede til at dele, for selv om du begyndte for dig selv, møder du vandrefæller. Vejen føder fællesskab, et fællesskab, der hilser andre, der interesserer sig for, hvordan vejen går for andre. Vejen stiller krav til dig. Du må stå tidligt op trods træthed og vabler. Vejen kalder dig til meditation, til overraskelse, til åbenhed, til grundig betragtning, til at stoppe, til stilhed, til at lytte, til at beundre, til at velsigne – både over og angående naturen, dine rejsefæller, dig selv og Gud.

Jeg nåede at komme til søndagsmessen i Arres, hvor der var rigtig god gang i den. I **Pamplona** (Iruña) kom jeg til det store albergue Jesus Y Maria med op mod 150 senge.

Der var et fantastisk hyggeligt folkeliv søndag aften mellem kl. 19 og midnat. Folk sad og stod på gaderne med deres vinglas. Folk stod foran hver bar ude midt på gaden og snakkede vildt højt uden at være ophidsede. Der var en kulturhyggestemning, som vi ikke har hos os.

4. juli – Klokken syv mandag morgen gik jeg ud af byen. Da var gaderne helt tomme. Spanierne er ikke morgenmennesker, men aften- og natmennesker.

Den første del af turen gik jeg sammen med Con og Maggie fra Irland. Vi fik en god snak og mødtes flere gange senere. De havde først været i Lourdes i to dage. De græd over at tage derfra. I deres møde med alle de syge mennesker fik de meget at takke for, da de derved fik at se, hvor godt de selv havde det. Det hører med til beretningen, at Maggie, irsk lærerinde, kun havde halve fingre på den ene hånd. Maggies onkel, der døde af kræft, fik i Lourdes en dyb ro og fred over sit liv. Vi mødtes jævnligt i flere uger. De var dybt katolsk åndelige mennesker.

Der var på vejen en stor stigning og tilsvarende nedtur til og fra Alto del Perdon. Mine ben fik det dårligt på turen, så jeg bad om at få kræfter til at gå videre. Jeg havde planlagt at gå til Obanos, men måtte stoppe i **Uterga**. Det var skønt at smide sig på

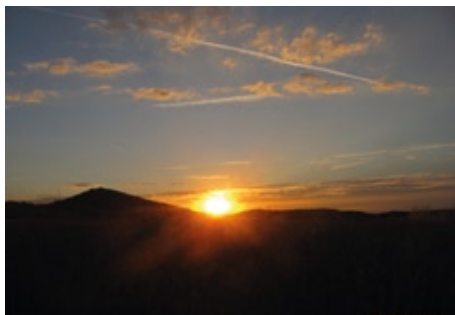
sengen kl. 13. Det var den sidste dag, jeg havde problemer med benene. Hofterne, knæene, læggene og fødderne blev dag efter dag forbavsende stærke. Jeg havde to svage tæer. Ved den ene tå forebyggede jeg problemerne, men det fik jeg ikke gjort ved den anden, der derfor fik en blodsamling.

Hver dag, når jeg kom frem, var der: bad, soignering, barbering, tøjvask og hvil. Det tog som regel tre timer.

Alberguerne er inddelt i private, kirkelige og kommunale (albergue municipal). De kommunale og kirkelige koster 5 euro, mens de private op til 10 euro pr. nat. De kommunale var som regel de ringeste, kun en seng. De kirkelige havde nogle gange pilgrimsmesse og fællesspisning. De private var hyggelige med hyggestuer, hyggehaver, hospitaleros, små sovesale og nogle gange menu på stedet.

Jeg konverserede med spanske Lila. I alt mødte jeg kun tre spaniere, jeg kunne føre en samtale med. Ca. en tredjedel af pilgrimene fra mange lande var engelsksprogede, så jeg gik det meste af tiden og talte engelsk. En dag tog jeg mig i at tale engelsk med mig selv. Der ville have været mange interessante spaniere at tale med, hvis jeg havde kunnet tale spansk, men vi klarede os udmærket med engelsk som fællessprog.

5. juli – Gennem Obanos, hvor Somport-vejen støder til Caminoen. **Ud af 48 dage havde jeg 43 soldage. To regnvejrdsage og tre overskyede dage.** Men når der bliver massivt overskyet, synker temperaturen til 13-15 grader. Der var fantastiske landskabsudsigter, da vi i terrænets højdepunkter havde oversigt over landskabet. Jeg havde gode ben og let ved at gå.

Jeg mødte Mark fra Israel. Han havde to hunde med og teltet på ryggen. Punte la Reina er en smuk klassisk oldtids romersk by. Naboeerne bor tæt i de smalle gader og kan ikke undgå hinanden. På vestsiden af byen gik jeg over floden på en 2000 år gammel smuk romersk bro. Her har alle pilgrimme på Caminoen i tusind år gået over, mærkeligt at tænke sig. Broen er arkitektmæssigt kvalitetsarbejde. Jeg ankom til **Lorca** ved etiden og ville ikke gå mere.

6. juli – Af sted tidligt. I Estrella fik jeg morgenmad på en Bar. **Vi var på bar altid. Spanske barer er en slags cafeer, der ligger langs hele Caminoen. Cafe con Leche – espresso + to tredjedel varm mælk og som regel en bocadillo med ost var fast på programmet.**

Jeg stoppede allerede i **Ayegui** efter en stille og rolig tur til middag. I bogsamlingen lånte jeg bogen "Ich Claudius", den romerske kejseres selvbiografi. Jeg afleverede den efter at havde læst den på San Javier i Astorga.

7. juli – Efter morgenmaden på Alberguet kom vi kl. 7.30 efter 3 kilometers gang forbi Bodegas Irache, hvor der var to haner, en med vand og en med rødvin. Men da det først var fra kl. 08, så gik vi glip af det.

Her Mødte jeg Bryan og Carla Stevens fra London, 77 og 46 år gamle. De blev mine nærmeste venner på Caminoen, hvilket resulterede i mange dybe samtaler og gensidige invitationer til vore hjemsteder. **De blev turens venskabsmæssige højdepunkt.** Vi mødtes til og med i Santiago løbende med nogle dages mellemrum. Bryan havde været leder af personaleafdelingen i BP og været mangeårig leder af et engelsk, kristent frivilligt arbejde, der verden over arbejdede på at yde praktisk hjælp til u-landene på lokalt niveau efter devisen "small is beautiful". Carla var lærer. De var gode lyttere og gode til at yde et venskabeligt kvalificeret modspil. De var anglikanere fra Sidewark Cathedral ved London Bridge. Vi havde mange gode samtaler over hele registret, åndeligt, politisk, nationalt, erhvervsmæssigt, menneskeligt.

Ved Villamayor mødte jeg Dino fra Schweiz, der begyndte sin vandring hjemmefra den 4. maj og ville gå 2100 kilometer til Santiago. Han forlod et godt arbejde i håb om at finde mere end materialisme i tilværelsen.

Godt i gang

Der lå mange små kirker og kapeller langs vejen. De var gode til et hvil og til en lille andagt. **Barerne og kirkerne lå ved siden af hinanden. De gav både fysisk og åndelig føde.**

Jeg nåede **Los Arcos** ved middagstid. Desværre gik jeg forbi det hyggelige private østrigske albergue Casa de Austria og endte på det kommunale albergue, men jeg fik menu i nærheden sammen med Con, Maggie, Bryan og Carla.

Senere var vi til messe, hvor der under nadveren blev sunget "Nærmere Gud til dig". Til slut var der velsignelse af pilgrimmene – benediktione de peregrinos - fra præsten i et sidekapel, hvor vi fik udleveret bedeark for den daglige vej. Ånden og stemningen var her rigtig god: "Herre, vær for os, en ledsager på vores rejse, vejviseren ved vore vejkrøds, styrke gennem udmattelse, vores fæstning i fare, vores hjælp på vejen, skyggen i vores varme vej, lyset i mørket, trøsten i vores modløshed, og herre over vores hensigter". **Messen i Los Arcos var et stærkt højdepunkt.**

8. juli – Fulgtes med Junghi fra universitetet i Seoul til Sansol, hvor vi fik morgenkaffe på baren. På morgen-tv så vi tyreløbet i Pamplona. I Viana fik jeg en bocadillo på baren og en dejlig andagt i kirken ved siden af. Efter at være gået over broen over floden Ebro kom jeg efter 30 kilometers gang til **Logroño**, hvor jeg til højre for broen di-

recte på Caminoen i centrum stødte ind i et stor primitiv kaserne-albergue.

Dagen efter erfarede jeg til min store ærgrelse, at jeg var gået glip af det bedste albergue på Caminoen, nemlig det lille klosterherberg lidt til venstre for broen med 25 senge. Her var der engelsksprogede fra 10-12 nationer, fælles andagt på engelsk, fælles sang, fælles mad fra de penge, der frivilligt var givet dagen i forvejen, med betjening af stedets engelsksprogede hospitaleros.

9. juli – Mødte Junghi og fik morgenmad i Navarrete. Ved middagstid stoppede jeg i Ventosa. Jeg ventede sammen med andre et par timer til det hyggelige private albergue lukkede op. Efter hvil, bad, vask, dagbog, soignering tog jeg en lille tur i landsbyen, hvor jeg sammen med Rainer om aftenen hyggede mig over menuen.

10. juli – Jeg var oppe kvart over seks og gik i en behagelig vandretemperatur i overskyet morgenvejr. Vi kom på morgen-cafe i Nájera og på formiddags-cafe i Azofra, hvor jeg mødte en række både nye og bekendte pilgrimme. Vi gik forbi rigtig mange flotte vinmarker i den røde jord. Patrick Fowley fra Irland fortalte mig om Sct. Patricks evne til i 400-tallet at behandle den gamle irske kultur præfigurativt dvs. læse Det Nye Testamente ind i den gamle kultur – ligesom man læser N.T. ind i G.T. – lige som Grundtvig læste nordisk mytologi med N.T.'s øjne.

Ved to-tiden nåede jeg **Santo Domingo de la Calzada**, der er opkaldt efter manden, der i 1000-tallet organiserede Caminoen. Jeg kom til cisterciensernes lille herberg, hvor jeg kl. 19 hørte nonnernes korsang i klosterkirken (Vesper), og hvor jeg senere fik pilgrimsmenu med en flaske rødvin. Sidst på eftermiddagen var jeg på tur i byen og forbi katedralen, hvor Santo Domingo er begravet.

11. juli – Jeg ventede med at komme af sted til kl. 07 og tog den med ro og fik morgenmad (med cafe con leche og bocadillos) i Grañon. Cafeen og kirken lå kun 5 meter fra hinanden. Dejligt, så var der både fysisk og åndelig føde. Det hjælper på den åndelige inspiration, at kirkerummet ikke er et forsamlingshuslokale, men et åndeligt rum.

Jeg nåede til **Belorado** ved ettiden. Sogneherberget – Albergue Parroquial – var bygget sammen med klosterkirken, hvor der kl. 19.30 var pilgrimsmesse.

12. juli – Jeg tog den med ro og fik morgenmand i Espinosa, hvor jeg mødte Martin og Sara igen. De manglede kræfter. Jeg foreslog dem saltpiller og jernpiller. Jeg fortsatte til **Villafranca Montes de Oca**, hvor jeg naturligvis gik uden om det kommunale albergue og allerede kl. 11 kom til det private albergue, der var et kombineret hotel og herberg med menu del peregrinos og morgenmad. Der var køligt og overskyet, og til middag styrtede regnen ned. **Til tider kan man ikke undvære fleecetøjen.**

Jeg kunne nu se, at jeg kunne have gået turen hurtigere end planlagt, men det bør ikke dreje sig om at komme hurtigst muligt frem. Om morgenen på ruten har jeg min

personlige andagt suppleret med pilgrimsbønnen fra Los Arcos.

En utrolig hyggelig aften tilbragtes under menuen sammen med Rainer, Patrick og Daniel, Bryan og Carla. Til sidst fik vi en snak om kvaliteten af forskellige varer med tjeneren på dennes foranledning i baren. Inden jeg fik set mig om, havde Patrick betalt for min whisky.

13. juli – Overskyet og lidt regn og regnjakke på mig selv og rygsækken, men inden jeg kom frem, var bukserne tørre. Mit undertøj, skjorte og bukser fra fritidslageret er dyrt, men fortræffeligt. Vi fik morgenmad i San Juan de Ortega og gik videre til Albergue Centro Turistico i Atapuerca. Kun 11-15 grader den dag. Rainer, Daniel og jeg spiste aftensmad sammen. Disse aftenmenuer er meget sociale.

14. juli – Jeg gik til **Burgos** ad den lange indfaldsvej. Belært af fejltagelsen i Logroño opsøgte jeg kloster-kommunitets-herberget EMAUS i udkanten af centrum.

Den spanske kirke (der modsat frikirkerne har kontakter til det brede folk) er ikke rig. I modsætning til den danske kirke, så holder den spanske kirke sig både finansielt og teologisk uafhængig af den rent materialistiske stat, men så må den klare sig selv. Det kan man især se på nogle af landsbykirkerne. I modsætning hertil betaler den danske stat til kirken og forlanger så til gengæld teologisk tilbagebetaling. Jeg foretrækker den spanske kirkes valg.

Kl. 19.30 var der messe i kapellet ved siden af Emaus-alberguet. Kl. 20 - 21.15 var der aftensmad, hvor to franske hospitaleros ser-

verede til mest tyske pilgrimme. Kl. 21.15 – 21.45 var der individuel stille bøn i kapellet. Næste morgen var der morgenmad på stedet.

Mesetaen

15. juli – Blev indkvarteret på det enlige kommunale herberg i Hornillos ved siden af cafeen og kirken. Tilbragte aftenen over menuen med Patrick. Patrick og jeg havde mange dybe samtaler. Vi forstod hinanden åndeligt og intellektuelt. Patrick var turens teologiske højdepunkt.

16. juli – Sammen med Patrick og Daniel nåede jeg Castrojeriz og herberget og albergue Casa Nostra. Jeg fik menu sidst på eftermiddagen sammen med Brian Relph, Anders Nilsson fra Stokholm og Catrine fra Florida. En festival var da ved at begynde med indledende marked, uddeling af præmier, dans og hygge. Jeg måtte gå kl. 21.30, da alberguet lukkede kl. 22. Men de sidste forlod festivalen, da vi næste morgen forlod byen.

17. juli – På toppen af bjerget Mostelares mødte jeg Luise, nyuddannet sygeplejerske, fra Glostrup. Vi fik morgenmad i Itero og gik sammen hele dagen til Fromista, hvor den berømte San Martin kirke fra 1066 med den rene stenfremtøning indvendig ligger. Socialt samvær om aftenen over menuen med Patrick og Daniel.

18. juli – Traf turens personlige åndelige højdepunkt ved mødet med Colleen Rossi fra Arizona, hun trængte til en pause sammen med andre mennesker og til at komme "deeper to God". Vi fik i løbet af fem kilometer en overordentlig god samtale om troen, der findes på alle virkelighedens områder i sammenhæng med vores gang på Caminoen og vores daglige tilværelse. Mødet med Colleen mærkedes stærkt åndeligt som et møde med jomfru Maria, som en berøring af Ånden.

Jeg mødte Luise igen og gik sammen med hende resten af dagen. Louise gik og mediterer noget af tiden, jeg også. Hun sagde, at jeg skulle hilse Buen Camino tilbage til folk, hvad jeg så fra da af gjorde. Hun fortalte, at hun havde mødt en franskmænd, der havde gået fra Paris til Santiago og nu var på vej retur til fods for åndeligt at sone tidligere narko-gangster-virksomhed. Ud for Revenga så vi til venstre for Caminoen en totalt forladt landsby. Så tænker jeg, at de er flyttet til de store byers forstæder. Hvilket kulturspild. Jeg opfatter det som et forfald af sande værdier. Ved middagstid nåede vi sammen med Patrick og Daniel nonneklostret Monasterio de Santa Clara, hvor vi fik et 4-mandsrum. Først nu er jeg helt holdt op med at stresse fremad til næste sted.

Carrion de los Condes var et ganske specielt højdepunkt på Caminoen. Byen havde

flere fantastiske alberguer, adskillige kirker og mange barer, forretninger, pladser, supermarkeder og smukke gader og bygninger og butikker. Jeg mødte Colleen på gaden. Hun sagde, at der på Albergue Carrion de los Condes var fællesspisning, for de der medbragte mad fra supermarkedet. Derefter købte jeg ind på et godt supermarked. Con og Maggie havde overnattet to dage i byen ved at gå fra det ene albergue til det andet.

Kl. 18 -19 var der fællessang med Camino-ens sange på alberguet ledet af nonnerne, der boede i et kommunitet på stedet. Fra 20 – 21 var der messe med pilgrimsvelsignelse i kirken ved siden af. Mens vi havde været til messe, havde et par af nonnerne rettet den fælles mad til. Fra 21 – 22 var der fælles spisning. Ved bordet snakkede jeg med Colleen, en af nonnerne, Martin og Sara.

Om eftermiddagen havde Patrick på en cafe forklaret mig rosenkransens indhold. Den kommer rundt om de centrale dele af evangeliet og Det Nye Testamente. Via den kom-

mer det katolske lægfolk jævnligt igennem de grundlæggende bibelske tekster.

19. juli – Jeg gik den 17 kilometer lange tur på den romerske vej til Calzadilla, hvor jeg fik cafe con leche med Luise, Sara og Martin. Og fortsatte gennem Ledigos til **Terradillos**, halvejs på Caminoen. Alberguet var opkaldt Jaques de Molay efter den sidste leder af Tempelridderordenen, inden den franske konge i 1312 likviderede ordenen, sandsynligvis fordi den begyndende renæssance ville begrænse troen i det offentlige rum. Tempelridderne var pilgrimmenes beskyttere i Middelalderen.

Alberguet havde en pragtfuld afskærmet hyggehave med sol og grønne buske. I skyggen hyggede Daniel, Luise, to tyskere og jeg os både eftermiddag og aften. Jeg snakkede med en hjemsendt dansk soldat fra Afghanistan, der gik 40 kilometer hver dag. Han mente, at når man går til sin fysiske grænse hver dag, så kan man blive af med eventuelle psykiske problemer.

20. juli – Jeg tog af sted kl. 07, og kl. 11 kom jeg til Albergue Viatoris i **Sahagun**. Hen på eftermiddagen gik jeg ind i den hyggelige by, hvor jeg fandt det første grovbrød i Spanien i supermarkedskæden Lupo. Kl. 18 kom jeg til det hyggelige Restaurantorv, hvor folk hele aftenen sad på gaden og hyggede sig ved cafeerne, mens børnene legede på centerpladsen.

21. juli – Mødte Cathrine?, Anders og Brian til morgenmads-kaffe i Bercianos. Da Brian og jeg gik derfra, kom vi i gang med lange filosofiske samtaler, så vi slet ikke havde tid til at holde øje med vejen. Vi gik helt forkert og måtte over en dal og to landsbyer uden for Caminoen, før vi nåede **El Burgo Ranero**. Det tog 5 timer at gå en vej, der officielt er 8 kilometer lang. Heraf kan man se, at der kommer meget godt og ekstra oplevelser af at diskutere filosofi. **Brian var turens intellektuelle højdepunkt.**

22. juli – Afslappet tur til Reliegos, hvor jeg undtagelsesvis havde eget brød med. Kl. 12.30 var jeg i **Mansilla de las Mulas**. Her

gik jeg forbi den nye private albergue i udkanten af byen og havnede i centrum ved siden af kirken i det kommunale albergue. En fejltagelse, her taltes kun spansk. Jeg gik senere tilbage til den gode have i det private albergue fra kl. 15 – 20, hvor jeg var sammen med de andre, jeg kendte. Om aftenen var jeg til messe i kirken.

Når man ser de spanske kirker, så forstår man, hvorfor der er nogen i Sydeuropa, der har den opfattelse, at protestantismen kun er en religion for mænd. Jomfru Maria spiller her den samme rolle som alle andre mennesker i kirken tilsammen. Det åndelige kvindelige element er meget tilstede. Det blev slået ihjel i Skandinavien i 1500-tallet. Det kom så igen i 1900-tallet, men kun i rent sekulariseret, materialistisk form.

23. + 24. juli – Benediktiner herberget i **LEON**, hvor jeg var to nætter. Var i katedralen, der er en fantastisk kunstnerisk og åndelig oplevelse. Glasmalerierne er enestående. Om aftenen var jeg til pilgrimsvelsignelse i kloster-kapellet.

Næste dag søndag var jeg til messe først i katedralen. Om aftenen fik jeg pilgrims-menu på fortovet på strøggaden La Ancha med Rainer. Disse menuer er kolossalt sociale. Det var godt at stoppe op og være i byen med mange sociale hyggekrege på veje og pladser.

25. juli – Skt. Jakobsdag og helligdag i Spanien. Efter morgenmaden på alberguet gik jeg i ét stræk de 22 kilometer til **Mazarife**. Jeg nåede at være med til Sct. Jakobs-messen i landsbyens kirke. Vi sad om eftermiddagen i Albergue San Antonies gode have i parasollernes skygge. Kl. 18 var der messe i kælderen med en ung italiensk præst, der selv var pilgrim. Kl. 19 var der fællesspisning i kælderen med en rigtig god 4 retters menu og medfølgende socialt samvær.

26. juli - Jeg mødte Lone fra Skelskør tidligt om morgenen og gik sammen med hende hele dagen. Vi fik morgenkaffe i Villavante. I Hospital de Orbigo mødte vi Rainer og besøgte den flotte romerske bro. Vi fortsatte til **Santibáñez**, hvor vi kom til et albergue, hvis primitive bade- og toiletforhold kun er gode i varme og tørvejr. Jeg gik hen i kirken og holdt en lille andagt og skrev noget væsentligt i gæstebogen. Der var en dejlig baghave, hvor vi sad 14 mennesker og fik menu fra kl. 19 til kl. 22. Jeg hyggede mig med Lone (42), Sara (21) og Sofie (23) fra København. Sara og Sofie underholdt med rappersange om Caminoen. Det var en god aften. Sofie virkede på overfladen flippet, men var noget helt andet under overfladen.

Bjergene

27. juli – Når man kommer fra øst og ser **Astorga**, der ligger nede i en dal med høje bjerge i baggrunden, møder man et rigtig

smukt panorama. Kl. 10 gik jeg forbi katedralen og nåede alberguet San Javiér, der er et hyggeligt albergue med gode hyggesteder og de bedste faciliteter på Caminoen. Jeg afleverede "Ich Claudius" og et N.T. her.

Jeg så i katedralens museum to billeder af Santiago Matamoro – Jakob Maurerdræberen – uden hvilken Spanien i dag blot havde været et Nord-Marokko. Den falske politiske korrekthed forsøger i dag at nedtone Matamoro-skikkelsen, men Santiago Peregrino - Jakob Vandringsmanden - og Santiago Matamoro hører sammen. Den sidste er den førstes forudsætning på alle måder, både historisk og åndeligt. Og ikke mindst i det forhold, at i livet hører kamp og ydmyghed rigtig forstået tæt sammen, hvis ikke begge skal blive falske.

28. juli – Det var med vemod, at jeg efter en rigtig god morgenmad forlod San Javiér, der facilitetsmæssigt var det bedste sted, jeg kom til. Jeg mødte igen Bryan og Carla ved det meget givende kapel **La Erimita del "Ecco Homo"**. Stedets betydning vokser, efterhånden som tiden går. I Ecco Homo

kapellet ved Valdeviejas med dets inspirerende indre og med anledninger til Maria-bønner fik jeg en stærk åndelig påvirkning til at give mig hen i en Maria-bøn, hvor jeg bad hende om at bede for et par af mine svagheder, at spise lidt for meget og at blive irriteret over småting. Og jeg oplevede faktisk, at Maria-kanalen til Gud er givende. Der skete noget, selv om der er plads til, at der kan ske mere.

Vi nåede til **det engelske Sct. James Sel-skabs Albergue Gauselmo**. Her er der ved siden af et kloster- og munkefællesskab – kommunitet. På alberguet var der 4 omsorgsfulde engelsk-sprogede hospitaleros (fra Ungarn, Holland, Sydafrika og England), der hyggede om os mere end på noget andet sted. Både om eftermiddagen og om aftenen sad vi sammen med dem i gården. Om aftenen var vi først til vesper og senere til benediktionen i kirken ved siden af.

29. juli – Det var igen med vemod, jeg om morgenen forlod Albergue Gauselmo i Rabanal efter en rigtig god morgenmad med hospitaleros service. Dagen blev en rigtig natur-hyggedag med store jævne stigninger og nedgange, hvor det var naturligt at tage den med ro.

Vi kom til Cruz de Ferro, der er Caminoens højeste punkt – 1504 meter – med det høje kors, hvor pilgrimene lægger deres sorger. De fleste tog en sten med hertil. Jeg tog for sjov en sten med herfra.

I Manjarin traf jeg på Tempelriddernes lille sted igen Anders og Cathrine. Anders fortalte, at han er med Sct. Lazarus Ordenen i Jerusalem. Tempelridderordenen vendte tilbage til overfladen igen i 1700 tallet under pavens beskyttelse.

30. juli – Vi kunne se industri-smog over Ponferrada. Morgenmad i Molinascas med Bryan og Carla, som jeg snakkede med til **Ponferrada**, hvor de ville videre. Så Tempelriddernes store flotte borg og gik gennem centrum til det kirkelige refugie med 210 senge.

Om morgenen har jeg min morgenbøn. Se-

nere på turen den ordløse kontemplative bøn (den vigtigste). sidst på dagen min aftenbøn.

31. juli – I Fuentes Novas var der et dejligt kirkekapel, hvor jeg holdt andagt. Også Cabellos var interessant. Jeg spiste min egen morgenmad, som jeg dagen forinden havde købt i supermarkedet. Jeg gik ad en alternativ meget smuk rute ud over vinmarkerne. Efter Ponferrada begyndte brombærrene og vindruerne at blive modne.

Kl. 13.30 nåede jeg til **Villafranca del Bierzo**, hvor jeg valgte det kristne Refugio Ave Fenix. Der havde hyggelige indendørs, overdækkede og udendørs fællesrum. Der var lidt primitive luftåbne toiletter og baderum, men **Refugio Ave Fenix er et sted med sjæl**. De forskellige hospitaleros var tjenende ånder. Ved fællesspisningen kl. 20.30 sang Jesus for ved bordsangen for maden. Altså Jesus Arias, stedets leder.

1. august – Rigtig god morgenmad på refugiet. God meditation i et dejligt kapel i La Portala. Afslappet tur til **Vega de Valcarce**, hvor jeg desværre gik forbi det private brasilianske albergue, fordi jeg ikke havde tålmodighed til at vente to timer på dets åbningstid.

Jeg kunne godt ønske mig flere pilgrimme over 40 år. Fra Roncesvalles er næsten alle på Caminoen pilgrimme, men langs med ruten falder andelen af pilgrimme, mens andelen af turister stiger. Efter Leon er pilgrimmene i mindretal. Fra Sarria tipper balancen helt, så pilgrimmene i nogen grad bliver væk blandt turisterne. 100-km-ordningen, der giver folk et pilgrimsbevis for at gå de sidste 100 kilometer, er forkert. For den skaber ikke pilgrimme, men turister. Dog giver det selvfølgelig mange unge spaniere en stor oplevelse. En anden gang vil jeg gå Caminoen en måned senere.

Galicien

2. august – Regnvejr. Jeg ventede til det værste var overstået. Selv om det regnede et par timer, så var bukserne tørre, da vi nåede frem. De 8 kilometer fra Las Herrerías til O Cebreiro med en stigning på 700 meter var det hårdeste afsnit af turen for mig. Nåede det kommunale albergue, der er en meget primitiv kaserne, hvor intet bliver forklaret, hvor der indkvarteres 50 i et rum, hvor badeforholdene uden toiletpapir er særdeles primitive. Udsigten fra O Cebreiro kan ikke beskrives af et kamera, den skal opleves. Vejen fra La Faba er en kodriversti, hvor man skal passe på ikke at træde i kokasserne. Sådan er det i øvrigt på halvdelen af stierne i Galicien videre frem.

3. august – Mødte Sonja og hendes datter

Ines fra Helsingør. Vi gik det meste af dagen sammen. Vi nåede **Triacastela** ved 13-tiden. Der er en 4-5 alberguer i landsbyen. Vi gik forbi det store kommunale herberg, der ligger først i byen. Vi gik videre til Albergue del Hortas de Abel, hvor der var plads. Det er et dejligt lille hyggeligt sted. Jeg har forsømt at forebygge min svage 2. tå på højre fod, der nu har en blodvabe på siden, det er dog ikke alvorligt. Compeed plaster og compeed stift er en god ting.

4. august – Af sted kl. 06 - for nu begynder jagten på en sengeplads i det næste albergue på grund af 100-kilometer-turisterne. Man kan nu ikke tillade sig at komme frem efter middag, hvis ikke man vil henvises til et for en pilgrim halvdryt hostel. Jeg gik over San Xil-vejen med den smukke udsigt.

Ved 11-tiden nåede jeg **Sarria**, hvor trængslen på Caminoen bliver maksimal. På turistkontoret i starten af byen fortalte man, at alle alberguer var fyldte. Jeg slumpede til at gå ind på Albergue O Durmiñento - et dejligt og hyggeligt sted med fælles social menu.

Jeg var i det dejlige kirkerum ved siden af. Jeg købte morgenmad til de næste to dage i supermarkedet. Jeg brugte ikke tid på supermarkeder, med mindre de lå på min vej.

5. august – Jeg tog tidligt af sted. Ved Ferreiros nåede vi 100-kilometer-stenen. Jeg var fremme ved **Portomarin** ved middags-tid. Gik over den smukke bro over Marino-floden og kom til det kedelige kommunale albergue de Portomarin med koldt vand i bruseren og ingen faciliteter. Men alle de private alberguer var fyldt op ved telefonreservationer dagen i forvejen. Jeg stillede mig op i køen til kl. 13 som nr. 62, men der var 100 senge. Fik sengeplads i sammenstillede senge

sammen med Sara, men hun syntes, at min alder var beroligende.

6. august – Jeg skiftede i dag fra vandreskoene til vandresandalerne, der har mere plads til min dårlige tå. Jeg gik resten af turen i sandalerne, der er forbavsende gode. Af sted i mørket kl. 06, da man skal frem senest middag på grund af reservationssystemet. Lidt tåbeligt. Jeg opgav kapløbet til Palas de Rei og gik i stedet stille og roligt. Det regnede, men ikke mere end at bukser og strømper ikke blev våde. Cafe con Leche på baren i Gonzar. Jeg stoppede i **Ligonde** og ventede en time på, at stedet åbnede.

7. august – Af sted kl. 06. Mogenmad i Palas de Rei, hvor jeg mødte Peter fra Salzburg. Kom til det tålelige kommunale albergue med 130 senge i **Melide**. Peter og jeg gik til den nærmeste bar, hvor vi sad fra kl. 18 til kl. 22. Her var der rigtig spansk bar-hygge med til tider højroastede spanske sociale stemmer. Trængslen fra Sarria ændrer nu Caminoens karakter.

Efter 30 til 40 dage er jeg nået dertil, at jeg synes, at sovesalene med deres smålyde er hyggelige, næsten som familierum. Jeg kommer til at savne dem.

8. august – Af sted tidligt i mørket sammen med Peter. Vi fik morgenkaffe i Castañeda, hvor vi mødte Lee fra Arizona. Her mødte jeg også sister (nonne) Damien Marie og father Mike (præst) fra Sct. Thomas Universitetet i Houston i Texas. De ledede et hold vandrende studerende fra universitetet. De er hispanics – både engelsk og spansksprogede. Vi nøjedes med at gå 13 km til **Arzua**.

9. august – Folk begyndte at stå op kl. 04.30, så jeg kom tidligt afsted og nåede

Arca før middag. Jeg undgik det kommunale albergue og kom i stedet til Albergue Porta de Santiago, et såkaldt "red albergue". De er ikke de bedste, men de er aldrig dårlige.

10. august – Vågnede kl. 07 og kom af sted kl. 08. Mødte Robbi fra Stuttgart og Christof fra München, der gik sammen med den katolske præst Mike fra Ohio, der lidt senere velsignede vores morgenmad. Robbi havde en god sangstemme, og pludselig sang vi alle "In a yellow submarine" m.m. Vi kom forbi Monte Gozo-toppunktet med udsigt til Santiago og lidt senere herbergs-komplekset med over tusind senge. Da jeg kom til Santiago, afbrød jeg Caminoen og gik til alberguet Seminario Menor med 300 sengepladser, hvor jeg sov de næste fem dage.

Jeg nåede pilgrimskontoret og fik mit pilgrimsbevis. Jeg gik gennem Rua do Vilar til Caminoens afslutning på Katedralpladsen, hvor jeg igen traf de dejlige mennesker Bryan og Carla Stevens. De opfordrede mig til at se deres kirke i London, Sidewark Cathedral nær London Bridge, og til at besøge dem.

Byen var påvirket af mange katolske ungdomsgrupper, der var ved at samles til verdensungdomsugen i Madrid fra 16. til 21. august. Sidst på eftermiddagen var der foran katedralen en stor ungdomsgruppe, en slags uniformeret spejdergruppe, der sang om familien, landet og Gud. Sangversene afsluttedes festligt med kortempo med ordene Jesu Christo. Det var dejligt at høre på. Det var oplagte, begejstrede unge, der ikke var hængeører. Ungdomsgruppernes indslag var både festlige og spirituelle.

Stemningen især på katedralpladsen, men også på pladserne og gaderne rundt om den, kan ikke fuldt ud beskrives. Den

skal opleves. Der er en fantastisk folkløstisk og åndelig stemning her. Man snyder sig selv ved at haste bort fra Santiago. Nogle mener, at de ikke har brug for at være i Santiago. Det er muligvis af født af en vis berøringsforsigtighed med grunden til, at de overhovedet går på Caminoen. Santiago er en givende by.

Om aftenen spillede en gruppe musikere fra katedralen spansk folkemusik, så jeg havde slet ikke lyst til at gå hjem.

11. august -

Jeg gik ind i Katedralen kl. 10.30 for at få en god plads. Pilgrimsmessen begyndte kl. 12. Der blev nævnt, hvor mange pilgrimme, der var kommet fra hvert land. Der blev svinget med røgelseskarret foran i korsiderne. Godt at være med her.

I cafegaden Rue de Raine fik jeg menu og traf igen Grace og Benedikte fra Oslo og sister Damien Marie og father Mark. Hen på eftermiddagen afsluttede jeg Caminoen ved at gå op bag Jakob figuren i alteret. Her omfavnede jeg Jakob - og - som præsten fra Ohio i går sagde - overgav mine tåmerter til Jesus og bad Ham om at overtage mine svagheder.

Hen mod aftenen gik jeg på cafe på cafegaden Rua do Franco med folkelivet både inden for og uden for. Jeg brugte aftenen på Rua do Franco med et hyggelig folkeliv til midnat. **Rua do Franco er fantastisk.** Hvorfor ligger denne gade ikke i Odense! Også med dens priser. Modsat i Odense mærkes det kriminelle element ikke på gaden her efter kl. 22.

Ud fra katedralen udgår der en kraft, der gør Santiago til et velgørende ateistfrit

område, eller i hvert fald til et sted, hvor ateisterne må holde lav profil modsat de fleste steder i Europa. (Det samme gælder for øvrigt også heldigvis for islam i Santiago). Katedralen og den kraft, der udgår fra den, er i høj grad livgivende og inspirerende for pilgrimmene.

Når Caminoen inspirerer pilgrimmene både direkte og indirekte, så er det fordi apostlen Jakobs historie er sand både åndeligt, historisk og naturvidenskabeligt. Ingen sekulariseringstænkning er fremmede for Caminoens inspiration. Caminoen er et beskyttet sted, hvor pilgrimmene knytter sig til hinanden, og hvor folk udefra passer på både vejen og pilgrimmene. Caminoen er mere end fodslag. Når det kriminelle element er usynligt på Caminoen, så skyldes det ikke bare Guardia Civil. Den åndelige dragning fra katedralen i Santiago er tydelig.

Den engelske Camino og videre til Finisterre

En af de mange alternativer til Camino Francés, der ligger og lokker med nye landskaber, byer og oplevelser, er Camino Inglés. Den er ganske kort – kun lige omkring de 100 kilometer, der skal til for at opnå et Compostela – og det er derfor oplagt at forlænge den med en vandring til verdens ende, nu man har købt billetten til Galicien.

af Henrik Friediger

Det udviklede sig til lidt af en luksus-Camino, da min kone, Mette, og jeg begav os ud på den engelske vej mod Santiago. Der er godt nok refugier, men de ligger ikke bekvemt for vandringen. Enten er der for langt eller for kort mellem dem. Så det var oplagt at overnatte på hostaller.

Første nat overnattede vi på hotel i Ferrol, hvor Caminoen begynder. Vi tog med fly til Santiago og derfra med bussen til Ferrol, hvor vi ankom efter en lang dags rejse hen ad mørkningen. Det var Påskedag, og byen var nærmest mennesketom. Alt virkede lukket i den store havneby, der også kan prale af en flådebase.

Vi gik gennem byen, forbi den lukkede Santiagokirke og helt ned til spidsen af byen ved det fort, der i forne tider beskyttede byen mod angreb fra søsiden. Her er der et kvarter, der virker noget kondemneringsmodent. For indtil få år siden var det byens luderkvarter, men virker nu nærmest skummelt og trænger til, at nye kræfter går i gang med at renovere de nedslidte bygninger – det skal nok blive ganske charmerende engang ad åre. Helt nede ved havnen ligger et par fortovsrestauranter, og vi fik en enkelt fadøl, før vi fandt en mere beskedne restaurant oppe i byen.

Ferrol – Pontedeume, 25 km

Egentlig starter Caminoen ved Byens Santiagokirke, men den havde vi set, og da turen dertil fra vores hotel ville give os en ekstra distance på et par kilometer, fandt vi hurtigt den afmærkede Camino ud af byen.

Omkring halvdelen af den første dag går man langs den fjord, hvor Ferrol ligger med sin naturlige havn. Der er forskellige broer over fjorden, men de er ikke for vandrere. Vi må pænt følge kysten ind til Neda. Det første stykke går gennem industrikvarterer, der flyder over i villa- og rækkehuskvarterer. Ved starten på en motorvejsbro ligger den seværdige kirke San Martin de Xubia, hvor der også er en rasteplads. Derfra går det først under broen og dernæst opad, hvor de gule pile viser en noget forvirrende vej. Man kan tydeligt se Neda i bunden af fjorden og véd, at den skal passeres, mens pilene vil have én på afveje. Vi valgte at følge vores øjne og kom til at følge en sti langs fjorden, indtil vi nåede en træbro, hvor der igen var afmærket med gule pile. På den anden side af broen lå et lille, dejligt refugie – det er ca. tolv kilometer efter Ferrol og alt for tidligt at stoppe dagens vandring. Vi var der før middag.

I Neda fik vi et stempel i pilgrimspasset på rådhuset og købte lidt frugt.

Vi havde anskaffet os en guide fra den engelske pilgrimsforening. Den forsøgte vi kritisk at følge. Men vi blev af en lokal mand, der uopfordret henvendte sig til os, rådet til at vandre en anden vej ind i den næste by, Fene, end guiden anbefaler. Det var en god idé at vandre gennem Casanova – man sparer nogle hundrede kedelige meter og er lynhurtigt nede i byen. Hermed anbefalet.

I Fene holdt vi frokostpause. Herefter stiger vejen og man har den mest spektakulære udsigt over bugten og Ferrol. Vi blev standset af en flok vejarbejdere, der ville vide, om vi nød Galicien, hvilket vi bekræftede. Vi blev også spurgt, om vi kunne lide pulpo (blæksprutter, nationalspisen). Jeg bekræftede det for mit eget vedkommende, Mette er noget forbeholden.

Det er én af fordelene ved at vandre de mindre brugte Caminoer. Folk synes stadig det er sjovt med de pilgrimme, og man får mange små samtaler undervejs. Man skal dog helst kunne lidt spansk.

Efter endnu et par let anstrengende timer dukker badebyen Cabañas op. Vi fik lidt at drikke på en strandcafé og soppede lidt inden de sidste par kilometer gennem en park og over en bro til dagens mål, Pontedeume.

Der er intet refugie i byen, men et par små hostales – vi endte på Luís, hvor vi fik et lækkert dobbeltværelse for 25 euro.

Pontedeume er en skøn lille by, der strækker sig op ad bjerget. Der er en Santiagokirke lidt oppe i byen. Vi havde kræfter til at gå derop, men den var lukket. I stedet brugte vi timerne indtil mørkningen med at sidde på torvet og nyde folkelivet. Vi var helt sikkert de eneste pilgrimme og næsten sikkert de eneste fremmede i byen.

Pontedeume – Bezantos 23 hårde km

Oppe over byen ligger en ermita, San Miguel de Breamo, som lokkede med sin enestående beliggenhed og romanske stilart fra det 12. århundrede.

Vi gik op og op gennem våd urskov, og efter en omvej eller to nåede vi også ermitaen. Den var naturligvis lukket, men også spændende udefra med al sin grå, middelalderlige hemmelighedsfuldhed. Bestemt turen værd blev vi enige om.

Desværre måtte vi nærmest gå tilbage til toppen af Pontedeume for at finde ud på Caminoen. Jeg har senere studeret detaljeret kort, og det skulle være muligt at finde en mere direkte vej, men det er svært. San Miguel er notorisk en omvej.

Over middag nåede vi noget ømme til Miño, hvor vi spiste de lokale fisk, xurelo, til frokost. Dejligt med noget salt i det varme solskinsvejr. I Miño er der et refugie, men vi havde stadig flere kilometer i benene – trods alt.

Resten af dagen går det noget op og ned. Landskaberne er grønne, og Caminoen går mest på små asfaltveje. Ligesom dagen før er der nogen støj fra de motor- og hovedveje, der sjældent ligger langt væk – og i hvert fald inden for høreafstand.

De små landsbyer ligger tæt, men der er ingenting af få – ingen butikker, ingen barer. Vi var heldige at finde nogle nedfaldsappelsiner, som vi forfriskede os med i et skur ved et for længst nedlagt busstoppested. Lidt senere kom vi til en kilde med det herligste vand, Por los vecinos de la Fuente 1884 = kilde til naboerne, landsbyens indbyggere. Der var mange lyspunkter, men strækningen er hård.

Helt euforisk kan man derfor blive, når man går over broen, gennem byporten i den gamle bymur, ind i Bezantos og går lidt hen ad en brolagt middelalderagtig gade - hvorefter byen generøst åbner sig med den mest spektakulære plads – fuld af farvestrålende folkeliv her sidst på eftermiddagen.

Vi fandt turistkontoret, og senere indlogerede vi os på et værelse i forbindelse med et chocolatería – 30 euro for et stort værelse med et lækkert bad. Måske ikke pinligt propert.

Byen Bezantos er i sig selv en rejse værd. Den gamle del er omringet af en bymur, og der er flere porte ind i byen. Og så er der et par seværdige kirker – deriblandt naturligvis en Santiagokirke. Helt klart en by, man får lyst til at vende tilbage til med god tid og en god guide i lommen.

Bezantos – Meson do Vento (Hospital de Bruma), 29 kilometer

Om denne strækning skriver den engelske guide, at nogle måske vil finde den udfordrende som følge af de idelige stigninger og fald i landskabet. Og fordi der kun er en enkelt bar undervejs, Casa Julia efter 18 kilometer.

Mette kunne slet ikke se gennem en så anstrengende tredjedag, men der var sådan set ingen alternativer, da der ikke er overnatningsmuligheder undervejs. Vi besluttede os for at gøre to ting: bestille et værelse på et hostel i Meson do Vento og sende vores rygsække i forvejen med en taxa.

Således befriet for rygsækkene gik vi forventningsfulde ud på dagens vandring i et dejligt vandrevej, der dog hurtigt blev ganske varmt, efterhånden som solen fik magt.

Vi holdt den første pause ved kirken i landsbyen Esteban de Cos, hvor man kunne fylde vandflaskerne op. Der var dog ikke nogen bæk at sidde på, så vi gik lidt videre op i landsbyen.

Udenfor landsbyens sidste hus var der anbragt en bæk udenfor, hvorfra der var en dejlig udsigt over det bakkede landskab. Hoveddøren stod åben, og jeg bankede på og fik kontakt med den kvinde, der gik

og gjorde huset i stand, og spurgte, om vi måtte slå os ned på hendes bæk. Det var vi meget velkomne til. Og vi var ikke de første. Hun havde både haft pilgrimme fra Canada, Tyskland og Italien siddende på bænken før os. Og om hun ikke måtte lave os en god kop kaffe?

Jo, tak!

Vi kom om i haven, hvor vi sad i skyggen af hendes horrero og nød hendes kaffe med et par dråber af hendes mands hjemmebrændte orujo i – bare for smagens skyld. Det var næsten ikke til at løsrive sig fra al denne gæstfrihed.

Men videre måtte vi gennem det skønne galiciske landskab, hvor man kom til at sætte pris på eukalyptustræernes skygge, selvom der er tale om en invasiv art, der kvæler den oprindelige vegetation.

Man passerer flere mennesketomme landsbyer. Fx Leiro, hvor man på kirkemuren har indmuret en platte med en lille pilgrim og teksten: A Santiago voy porque peregrino soy – jeg går til Santiago, fordi jeg er pilgrim. Sådan!

Efter godt 17 kilometer når man til Casa Julia, der som nævnt er det eneste gæstgiveri på dagens etape. Man forstår det godt: strækningen er nærmest øde, og Julias hus ligger helt alene og bærer ikke præg af at være specielt besøgt. Julia er nu heller ikke den mest propre værtshusholder, jeg har besøgt, men stedet er velforsynet, og man kan få sig en god bocadillo og noget at drikke før den videre færd. Og Julia er en rar kvinde at

konversere lidt med, selvom hun brokkede sig lidt over tidernes ugunst – og mangel på gæster i bar og restaurant.

Mette og jeg gik lidt og gjorde os ironiske over guidens bemærkning om, at nogle måske ville finde strækningen udfordrende. Indtil videre havde den været ganske fremkommelig – også sammenlignet med den mere anstrengende etape, vi havde vandret dagen før. Men ironien blev stikkende i halsen de første par kilometer efter Casa Julia. For her begyndte vejen at stige ganske mærkbart. Det var svært at holde bare en nogenlunde marchhastighed, uden at pulsen kom helt op i højeste gear. Det var der nu heller ikke grund til. Udsigten var ikke mindre end storslået som man kom stadig højere op, så der var gode undskyldninger for at stoppe op og nyde synet.

Efter en times tid var anstrengelserne overstået, og vejen fladede noget ud og førte lige

til en kilde med tre kors og et skilt, hvor vandet strømmer fristende. Der står godt nok på skiltet, at vandet ikke er drikkeligt. Men her betyder det ikke, at det er undersøgt og fundet uegnet til menneskelig konsumption. Det er bare ikke undersøgt, og Julia kunne fortælle, at vandet i virkeligheden var så godt, at folk kom langsvejs fra for at fylde dunke og flasker med vand til drikkebrug. Hun ville da godt sælge os vand på flaske, men ville det ikke være dumt, når der var så godt vand at finde efter de kommende kilometers anstrengelser?

Dagens stigninger var ikke forbi. Snart stiger Caminoen igen stejlt opad, forlader asfaltvejen og bliver til en jordsti flankeret af blomstrende gyldenris.

Oppe på toppen igen var der en god hvileplads ved et lille vandløb, hvor vi brugte en times tid på fodbad og studiet af blå, næsten tamme, guldsmede.

Da vi omsider kom ind i Bruma, hvor der er et albergue, spurgte vi en mand om vej. Det viste sig, at han var den overordentlig venlige hospitalero, der drev det smukke albergue i den ellers helt serviceløse landsby. Der ville vi gerne have sluttet dagens vandring, men vi havde jo sendt vores rygsække i forvejen til et hostel et par kilometer længere fremme. Havde vi kendt refugiet i Bruma, havde vi ikke tøvet med at ringe til det og fået lov til at sende vores rygsække dertil.

Næste gang! Vi fik vores stempel i pilgrimspasset og god information om næste dags vandring.

Dagens mål, Meson do Vento, er ét af de dér spanske vejekryds, der har udviklet sig til et kommercielt centrum for langturschauffører og rejsende håndværkere og sælgere.

Et helt ucharmerende ikke-sted. Pension O Meson Novo var nu ikke det værste sted at overnatte, dejligt dobbeltværelse med det hele for 28 euro, venligt værtspar og udmærket mad. Men ikke specielt hyggeligt, som refugiet i Bruma.

Meson do Viento – Sigüeiro, 24 kilometer

Det første stykke af dagens vandring er temmelig fladt. Og det er resten sådan set også. De foregående dages frydefulde stigninger og fald er forbi, og de resterende små halvt hundrede kilometer til Santiago er forholdsvis nemme og mangler de store vandringsmæssige udfordringer.

Efter et par timers vandring dukker landsbyen Buscás op. Her er der en bar Novo, hvor vi mødte de første – og eneste – andre pilgrimme på den engelske Camino. Det var tre unge italienere, der havde overnattet i Bruma.

Lige efter baren møder man en kæmpemæssig Santiagostatue i sandsten:

Caminoen indtil Calle er rigtig godt anlagt. Man vandrer langs skovbryn og på små veje uden trafik. I Calle ligger den sidste bar inden Sigüeiro, så her var det om at forsyne sig. Resten af vejen var ikke specielt spændende, som den snoede sig langs landevejen, og man fornemmede den store bys nærhed.

Vel ankommet til Sigüeiro besluttede vi at springe næste dags vandring over. Det var ikke et sted, vi havde lyst til at overnatte, Sigüeiro er nærmest en forstad til Santiago, et sted uden sjæl, hvis jeg må være så fri. Vi tog derfor bussen til Santiago – og efter hvad vi kunne se fra bussen, snoede resten af Caminoen sig endnu tættere langs landevejen, hvis den da ikke ligefrem var identisk med den.

Santiago med snyd – og Finisterre uden

Det var jo lidt 'snyd', men til gengæld gik vi heller ikke op på pilgrimskontoret og løj os til et Compostela. Næste dag fortsatte vi vores vandring med Finisterre. Det er en Camino, som er én af mine allerkæreste, og da det var første gang for Mette, gav vi os god til at vandre og nyde den.

Her støder man jo på andre pilgrimme – uden at det bliver problem med at finde plads til sig selv, hverken på stierne eller på refugierne.

Jeg har tidligere skrevet om denne strækning og vil derfor nøjes med at fortælle en smule om en alternativ luksusmåde at tilbringe tiden i Finisterre på.

Hjemmefra havde jeg bestilt et værelse på det lille hotel, der ligger helt ude på spidsen ved fyret. Her er der et par værelser med ovenlysvinduer, hvor jeg i fantasien havde forestillet mig, at man kunne ligge og kigge op i Mælkevejen, mens man holdt sin elskede i hånden. Sådan var det nu ikke helt – der var for meget kunstigt lys hele natten til at det kunne lade sig gøre.

Til gengæld giver det en særlig ro at vide, at man bor på klippen ved verdens ende. Vi brugte hele eftermiddagen ude på klippen og nød vind og vejr og bølgerne, der slikkede op ad stenene dybt nede. Desværre så vi ingen delfiner, men en for en tøffede fiskerbådene ind efter dagens fiskeri, mågerne svævede i de opgående vinde og skreg, og tiden stod ligesom stille.

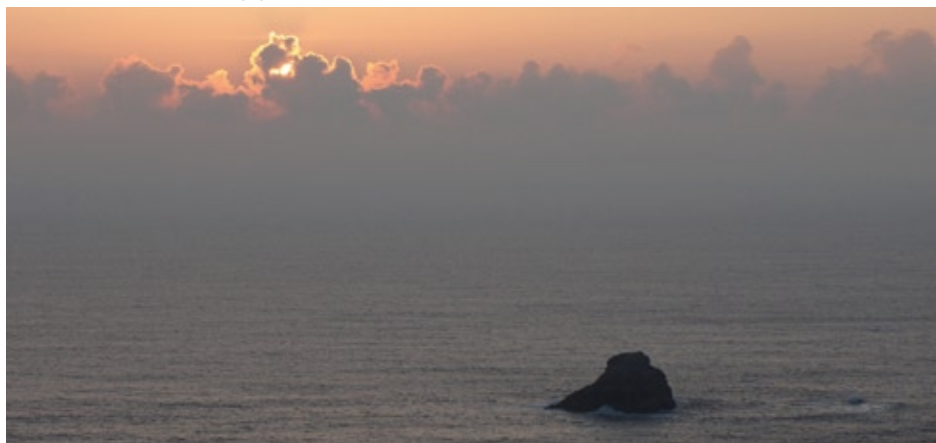
Vi havde bestilt værelset med en aftenmenu. Klokken otte havde vi aftalt at indfinde os i den diminutive restaurant og kunne frit vælge vores middag fra spisekortet. Vi var de eneste gæster og havde på den måde vores egen tjener og egen kok til rådighed.

Det var næsten som man ser de absolutte overklasse på film. Men virkeligt nok, når de lækre retter blev skyllet ned af den lifflige albariñovin.

Vi sluttede aftenen med at nyde solnedgangen.

Må man nyde det så meget som pilgrim?

Hermed anbefalet!

Camino Belesar - en camino uden om menneskemylderet de sidste 100 kilometer

De sidste 100 kilometer fra Sarria til Santiago er de ubetinget mest befærdede på hele Caminoen. Især mange spaniere vælger kun at vandre de sidste 100 kilometer, der giver mulighed for at opnå det eftertragtede bevis på gennemført Camino: Compostela. Hvis man ikke har lyst til at indgå i mængden af pilgrimme på dette stykke, må man finde på andre veje. Her er et bud.

af Carsten Maegaard

Da jeg gik min første Camino Francés i 2009, overraskede det mig, hvor mange pilgrimme der kom til efter Sarria.

Busser fra Centraleuropa med glade pensionister, der gik 10 kilometer om dagen og blev taget op igen, travle og friske vandretpilgrimme og endnu flere anmassende cykelpilgrimme. Kontrasten til det nære pilgrimsmiljø på de første 600 kilometer var stor.

Da jeg planlagde min anden Camino til september 2011, købte jeg et godt kort i Nordisk Korthandel og kunne se, at der er

et alternativ efter Sarria. At det skulle være efter Sarria kom sig af, at jeg da ville have den dejlige tur op over O Cebreiro med.

Jeg havde læst om "Vintervejen" - Camino de Invierno - i en pjecce fra den engelske pilgrimsforening. Men pjecen koncentrerer sig om vintervejen fra Ponferrada til Lalin. Jeg ville derimod gå sydover omtrent langs Embalse de Belesar, over den næste bro syd for Portomarin, til Lalin, og derfra følge Camino de Invierno/Camino Sanbrés, der er sammenfaldende på de sidste 65 kilometer.

Danske hospitaleros er bare gode

Men inden da havde jeg haft en dejlig vandring fra Saint Jean Pied de Port. Startede ud med korte dagsmarcher på 20-25 kilometer i roligt tempo. Slog følge med et par søde tyske kvinder – eksperter i blyndfattede kirkevinduer – i 10 dage. Da deres naturlige tempo var langsommere end mit, blev jeg yderligere "holdt igen".

Da vi skiltes, havde mine ben langsomt vænnet sig til belastningen fra den daglige vandring, så jeg herefter kunne øge dagsmarcherne til 35-45 kilometer, uden problemer.

I Astorga indlogerede jeg mig i det herlige herberge San Julián, hvor der står en rygsæk uden for med det danske pilgrimsmærke på (se forsiden af Pilgrimmen nr. 21). Blev da også godt modtaget af Hanne og Svend Aage, der både sørgede for alles indkvartering på bedste vis og fik de væggelusbefængte pilgrimmes bagage renset med sikker hånd.

Det eneste minus er, at vi var mange, der overnattede på loftet i den stemningsfyldte gamle ejendom. Herfra er der kun én trappe de to etager ned. I tilfælde af brand vil det hurtigt kunne udvikle sig til en brandfælde. Det er der i øvrigt en del andre herberger, der også kan. Men herberget har en rigtig god stemning og betjening.

I Triacastela overnattede jeg (igen) i herber-

get Aitzenea. Her talte jeg med den søde spanske hospitalera Lucita. Da hun hørte, at jeg var dansk, brød hun uopfordret ud i stor ros af de danske hospitaleros, der gennem årene har arbejdet på herberget. Så jeg rakkede lige ryggen – og lader rosen gå videre til alle jer, der har været gode ambassadører for dansk hjælpsomhed og effektivitet.

En halv Invierno

Nu til min hjemmelavede Camino.

Kort efter 100-kilometerstenen ligger der et herberge ved navn Ferreiros. Der overnattede jeg. Næste morgen fortsatte jeg til 96,5-kilometerstenen og drejede fra sydover mod Pacios/Paradela. Det er 7 kilometer ad små snoede asfaltveje. Der er flere veje, men de fører alle til Paradela.

Jeg fortsatte mod Aldosende og Currelos ad LU-P4202. Der er ca. 22 kilometer, stadig ad små ubefærdede veje. Jeg mødte den formiddag vel kun 10 biler, nogle måbende børn, en håndfuld gøende hunde (som man bare skal snakke med eller ignorere), samt en bonde, der drev sine køer på græs.

Efter Currelos spiste jeg min medbragte mad (flutes, en dåse sardiner, noget chorizo, lidt ost og en øl). Glemte at se efter, om der er overnatning dér, men mon ikke? Fortsatte ad LU-611 mod vest. Stadig meget lidt trafik. Krydsede Rio Miño/Embalse de Belesar ad en gitterdragerbro, der må være bygget, da man opdæmmede floden i 1960. Nu ser man de gamle terrasserede vinmarker, den gamle vej og stenbro over floden, alt sammen synligt i brune farver, fordi de bliver oversvømmet flere gange om året. Lige nu var der vel en højdeforskel fra vandspejlet til dér, hvor det blev grønt, på ca. 50 meter. Hertil havde jeg vandret ca. 40 kilometer. Der ligger et hotel "Club Nautico", hvor man både kan sejle, svømme i søen og overnatte. Jeg tog mig nu sammen og gik de sidste 10 kilometer til TABOADA. Her fik jeg, godt mør, et pænt værelse til 30 Euro i et hostal.

Om morgenen gik jeg vestpå ad LU-P 6001 til Ramil og drejede fra ad LU-P 6002 mod Rodeiro. Her stiger vejen op mod passet i Serra do Farreloi 900 meter. Smuk udsigt. I passet går man fra den fine vejafmærkning og kilometrer i provinsen Lugo ind i provinsen Pontevedra med mindre gode vejskilte. Spiste min mad i Rodeiro, hvor man møder Camino de Invierno, uden dog at bemærke andre pilgrimme. Her må man gå 16 kilometer langs hovedvej 533. Der er dog en asfalteret sti udenfor autoværnet det meste af vejen, og trafikken var beskeden en lørdag. Ankom sidst på dagen til Lalin, hvor der var byfest. Dagsmarch 36 kilometer.

Næste morgen var det søndag og derfor ingen trafik på hovedvej 525 ud af byen. Efter ca. 5 kilometer i industriområde og forbi et stort hotel, skal man igennem en rundkørsel lige før motorvejen. Her viser det første tegn sig på, at du er på en Camino – en håndmalet gul pil på autoværnet. Ned under motorvejen gennem en tunnel. På den anden side kommer man lige ind i landsbyen A Laxe, hvor der ligger et fint nyere herberge.

Invierno og Sanabrés

Her forenes de to Caminoer, Invierno og Sanabrés, dog uden at jeg så nogen pilgrimme af den grund. Nu havde jeg jo også bevist søgt ensomhed, så det er blot en stille konstatering, at der er kolossal forskel på vandrertrafikken på de forskellige Caminoer. Caminoen snor sig ud og ind, op og ned ad småveje i nærheden af hovedvej 525. Det er et meget afvekslende landskab med mange ege- og eucalyptusskove, der ser ud til at være plantet. Efter ca. 32 kilometer kom jeg til Ponte Ulla ved den klare Rio Ulla, der flyder dovent gennem den dybe dal. Her ser man tre – fire generationers brobygning: Den gamle seks fags stenbro nederst, den nye landevejsbro, motorvejsbroen, den gamle jernbanebro og den nye højhastigheds-togbro. Dejligt hostel i ”Brogade” til 20 Euro.

Gik tidligt næste morgen i tåge og bulder-mørke stejlt op og gennem en tæt skov. Så

er det godt med en pandelampe. Passerede det nye, og arkitektonisk smukke herberge, San Pedro i Outeiro, hvor jeg var inde og få varmen og hilse på de få pilgrimme. Camino Sanabrés er sådan set fin, idet den følger småveje og skovstier, men jo nærmere man kommer Santiago, desto oftere krydser Caminoen hovedvej 525. Derfor føles det, som om man går dobbelt så langt, som hvis man fulgte landevejen, men i ”mål” kom jeg - og nåede middagsmessen.

Camino Belesar

En samlet bedømmelse af denne hybride, ”Camino Belesar”, som man kunne kalde de første 75 kilometer, og Camino del Invierno/ Camino Sanabrés de sidste 65 kilometer, må være, at man får den ønskede ensomhed, oplever meget smukke landskaber, får øvet sit aftenskole-spanske, forlænger sin dejlige Caminovantring med ca. 40 kilometer og får prøvet sig af uden for alfarvej.

Via Gebennensis - en vandring på pilgrimsruten fra Geneve til Le Puy

Her er en beretning om en vandring ad en rute, der starter i Schweiz, men hurtigt når Frankrig, hvor vandringen finder sted. Der dukker stadig nye veje mod Santiago op overalt i Europa. Nogle af dem er måske af tvivlsom historisk korrekt oprindelse, der er tale om helt nye muligheder for at begive sig ud på eventyrlige vandringer under pilgrimmens særlige agtelse.

af James Heimann

I år foregik min og min veninde Gitta Bechshøfts tilbagevendende efterårspilgrimsvandring atter i Frankrig, denne gang på Via Gebennensis ruten, der strækker sig fra Geneve i Schweiz til Le Puy i Frankrig over en distance på ca. 350 kilometer. Derpå fortsatte vi endnu nogle hundrede kilometer videre ad den ”gamle” GR65, så alt i alt blev det en god lang vandring på ca. 5 uger.

Ifølge The Confraternity of Saint James’ hjemmeside (<http://www.csj.org.uk/>) er pilgrimsruten Via Gebennensis en ”designer” rute, idet den er helt ny og først indviet i midten af 1990’erne af Association Rhône-Alpes des Amis de Saint-Jacques. Meningen er, at den skal forbinde den mest kendte af de franske pilgrimsruter, GR65, (fra Le Puy til Santiago de Compostela) via Geneve og videre mod Tyskland og Østeuropa. Næsten alle de pilgrimme, vi mødte på denne rute, var også enten fra Schweiz eller Tyskland. Via Gebennensis, der også på denne strækning kaldes GR65, er i sagens natur ikke en af de ældgamle pilgrimsruter. Men man har dog bestræbt sig på at følge gamle vandrester, og undgår derved næsten alle hovedveje med det resultat, at når de små asfalterede veje slanger sig op ad bjergene, så går ruten på tværs stejlt opad og nedad.

Geneve

Vi ankom til Geneve bevæbnet med Topoguiden: Sentier vers Saint-Jacques-de-Compostelle via le Puy-en-Velay (Paris: FFRP, 2nd edition April 2010), og regnede med at kunne få yderligere hjælp og oplysning i Geneve. Heri blev vi skuffede, idet vi i katedralen kun kunne få et stempel i vores pil-

grimspas, men der var slet ingen pilgrims-kontor eller lignende at finde. Vi tilbragte natten på ungdomsherberget midt i byen (29 svfr/pr. person inkl. morgenmad). Med i prisen hører en 24 timers busbillet. Den benyttede vi os af næste dag for at komme ud af byen til den franske grænse, der ligger mindre end en times kørsel fra bymidten. Da vi var kommet forbi grænsekontrollen, nød vi en kop velfortjent kaffe til franske priser, før vi startede vores vandring. Vi kunne godt lide Geneve, men det er en dyr by.

Vigtigheden af en god guide

Efter et par dage fandt vi ud af, at Topo guiden var utilstrækkelig til at hjælpe os med at finde indkvartering, og vi opdagede, at der fandtes en anden guide - et lille gult hæfte: Chemin de Saint-Jacques-de-Compostelle de Genève au Puy-en-Velay/Jakobsweg Genf-Le Puy-en-Velay (10 €) i samme ånd

som Miam Miam Dodo, den guidebog, der udførligt beskriver overnatnings- og forsyningsmuligheder langs den oprindelige GR65. Det skulle vi have haft med fra Geneve, men heldigvis kunne vi købe det på et turistkontor et par dage senere. I det hele taget er turistkontorerne i Frankrig meget gode og behjælpelige, og tit har de eneste tilgængelige internetforbindelser på ruten.

Nu gik det meget bedre, og hver dag kunne vi, ved hjælp af et enkelt telefonopkald eller to, booke aftenens ophold og middagsmad. Senere fandt vi også ud af, at der er en omfattende kæde af katolske herberger og private indkvarteringer, der er lige så velorganiseret som dem, der er beskrevet i det gule hæfte, men de kan ikke optages på de officielle lister, nok fordi det vil smage for meget af missionærvirksomhed? (Haltes chrétiennes - <http://www.webcompostella.com/>)

Stemningen på disse herberger er meget speciel, og man behøver ikke være katolik eller troende (jeg er endda ikke kristen) for at kunne trives i disse "sande refugier", hvor pilgrimmen er i centrum og det hele gennemlyses af inderlighed og offervilje. Alle bidrag modtages selvfølgelig som "donativo", og vi har oplevet, at folk fik gratis ophold, hvis de behøvede det. (Jeg må også huske at tilføje, at jeg har fundet ud af, at katolikker fornægter sig ikke bordet og viens glæder.)

På CSJ hjemmeside understreges det, at Via Gebennensis er særdeles velafmærket, hvilket vi til overflod kan bevidne - man går ikke mange hundrede meter uden at se det af Europarådet godkendte blå skilt med den gule muslingeskal eller den rød/hvide Randonnée (franske vandringsrute) afmærkning

(oftest begge på én gang). Tit forekommer også små vejskilte med byernes navne og afstand dertil målt i kilometer eller tid. Kommer man til et vejkryds, får man ikke bare at vide, hvor man skal hen, men særlig, hvor man ikke skal hen, idet den "forkerte" vej er afmærket med et stort rød kryds på et træ eller en telefonpæl, som en advarsel om, at denne vej skal man sandelig ikke vælge.

Hård og ensom rute..

CVJ nævner, at ruten er anstrengende, hvilket vi også kan bevidne. Terrænet er bjergrigt, og skønt bjergene ikke er særlig høje – niveauet går fra 400 til 1.000 meter over havet - så er vejen op stejl og vejen ned endnu stejlere. Da vi skulle forcere et par af disse bjerge hver dag, var vi mere end glade for vores gode, kraftige støvler og især for vores vandrestave, for uden dem havde vi nok ikke kunnet gennemføre de daglige ca. 20 kilometer, vi havde besluttet at gå.

CSJ skriver, at ruten er ensom. Dette kan

vi også bevidne - idet vi for det meste gik alene og ankom til et tomt herberg. Der er ikke så mange overnatningsmuligheder på Via Gebennensis som på Camino Francés, og man skal helst ringe i forvejen, men dem, vi mødte, var tiptop og ofte af høj standard med meget vel udstyrede køkkener, idet området også er besøgt af vintersportsgæster.

De fleste småbyer, vi gik igennem, lå øde hen, og man kunne tydeligt se, hvor forretningerne engang havde ligget. Sådan må det også have været langs Caminoen i Spanien inden de sidste års store rykind. Nu handler alle de lokale beboere i de moderne Carrefour supermarkeder, som er på størrelse med Bilka. De ligger et eller andet sted langt udenfor byerne, og når byen endelig havde et eller andet sortiment af handlede, så umuliggjorde de skøre franske åbningstider næsten altid, at vi kunne koordinere vores færden med mulighederne for at handle.

.. uendelig smuk..

Men hvad CJS ikke skriver om, er den helt enestående smukke (her kunne vi passende gøre brug af ordet ”storslåede”) natur: frodig, bjergrig og med pragtfulde udsigter, endeløse vinmarker, pittoreske landsbyer fulde af store stenhuse med skiffertag og omgivet af bakker med græssende køer med bjælder om halsen. Her findes også endeløse skove – ja, sådant føltes det virkelig af og til, især fordi de lå på de stejle skrån timer, og to timers skovklædt skrænt kan godt gå hen og tynde sådan sidst på dagen på den lange vej mod herberget.

Særlig de sidste dages vandring inden målet, pilgrimsbyen Le Puy, bød på et aldeles storslået landskab, der præsenterede os for mange eksempler på det geologiske fænomen kaldet en ”puy”, dvs. nogle små spidse sukkertop-formede bjerge i et ellers fladt terræn. (De fleste vil kunne genkende dem fra bjerget Devils Tower i Spielbergs film ’Nærkontakt af tredje grad’.)

.. og venlige franskmænd

Endnu mere overrullende end naturen var den vennelsæle stemning, man mødte hos mange af de lokale beboere. Sådan må det have været på Caminoen i Spanien for 30 år siden, tænkte vi, for vi mærkede hurtigt, at vi blev mødt med både velvilje og respekt, fordi vi så tydeligvis (med vores Jakobsskaller på rygsækken og et credencial i hånden) var ”ægte” pilgrimme og ikke kun ”randonneurs”, dvs. vandringsmænd. Dette gav os også en ekstra stærk fornemmelse af at være en del af et historisk foretagende.

Jeg vil også gerne være med til at mane en masse fordomme om franskmændene i jorden – de er både venlige og imødekommende og meget villige til at lytte til vores gebroknede sprog. De eneste, der ikke kunne forstå mit fransk, var dem fra Paris, og skægt nok så var det også dem, jeg havde sværest ved at forstå. Folk var særdeles nysgerrige efter at høre om vores færd, de er meget stolte over deres land, men følte sig

samtidig nærmest bærede over, at vi ”gad”. De lokale pilgrimsorganisationer er meget aktive og udadvendte. Hvor herbergpladser var få, fandtes der et for os ukendt begreb kaldet ”accueils Jacques”. Man ringer til nogle private og beder om husly, for så at blive indkvarteret hos en familie, der åbner sit hjem for pilgrimmen. Vi indlogeredes tit i et fraflyttet barns værelse, eller i en ombygget husfløj eller på et loft med plads til mellem 2 og 10 pilgrimme. Aftensmåltid og morgenmad er inkluderet i en ikke specificeret ”donativo” betaling. (vi gav gerne 10 € pr. person for overnatning + 10 € for mad, så det blev i alt 40 €). Den eneste ”ulempe” er, at man skal konversere hele aften på fransk, mens man nyder den 3 retters middag med vin, som på traditionel fransk manér altid afsluttes med et lækkert ostebord. Efter et par dage med sådanne ophold nød vi igen herbergets stilhed og vores eget mere simpelt tilberedte pastamåltid.

På gensyn

Alt i alt overdriver jeg ikke denne pilgrimrutes særlige magi, som blev levendegjort for os af den venlige lokalbefolkning. Vi fik følelsen af ikke bare at være velkomne, men også at vores færd havde betydning for den historiske kontinuitet.

De 350 kilometer til Le Puy gik godt og hurtigt (kun to dages regn!). Vi kunne holde vores dagsgennemsnit på 20 kilometer – nogle dage lidt mindre og en enkelt gang 27 kilometer. I Frankrig er det især mulighederne for overnatning og eller forsyning, der afgør hvor langt, vi kan gå. Det er et pragtfuldt land at vandre i, og efteråret byder på fint vejr, mange smukke syn og ikke mindst mulighed for at fouragere blandt efterårets nødder, frugter og bær. Til tider føltes det, som om vi vadede i en flod af valnødder, der knasede under vores støvler.....

De franske pilgrimsruter forlader man ikke uden et vist vemod – og vi kommer helt bestemt tilbage igen til næste år....

Au revoir pelerin !

En særlig dag på Caminoen

Et af Caminoens små mirakler: ganske uforberedt bliver man inviteret til fejringen af noget så mærkværdigt som afslutningen af et renoveringsarbejde, der har stået på i 120 år – og endda på et kloster, hvor der er mad og øl til både munke og pilgrimme.

af Peter Jakob Stieper

"It's a special day today," lyder det med overbevisning i stemmen fra den lille benediktinermunk, som står foran mig. Hans engelske er ikke det bedste, og mit spanske rækker desværre kun til én sætning: "No habla español." Alligevel forstår jeg, at jeg er ankommet til Samos klosteret på en særlig dag.

Det var ellers først i går, at jeg hørte om klosteret. Rent tilfældigt, fordi jeg overhørte en samtale mellem to andre pilgrimme på pilgrimsherberget i O Cebreiro, hvor jeg overnattede. Jeg fik kun brudstykker af deres

samtale, men nok til at jeg bestemte mig for at lægge vejen forbi Samos-klosteret.

Mine forberedelser til Caminoen er ellers mest gået på den fysiske del så, min viden om, hvad man kan møde på vejen, er begrænset til få udprint fra nettet. Derfor ved jeg ikke, hvad jeg kan forvente mig, og om Samos klosteret kun er en ruin. Men da jeg kom gående ad vejen næste dag og nåede til et højdedrag med udsigt over byen og så det enorme kloster, stod det lysende klart, at her var der tale om meget mere og andet end en ruin.

Og det er her, på det store kloster, at den lille smilende munk i civilt tøj tager imod mig som den først ankomne pilgrim denne dag. Han viser mig sovesalen, og hvor jeg kan tage et tiltrængt bad, mens han igen og igen gentager: "Oh, it's a very special day" og noget med "120 år" og en "mand" med en mærkelig "hat", hvilket han illustrerer med fagter. Jeg nikker høfligt, men forstår ikke, hvad han mener.

En 120 års renovering

"Hvad er det med de 120 år?" spørger jeg senere Hans, en hollandsk pilgrim, som nu også er ankommet. Ham har jeg mødt et par gange på vejen. Han er gået hele vejen fra sin hjemby i Holland mod Jakobs grav i Nordspanien og er nu under 130 kilometer fra målet. Også han har fået historien om den særlige dag af vores smilende vært. Men modsat mig forstår Hans spansk.

”Har de taget imod pilgrimme i 120 år, eller har klosteret ligget her i alle disse år?” vil jeg vide.

”Nej,” siger Hans. ”Klosteret har ligget her siden det 5. århundrede, og munkene har taget imod pilgrimme i tusind år. Men de har været i gang med en renovering af klosteret, som har taget 120 år. Nu er de færdige, og det skal fejres netop i dag!”

Både Hans og jeg arbejder til daglig i byggebranchen, og en renovering, som tager 120 år, er nok det mest besynderlige, vi har hørt. Bare det at skulle lave en tidsplan over projektet forekommer fuldstændig absurd. Men åbenbart ikke her i Samos.

Og manden med hatten viser sig at være en biskop, som kommer til festgudstjenesten, som skal holdes senere. Og vi pilgrimme er inviteret til at deltage i festlighederne.

Drikker øl med munkene

Munkene kommer ind fra en sidedør i den store kirke. Iklædt flotte og enkle munkekutter går de op til alteret og sætter sig. Festgudstjenesten starter og varer en lille times tid.

”Nu kunne man godt bruge en kop kaffe,” siger min sidemand i kirken, da gudstjenesten er færdig. Hun er en nordmand, som jeg er faldet i snak med. En kop kaffe kan jeg også selv trænge til, så vi slår følge og går på en lille café i byen.

Da vi kommer tilbage til klosteret, bliver vi igen mødt af den lille munk. Han står og fægter med armene: ”Come! Come with me! Come!”

Han er meget insisterende, og vi følger med. Vi går ned ad en gang og kommer ud i klostergården, og derfra føres vi videre ind i rektoriets. Det er der, hvor munkene spiser, og hvor andre normalt ikke har adgang.

”Det her er fuldstændig surrealistisk,” udbryder den norske pilgrim, da vi træder ind i rummet. Og jeg må give hende ret: Her sidder munkene bænket ved langborde sammen med lokale folk fra sognet og så de overnattende pilgrimme. På bordene er alt det bedste fra det spanske køkken stillet frem: Brød, vin, øl og små tapasretter. Alt hvad man kan ønske sig. Og i rigelige mængder.

Jeg sætter mig ved siden af Hans og måber.

”Spis! Der er masser af det hele,” griner han.

”Jeg tror, jeg vil begynde med en øl og lige sidde og betragte det her landskab lidt,” svarer jeg og rækker ud efter en øl. Men jeg kan ikke finde en øloplukker. I det samme rækker munken, som sidder over for mig, ind over bordet, tager øllen og åbner den med en kniv. Han nikker, smiler og rækker øllen tilbage til mig.

Klokken 21.30 slutter festen, for nu skal munkene bede deres tidebøn, completorium. Vi pilgrimme vender tilbage til sovesalen – en oplevelse rigere. Ja, det var i sandhed en særlig dag!

En del af den store historie

Næste morgen begiver jeg mig på vej videre mod Santiago de Compostela. Og som man jo gør på en pilgrimsvandring, reflekterer

jeg over det, jeg oplever, og de møder jeg har på vejen.

Den oplevelse af at være på et sted som Samos-klosteret giver mig følelsen af at være en del af den store historie. Her går lille jeg, i de veltrådte spor, hvor tusinder af andre mennesker gennem tiden har gået med længsler som jeg. En slidstærk tro, som har overlevet mange forskellige tider og vinde, er fundamentet for Caminoen. Det giver mig en hvile og fred at vide.

Jeg skal ikke selv knokle med at finde (opfinde) en Gud og selv finde vej til det guddommelige. Jeg behøver blot at følge vejen, de veltrådte stier og være en del af den store fortælling på Caminoen. Og samtidig erfarer jeg, som så mange jo gør på vejen, at man får lov at være på det rigtige sted på det rigtige tidspunkt. Små guddommelige oplevelser. Gud ser mig. Mine længsler. Og møder mig. På vejen.

Vandretur rundt om Ivösjön i Skåne i St. Bededagsferien 4. – 6. maj

Ivösjön er Skånes største sø, og ligger i den nordøstlige del af Skåne (nogle steder meget tæt på Blekinge) i et meget naturskønt område med masser af historiske minder fra danskertiden.

Vandreturen starter i stations- og fabriksbyen Bromölla (Iföverket). Byen ligger på østsiden af Ivösjön, og derfra går vi første dag mod nord til Humletorkan ved Näsrum. Det foregår ad stier langs søen og en nedlagt jernbane tæt på søen.

Humletorkan er et skønt beliggende vandrerhjem, som tidligere har stået for forædlingen af humle til ølproduktion. I dag er området omkring Näsrum og Vånga domineret af frugtplantager med primært æbler. Der er en stor chance for at se træerne blomstre, mens vi vandrer forbi.

Næste dag går vi over Vånga til Barum på vestsiden af søen. I Barum sejler vi med kabelbåd (gratis) til Ivö, hvor vi bl.a. skal se Ivö Kyrka, som er bygget af biskop Anders Sunesen i 1200-tallet.

Vi tager færgen tilbage til Barum og vandrer lidt længere til Bäckaskog Slott, hvor vi overnatter. Slottet er også bygget i danskertiden... selvfølgelig.

Søndag går vi det sidste stykke rundt om søen, forbi Kjugeskull, over Gualöv til Bromölla. Herfra med tog tilbage til København.

Udover de nævnte kirker, vil jeg forsøge at få åbnet Näsrum og Vånga Kirker. Ved Näsrum ligger desuden "Gudahagen", som er en gravplads, der daterer sig tilbage til jernaldertiden.

Turen vil pr. person koste omkring 1.000 danske kroner, som inkluderer: tog fra København H til Bromölla og retur, overnatning på Humletorkan og Bäckaskog, 2x aftensmad og 2x morgenmad.

Mere om området på: www.humleslingan.com

Yderligere information om turen hos Gustav på tlf. 2259 0168 og w-k@get2net.dk

Vel mødt og på gensyn.

Gustav Wieth-Knudsen / medlem nr. 1176

Tilmelding til sekretariat@santiagopilgrimme senest den 10. april.

Pilgrimsvejen og dens broer - middelalderbroer

Her følger den anden af artiklerne om broerne på Camino de Santiago. Artiklerne har tidligere stået i det spanske pilgrimsmagasin "El Peregrino", som har givet os tilladelse til at bringe dem her i Pilgrimmen. De er skrevet af Jose Antonio Orti og oversat og bearbejdet

af Henrik Tarp

I denne anden artikel om broerne, du skal krydse på Den Franske Vej til Santiago de Compostela, vil det dreje som om middelalderbroer. Denne, såvel som de efterfølgende, er oversat og bearbejdet med tilladelse fra det spanske pilgrimsmagasin El Peregrino.

Du møder mange broer på din vej, men hver gang fortjener, stor som små, at du stopper op for lige at beundre disse bygningsværker og tænker på det arbejde, der er lagt i placeringen af hver enkelt sten.

Den Aragonesiske Vej

Allerede kort efter, at man har betrådt de førte stier på pilgrimsvejen efter passet i Somport, dukker den første op i CANFRANC. Her betrædes en smuk bro med kun en bue og beskuet fra siden ses, at den skyder ryg.

Hele broen er bygget i sten med kvadresten som dæksten. Den fører over Aragónfloden, ligesom broen fra det 12. århundrede gør det, når man skal over til Villanua. Denne

bro har mistet meget af det oprindelige, fordi flere ombygninger og forstærkninger er sket de efterfølgende århundreder. Lige ved San Cristóbal-kapellet, før man kommer til Jaca, skal pilgrimmen over en simpel og enkel enbuet bro, men når Jaca forlades ved Abay, dukker den overraskende flotte San Miguel bro op. En grandios spidsbuet bro.

I ARRES, på venstre side af Berdún kanalen, fandtes indtil 1988 en smuk lille kvadrestensbro på én bue. En dagsmarch længere mod Santiago, efter at man har lagt Ruesta bag sig, kommer man frelst over en klippeafgrund ad en bro med gotisk bue.

Pilgrimmen krydser kort efter grænsen mellem Aragonien og Navarra, og i Yesa finder man resterne af broen "los Rocalese" - en bro der har sit navn efter el Roncal de los Pirineos, et stort græsområde, hvor dyrene gik om sommeren. Om vinteren blev de drevet til græsgange ved Ebrofloden og passerede ovennævnte bro. Broen har runde buer og er højrygget. Trods det, at den er i ret dårlig stand, ses stadig det "luftige" i konstruktionen. I Lumbier finder vi Gedebroen, Puente de las Cabras, med tre afladede buer. Disse

og pillerne er af kvadresten, resten er murværk i natursten. Når du kommer til Montreal, du skal komme sydfra af den gamle pilgrimsvej, passeres en yderst smuk bro på to buer. Den ene afladet og den største spids.

Husker personligt selv den bro som meget smuk. I Otano en smuk bro, desværre i forfald, som krydser floden Elorz. Broen har fire buer, hvoraf to er spidse.

Den franske Vej Navarra

Stadig i provinsen Navarra, men på vejen, der går over Roncesvalles, støder vi på den første **bro i Zubiri**. En smuk middelalderbro med to buer. En pille i midten giver det højryggede. Op til midten af broen og dernæst ned. Sagnet fortæller, at i denne midterpille skulle Santa Quiterias' relikvier være muret inde. - Quiteria er helgeninden fra det 5. årh. Hun skulle være fra Galicien. Blev halshugget i det sydlige Frankrig. I Larrasoña kommer du over til landsbyen ad en "mærkelig" bro på 1,5 bue. Den ene bue er afladet, den anden hviler halvt på en pille. Iroz har også en smuk bro med en central bue og to mindre på hver side. Også denne bro skyder let ryg.

For at komme til Pamplona skal pilgrimmen over ved Trinidad de Arre og det ved siden af liggende gamle hospital. Her krydses floden Ulzama på en fembuet bro, hvor den midterste bue er den største, den skal tage det meste vand. Hele broen er en kvadrestensbro, og som mange andre er denne også let højrygget.

Og så er vi nået til Pamplona. For at komme over og ind til den gamle bydel skal pilgrimmen krydse den smukke La Magdalena bro, som i udseende minder meget om broen i Puente la Reina. Den er bygget med fire buer som spidser til, den tredje som den største, og bropilleforstærkningen strækker sig op til de små buer, der giver konstruktionen lethed, buer der går gennem hele broplillen, som er udført i det smukkeste kvadrestensarbejde. I samme by, lidt længere nede ad floden, ligger San Pedro broen, men udseendemæssigt meget mere ydmyg.

Efter Puente la Reina - broen beskrevet i forrige artikel - krydses en enkel og simpel spidsbuet bro i Urbe. Lidt før Lorca skal man over Salado floden ad en bro, som allerede

blev nævt "Codex Calixtinus" i det 12. århundrede, og som nu desværre befinder sig i yderst ringe stand. Den er med to spidse buer og en kraftig midterpille i kvadresten, medens resten er murværk bygget med natursten. Desuden mangler broen i dag sit rækværk. I Villatuerta finder vi en tilsvarende bro, i meget bedre stand og med rækværket intakt. Broen er i dagligt brug, derfor denne forskel i vedligeholdelse. Kort før vi forlader provinsen Navarra, skal vi lige over den luftigt/lette udsende **bro i Estella** med en enorm midterbue og en magnifik profil og "en skyden ryg", som var det en æselryg. Broen blev sprængt i luften under Borgerkrigen, men genopbygget i sit oprindelige udseende for ca. 20 år siden.

La Rioja

Pilgrimmen kommer nu ind i la Rioja. Logroño og Nájera havde indtil det 19. århundrede hver deres bro bygget af San Juan de Ortega (1080 – 1163). Den første bestod af tolv buer og erstattede en tidligere romersk bro. Den anden var på syv buer. Lige før man gik over broen, lå der et lille kapel

tilegnet San Juan. Det er revet ned for at give plads til den voksende trafik af biler.

Og i Santo Domingo de la Calzada, en af de helt vigtige byer på Pilgrimsvejen, finder vi den sekstenbuede bro. Meget ombygget og med ny kørebelægning, fordi landevejen og dens biltrafik bruger broen.

La Rioja er Spaniens mindste provins, så pilgrimmen når hurtigt til Burgos-provinsen og Belorado med endnu en bro, der har sin oprindelse fra San Juan de la Ortega.

Broen er stærkt ombygget og har i dag kun to originale buer - en bue i hver ende af broen. Efter at de i fordums tid så berygtede Montes de Oca er passeret, nås Ages med endnu en bro, der tilskrives San Juan de la Ortega. Den er lille, men smuk i sin enkelthed, bygget som den er med kun én bue, det hele i kvadresten. I Burgos kommer du over Arlanzón floden på Malatos-broen. Den har seks rundbuer og fem piller med forstærkninger forneden og strenge støttepiller, fordi strømmen til tider kunne og kan være meget voldsom. Broens skønhed kommer bedst frem, når den betragtes fra siden af, trods det, at den har gennemgået utallige reparationer i tidens løb. Alle reparationer ikke lige heldige. Men dog bedre end vi ser det i Tardajos, hvor broen er næsten ukendelige fra sit oprindelige udseende.

Næsten på grænsen mellem Burgos- og Palencia-provinsen, hvor Vejen krydser Pisuergafloden ligger "Pons Fitera", som Ayméric Picaud i sin "Codex Calixtinus" kalder den. Et fantastisk bygningsværk, der består af elleve og en halv bue. Med kraftige bropillefundamenter og støttepiller, der når helt op til vejniveau og ligefrem danner "vigepladser" eller "udsigtssteder". Den er udført i det fineste kvadrestensarbejde og set fra siden er det tydeligt at broen skyder let ryg. Et bygningsværk, der fortjener, at man sætter sig ned for at nyde.

Et næsten lige så smukt og perfekt værk finder man i Carrion de los Condes, når byen forlades. Broen er mere ombygget end den forannævnte, men stadig helt imponerende.

Din vej mod León

På leonesisk grund finder vi også broer af store dimensioner. Broen i Sahagún over floden Cea blev vist nok bygget samtidig med den anden ombygning af klosteret

San Zoilo i det 12. århundrede. Den består af fem rundbuer i et meget fint kvadrestensarbejde. Floden Esla lige efter Mansilla de las Mulas kommer man over af en bro med otte rundbuer, som har gennemgået et utal af ombygninger siden sin oprindelse. Og den bro, som Americ Picaud gik over i Villarente, har også undergået utallige reparationer og ændringer. Den består af 16 buer.

Nogle af bropilleforstærkningerne når helt op, så de flugter med det øverste af broen.

En af de meget berømte middelalderbroer, en bro, der har lagt navn til manganen en fortælling, er broen der forbinder Puente og Hospital de Orbigo. Denne "Paso Honroso" - Den værdige Passage -, har lidt stærkt under Orbigoflodens voldsomme vandpres, og broen er derfor blevet repareret og ombygget mange gange. Men dens dimensioner, dens zig-zaggen sig over floden, tager ganske enkelt pusten fra en. Den zig-zagger sig, fordi floden var bred og man skulle finde "sikker grund" at placere bropillerne på.

De pilgrimme, der kommer til Ponferrada fra Campo, kommer over floden Boeza på Mascarónbroen, som har to buer. Broen er smal og smuk, trods det, at den noget "lappet". Bygget, som mange andre, af kvadresten og let stigende og faldende. Middelalder er der også i broen over floden Sil, ligeledes i Ponferrada. Broen blev rekonstrueret/genopbygget i 1775 og igen i 1830, og i 1953 fik den moderne kørebelægning. Den gamle bue mellem to voldsomme mure af cement berøvede den sit originale rækværk og andre betydningsfulde middelalderkendetegn.

Når du kommer ud af Cacabelos, kort efter Ponferrada, løber Pilgrimsvejen over floden Cúa på endnu en middelalderbro med fem smukke rundbuer. Broen blev restaureret i det 18. årh.

Galiciens land

Kort før pilgrimmen trænger ind i bjergene til O Cebreiro og kort før Berciana regionen forlades, skal Burbia flodens vande krydses i Villafranca del Bierzo ad en bro, der har

bevaret romerske rester. Broen har to buer i gotisk stil. Endnu en bro med romerske rødder finder vi i Herrerias, hvor den spænder over floden Valcarcel. Broen er karakteristisk med sine ene stikbue.

I Lugoprovinzen finder vi kun en enkelt bro fra middelalderen "Ponte Aspera", når man forlader Sarria. Den er på fire buer med tre piller i kvadresten og med forstærkninger på fundamentet. Resten er murarbejde med almindelige sten. Før Sarria mellem Balsacastela og gået til højre og ikke til venstre mod Samosklosteret, fandtes en simpel og enkel middelalderbro. I iveren for at gøre det så godt for pilgrimene som muligt før Xacobeo-93, styrtede broen sammen under vægten af de moderne asfaltmaskiner.

Næppe er du kommet i La Coruña-provinzen, før du møder en klassisk middelalder-

bro i Leboeiro. Broen har en bue og stiger og falder, som man passerer den. I Furelos, kort før Melide, skal man over floden Furelos ad en bro, som mange har taget et billede af. Broen har fire let spidsbue udført i kvadresten. Den anden bue er den største og giver broen et lidt højrygget udseende.

Endnu en bro, der nok står i mange santiagopilgrimmes erindring, er broen ved Ribaiso de Baixo. Ja, den bro, der ligger lige op til refugiet, hvor mangen en pilgrim har siddet under broen eller lige ved med fødderne i vand og nydt dette smukke bygningsværk. En bro med en enkelt let spidsbue. Rækværket er nyt, og broen er visse steder restaureret.

Her ender det righoldige antal af middelalderbroer på vejen til Santiago de Compostela. I følgende artikler vil vi se på broer af nyere dato.

Portomarin – en gammel, ny by

Når pilgrimmene nutildags er på vej ned ad de stejle fald mod Portomarin, skal de ikke nær så langt ned i dalen mod Rio Miño som for 50 år siden. For i dag ligger byen højt – og det oprindelige Portomarin er druknet.

Hvis vandstanden er lav, kan resterne af den gamle by ses nede i floden, mens man går over den ny vejbro – og har en antik trappe ret foran sig - inde på modstående bred.

af Niels Henrik Lieberkind

Portomarin var en gammel betydningsfuld landsby i provinsen Lugo. Den kan dateres tilbage til romertiden og kaldtes Pons Minei eller Portus Miño. Den var opstået langs floden Miños bredder, ved en bro, som romerne opførte i det andet århundrede. Da pilgrimme omkring år 900 begyndte at drage til Sankt Jakobs grav i Santiago de Compostela, var det naturligt for dem at benytte broen i stedet for at skulle stole på færgemænd og deres pramme. Miño har sit udspring ca. 50 km nord for Lugo, og med sine 340 km er den Galiciens længste og mest vandrige flod.

Den er statsgrænsen mellem Galicien i Spanien og Portugals nordligste provins, Viana do Castelo på de sidste 80 km før udløbet i Atlanterhavet.

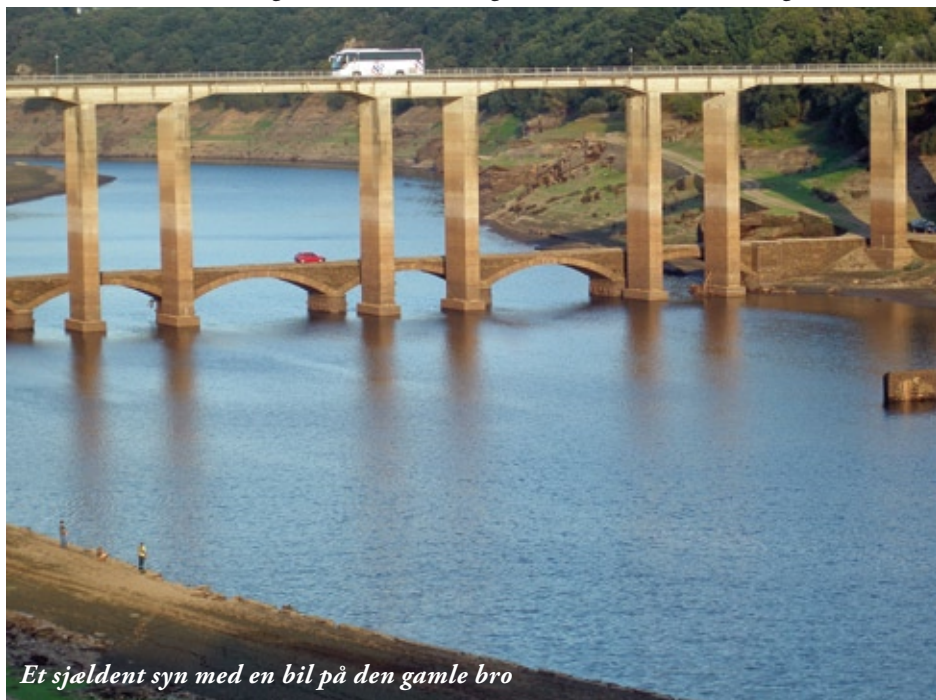
Den gamle by Portomarin druknede efter opførelsen af Belesardæmningen, som i sidste halvdel af 1950'erne blev påbegyndt for at udnytte vandkraften til at producere elektricitet. Samtidig var en ny by blevet opført noget højere oppe på skråningerne af bjerget Monte do Christo.

Da byen skulle oversvømmes, stod kun en enkelt bue og få andre dele af den gamle romerske bro tilbage. Disse rester blev skilt ad og genrejst ved indgangen til den nye by. Det er netop denne antikke trappe til denne gamle romerske bro man ser, når man er på vej hen over den moderne vejbro, straks før man kommer over til det nye Portomarin.

Når nutidens pilgrimme endelig er færdige med nedstigningen til broen over mod det nye Portomarin, er de naturligt nok fokuseret på broen, på floden, og – hvis vandstanden er lav – ruinerne af den gamle by samt på byen, ovre på den anden side. Derfor er der ikke så mange, som ænser den lille udstilling med plancher, som er opsat lige til venstre, før man begiver sig ud på broen. På afstand ligner det også mere et stoppested. Her vil man – på spansk, engelsk og fransk – kunne læse lidt om Portomarin og dens historie.

Allerede i 1931 blev kirken San Juan, i romansk stil på Miños højre bred, erklæret for Nationalt Monument, fordi den betegnede som en enestående kirkefæstning. Den menes at være grundlagt af Santiagoordenen i det tolvte århundrede. Øverst har den brystværn, som et fort. Portalen til hovedindgangen er udført af Mateo, der også er mesteren

Et sjældent syn med en bil på den gamle bro

for indgangsportalen til katedralen i Santiago. Portalen har tre par søjler som hver bærer en arkivolt, hvor den inderste viser de 24 ældste med deres instrumenter (Johs. Åbb. 5,8). Over portalen en meget flot vinduesroset.

15 år senere, i februar 1946, erklærede Ministeriet for National Uddannelse byen Portomarin for historisk og arkitektonisk værdifuld med begrundelsen, at byen var vigtig monumentalt arvegods. Bl.a. på grund af kirken på flodens anden side, San Pedro, og andre monumentale bygninger, fx Pazo de Berbitoros og Pazo de Marqués de Paredesb (Pazo betyder herregård/palads på galicisk).

Fotos fra 1950'erne og før viser tydeligt resterne af den romerske bro. For at bibeholde pilgrimsvejen til Santiago de Compostela, havde det altid været vigtigt at der var fast

forbindelse mellem byens to dele, San Juan på den højre- og San Pedro på den venstre side af floden. Det var også broen, som havde gjort byen så vigtig i Middelalderen, at det var naturligt at bygge kirker og pilgrimshospitaler her.

Rømningen

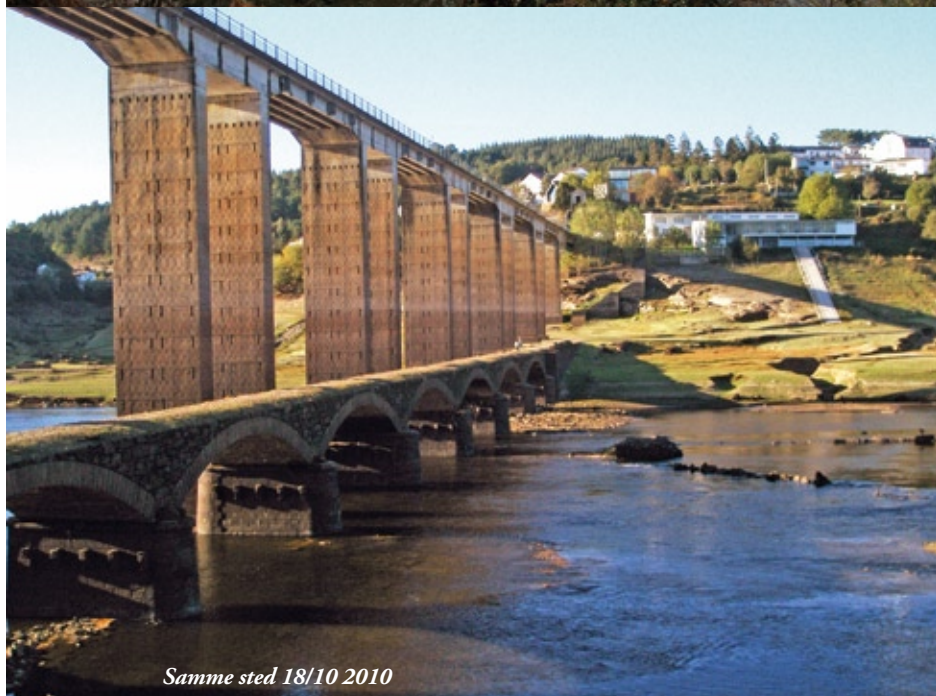
Det kom derfor som et chok for befolkningen, da det i midten af halvtredserne blev kendt, at der var planer om at bygge en dæmning længere nede ad floden, for at der ville kunne produceres elektricitet, og at det ville betyde, at floden ville stige og oversvømme byen. At være tvunget til at flytte fra hus og hjem – der, hvor familien altid har haft sin tilværelse gennem generationer – på ens fødegård og i slægtens hjem så langt tilbage, man kender til – og hvor frugtbare marker til dyrkning af vin, frugt, korn og anden afgrø-

San Nicholas, tidligere San Juan, på sin nye plads på torvet i det nuværende Portomarin

Reservoiret ca. 90% fyldt. 25/3 2010

Samme sted 18/10 2010

de ville blive bunden af en stor sø? Hvad gør man i et diktatur, hvor det ikke er tilladt at opponere? Der var megen bitterhed og fortvivelse, men intet kunne man gøre – og så hjalp det ikke meget, at man fik tilbudt bolig i en ny by oppe på bjergskræningen. Men sådan var vilkårene i datidens Spanien – og sådan blev det.

Den tidligere borgmester i Portomarin gennem mange år, señor Eloy Rodriguez, har været så venlig at sende Pilgrimmen sine kommentarer til brug i nærværende artikel.

Han skriver bl.a.: I halvtredserne var Portomarins indbyggere bekymret for opførelsen af dæmning til et reservoir, som ville oversvømme de bedste jorde i regionen samt kommunens vigtigste by, der var erklæret historisk og arkitektonisk værdifuld. Desuden ni landsbyer, hvor f.eks. Seixón og Ferreiroá husede mere end 25 familier. Bekymringerne blev gjort til vished, da man i 1955 begyndte at opmåle arealerne for at udføre en hurtig ekspropriation. For kommunens 5000 indbyggere var det en katastrofe. Det betød, at deres landsby ville forsvinde – deres by, som var et vigtigt punkt på den franske vej til Santiago de Compostela. Mange af bygningerne var dedikeret til pilgrimmene, Korsets Hospital, San Pedro kirke, San Lázaro kirke samt middelalderlige bygninger som 'La Encomienda', der havde været residens for ordenen af San Juan af Jerusalem. Gårde og plantager, hvor man i det milde mikroklima, pga. læ, flodens vand og genspejlingen fra vandoverfladen havde mulighed for at avle og høste produkter som ved Middelhavet. Kvaliteten var bemærkelsesværdig i vinmarkerne og haverne, og i floden var der et godt fiskeri af fx ål, lampret, ørred og laks. Skadeserstatningerne var af normal størrelse for den tid og blev tilbudt ejere af husene eller

til ombytning i det nye Portomarin. Alligevel valgte 3000 af byens 5000 indbyggere at rejse væk, og kun 2000 flyttede til den nye by.

I januar 1963 pressede el-selskabet på for en hurtig beslutning om flytning, så man kunne udnytte vandet fra vintersmeltningen. Den officielle godkendelse blev givet af ministerrådet kun to måneder senere, den 14. marts. Den store kraftstation benytter vandet, som oversvømmede Portomarin, i den store kunstige sø med en bredde sine steder på mere end en kilometer til at producere elektricitet til både det spanske og udenlandske el-net.

Fra midten af halvtredserne kunne befolkningen følge arbejdet med dæmningsbyggeriet ca. 42 km længere nede ad floden, og man så konturerne til den nye by oppe på skræningen af Monte do Christo. I 1963 begyndte flytningen, og den 10. september 1963 kunne landets enehersker, Francisco Franco sammen med en række honoratiorens indvie både kraftværk og Ny Portomarin.

Señor Pereira

Sidste oktober besøgte Henrik Friediger og jeg fotografen Pepe Pereira, som har butik og atelier i Portomarin. Han er i dag en ældre herre. Han var i trediverne dengang, og han har en enestående samling af fine fotos, som han har taget af det gamle Portomarin, inden byen blev dømt til drukning – og en hel del fra perioden, hvor de bevaringsværdige monumenter og bygninger blev skilt ad – samt af indbyggerne, som sejler i både mellem husene for sidste gang. Han har en meget speciel holdning til sine værker og tillader ikke, at de offentliggøres i bøger eller blade. Han har fået mange henvendelser fra forskellige aviser og TV-selskaber, som vil vise hans billeder, men han har altid sagt 'nej'. Han fortalte, at hans sønner har sagt til ham, at han

Det gamle Portomarin. I midten ses kirken San Juan, nu San Nicholas. Broen, der afløste den romerske bro ses yderst til højre.

burde sige 'ja' til sådanne forespørgsler, men han er en kunstnerisk og principfast person, som vil have, at folk med interesse ser hans værker i atelier'et.

Jeg ville meget gerne have vist nogle af hans fotos i denne artikel, og både Henrik og jeg forsøgte med forklaringer om at de ikke skulle bruges kommercielt, men udelukkende til et medlemsblad for pilgrimme – og undtagelsesvis accepterede han, at vi måtte affotografere et enkelt af de fotos, han udstiller, men han bestemte, hvilket det skulle være. Det blev ikke det, jeg helst ville have haft med her, men nedenstående, som dog også viser indbyggernes sidste muligheder for at tage afsked med deres hjem.

På mit spørgsmål om, hvad befolkningen i det gamle Portomarin syntes om at skulle opgive deres hjem og flytte til den nye by svarede han, at de unge i nutidens Portomarin er ligeglade. De har ingen minder – det er noget, som er sket før deres tid. Men de gamle er delt. Dengang havde landet et diktatur, som bestemte. Der var ikke så meget, man kunne gøre.

Den eneste gang, han har set sine forældre græde, var, da de skulle flytte.

Og at der stadig er folk med forskellige opfat-
telser fornemmer man, når han fortæller, at hverken den tidligere eller nuværende borg-
mester nogensinde har besøgt hans atelier,
som ligger skråt over for rådhuset.

Når señor Pereira er hjemme, er man vel-
kommen til at bese hans udstilling. Alle
pilgrimme skal jo alligevel op på torvet for
at se San Nicolas kirken og have stemplet sit
credencial, og – ja, så er man kun 40 meter
fra forretningen og atelieret.

Kraftværket

Belesarprojektet var en førende ingeniørmæssig præstation på sin tid i Spanien. Dæmningen - en stor bue ud mod reservoiret - har en længde på 500m, og fra vejbanen på dæmningsens øverste del til det dybeste sted i bunden er der 132m. Reservoiret på 654 hm³ dækker et areal på 2000 ha og strækker sig 52 km op mod flodens udspring. Det er dermed Galiciens og Miños største reservoir. Miño har i alt fem reservoirer. Belesar er mere end dobbelt så stor som de fire andre tilsammen.

Kraftværket er løbende ombygget og opgraderet, så det i dag har en kapacitet på 310,18 MW og en gennemsnitlig årlig produktion på 685.497,93 MWh. For os lægfolk kan det forklares med, at som tommelfingerregel kan man regne med, at 1 MWh dækker strømforbruget for 1000 husholdninger, og så er der taget højde for tab ved transmission og transformering. Så hvis der kun skulle leveres strøm til private husholdninger, ville værket kunne dække behovet for 685.500 hjem - eller det samme, som et stort stålalseværk som det i Frederiksværk brugte om året, da produktionen der var på sit højeste. Men en stor del går naturligvis også til andre formål, som industri, offentlig belysning og meget andet.

Byen

Det nuværende Portomarin har 1.840 indbyggere. Der er pilgrimsherberger, restauranter, hostaller og hoteller. Desuden alt, hvad en by ellers har - bank, fødevarerbutikker, apotek, en sejlsportsklub med mere. Her produceres den berømte likør, som især drikkes på ovenfor nævnte 'Akvavittens Dag', og det er her, at et af Galiciens største industribagerier, Ancano - som fremstiller de populære santiagotærter har til huse.

Disse lækre kaloriebomber (minimum 33% mandler og minimum 33% sukker) kan købes i virksomhedens egen butik i byen samt i mange forretninger i Santiago og resten af Galicien. Jeg har altid 4-5 stykker med hjem fra Caminoen.

Omkostningerne

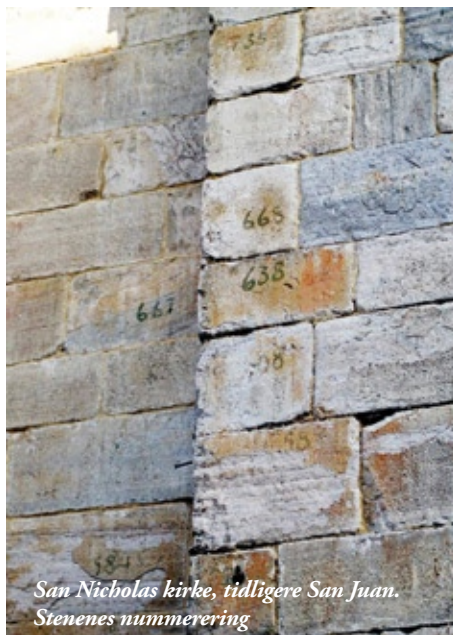
Hvad godt er der så kommet ud af dette kæmpebyggeri? Ja - det afhænger af, hvem man spørger. I hvert fald, når det drejer sig om følelser. Man kan blot tænke på, hvad señor Pereira fortalte.

Så er der de kulturelle omkostninger. For nok er en del bevaringsværdige bygninger m.m. flyttet - og dermed bevaret, og samtidig har de været udsat for en gennemgribende istandsættelse. Men det var jo ikke alt, som blev flyttet. Og selv San Nicholas kirken, der før den blev skildt ad - og hver enkelt sten var blevet påført et nummer, som man mange steder på væggene stadig kan se - trængte til en restaurering, men nu er i fin stand, fik ikke sine fornemme kordekorationer på indersiden af apsis bag alteret med. Det kan man selv forvisse sig om ved at se på de gamle fotografier i Pepe Pereiras butik og atelier. Kirken fik heller ikke samme orientering som tidligere, hvor apsis havde retning mod øst. Det har selvsagt ændret lyset inde i kirken.

Og så var der vinmarkerne og agerlandet, som gik tabt.

Befolkningsmæssigt blev byen mere end halveret. Til gengæld skal man jo også have med, at de mennesker som blev, fik helt moderne boliger i en ny by, og der blev elektricitet til industri, handel og mange mennesker i et stort område. Udviklingen kræver sine ofre.

Når vandstanden i reservoiret er lav, og Rio Miño flyder i dalbunden som i gamle dage, er det en oplevelse at gå en tur på den lave bro, og mellem ruinerne i dalbunden for at prøve at fornemme, hvordan tidligere generationer har haft deres liv og virke der - og så er man alligevel kommet lige så langt ned i dalen, som gamle dages pilgrimme!

*San Nicholas kirke, tidligere San Juan.
Stenenes nummerering*

*Det er desværre ikke muligt at vise flere billeder af det gamle Portomarin pga. ophavsrettigheder.
Interesserede kan 'google' sig frem til en del, hvis man søger under 'viejo portomarin'
(gamle portomarin).*

Omveje på Caminoen

Når man vandrer på Camino de Santiago er selve vandringen som oftest udfordring nok i sig selv. Det tror jeg, mange pilgrimme kan skrive under på. Der er kun overskud til det nødvendige, at vandre fra sted til sted, gennemføre den daglige soignering af tøj og krop, få noget at spise og rigeligt med søvn.

Sådan opleves vilkårene.

Men hvis og når man bliver 'bidt af Caminoen' og vender tilbage gang på gang, tirres ens nysgerrighed af de oplevelsesmuligheder, som ligger og lokker lige i nærheden og som med et minimum af anstrengelse kan berige ens vandring.

Derfor har vi i redaktionen besluttet at opfordre læserne til at komme med bidrag til en lille serie af artikler, der fortæller om de oplevelsesmuligheder, der ligger og venter på den pilgrim, der kan finde lidt ekstra tid og kræfter til at gå på oplevelse i Caminoens nærhed.

Jeg lægger selv ud med to små artikler, der fortæller om et par muligheder for en givende omvej på Caminoen, Castro de Castromaior og Castillo de Pampre, begge steder er afstikkere fra den franske vej, som den går gennem Galicien.

I næste nummer af Pilgrimmen håber vi at kunne bringe flere sådanne fristelser til en omvej.

af Henrik Friediger

Castro de Castromaior

Når man vandrer fra Portomarín, kommer man på et langt stykke til at gå snart på den ene snart på den anden side af landevejen. Ikke særligt spændende. Efter knap 8 kilometer kommer man til Gonzar, der er den første landsby efter Portomarín. Her ligger ved landevejen et kommunalt refugie i en af de ombyggede skoler. Og ved siden af er der traditionen tro dukket en bar/restaurant op. Den er ikke specielt spændende med sin præfabrikerede kioskmad, så jeg vælger altid at fortsætte en kilometer mere til Ca-

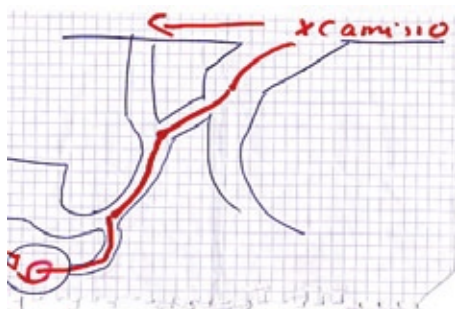

stromaior, hvor der i udkanten af landsbyen ligger en lille bar med god kaffe og en sød værtinde. Her kan man styrke sig, før Caminoen følger en lille asfalteret vej, der går rimeligt stejlt opad på et temmelig langt stykke, inden man snart kommer til Hospital de la Cruz med det glimrende madsted, El Labrador.

Castromaior betyder 'den store borg' og dette imponante navn kildede her i efteråret min nysgerrighed så tilpas, at jeg spurgte kvinden i baren, om der havde ligget en borg her på stedet. Det havde der rigtig nok – kun et par hundrede meters omvej inde i krattet, som flankerer den stejle asfaltvej. Hun tegnede et kort til mig og sendte mig af sted.

Man skal bare gå lidt ind til venstre et stykke oppe af bakken, ind ad små jordveje, så kommer man til et imponerende arkæologisk syn.

Castroet – borgen – er temmelig stort og dækker et område på omkring fire hektar.

Den er delvist udgravet engang i 1970'erne og består af flere koncentriske voldgrave og inde i midten er der rester af bygninger, der er delvist restaureret. Jeg har naturligvis googlet stedet og blandt de sparsomme oplysninger, jeg har kunnet finde, drejer det sig om et strategisk beliggende forsvarsværk, der har rødder tilbage til kelterne og senere til romerne. Man har kunnet grave efter sølv

og guld i området og anlæggets beliggenhed giver mulighed for at overskue landskabet til alle sider, så man kunne få øje på eventuelle fjender.

Man mener, borganlægget har fungeret i henved 600 år og at det er blevet rømmet temmelig hurtigt, så der skulle være et stort arkæologisk potentiale i at udgrave stedet yderligere. Der er også planer om at gøre stedet til en turistattraktion i sig selv, hvilket det bestemt har potentiale til, men som det ligger nu, er det frit tilgængeligt og uden afmærkninger overhovedet.

Castro de Castromaior er bestemt den lille omvej værd. Det har ikke noget med Caminoen at gøre. Da Caminoen blev skabt lå anlægget skjult i de uvejsomme bakker, dækket af skov i et ganske tyndt befolket område, som middelalderens pilgrimme sikkert har fundet så tilpas ugæstfrie, at det bare gjaldt om at passere hurtigst muligt. Landsbyen med det imponerende navn, der henviser til fjerne tiders storhed, har næppe været større end i dag, hvor den består af en halv snes huse og en lille kirke.

Men i dag ligger der altså en oplevelse og venter på den pilgrim, der ikke har noget imod en minimal omvej – man behøver ikke engang gå tilbage til Caminoen, man kan fortsætte fra den modsatte ende af castroet og gå ind på Caminoen længere fremme. Det er let at finde vej, da man fra borganlægget har god udsigt over landskabet og med øjet kan følge den videre vej mod Hospital.

Ud over de fotos, der følger med denne lille artikel, kan jeg pege på en lille film, som man kan finde på nettet på denne adresse: <http://www.youtube.com/watch?v=JNGIsuj12tI>

Om Caminoen

Castillo de Pampre

På vej ud af Palas de Rei har jeg mange gange med nysgerrighed gået forbi vejskilte til et dragende sted: Castillo de Pampre.

Der er flere af dem, der viser ned ad de små veje til venstre. På ingen af dem er angivet afstanden, så jeg har tænkt, at det er nok en ordentlig bid vej – selvom det naturligvis kunne være ganske tæt på, når der nu ikke står noget om antallet af kilometer til slottet – eller hvad det nu er.

I oktober 2010 flaskede min Camino sig således, at jeg ankom til ét af mine yndlingsherberger, O Abrigadoiro i den lille landsby San Xulián, et par kilometer efter Palas, på et tidspunkt og i en tilstand, der gav lyst til en lille omvej.

Værten Miguel fortalte, at slottet/borgen lå omkring fem kilometer fra San Xulián og tegnede et kort for mig, der viste, hvad det var for ejendommelige sving, der skulle til for at man fandt den rette vej. Det vigtigste var at komme over en bro over en lille flod – en smule kompliceret – forbi en landsby, Vilouchada, og derefter dreje til højre og senere, ved et traktørsted (der var lukket), dreje til venstre og vandre langs floden Pampre, der dukkede op igen, indtil slottet ville vise sig. Ikke langt, pero un poquito complicado.

Kort fortalt, så lykkedes det. Måtte kun spørge om vej en enkelt gang, men vil anbefale interesserede at få Miguel eller en anden til at tegne et kort. Castillo de Pampre er bestemt et besøg værd.

Skønt der har været afvisning til slottet i de snart 20 år, jeg har gået Caminoen, er der

ikke tale om et egentligt turistmål. Googler man det, får man at vide, at det indtil netop 2010 har været lukket for offentligheden. Men nu er der altså blevet mulighed for at komme ind og bese herlighederne et par timer om formiddagen og et par timer om eftermiddagen. Af en eller anden grund var der nu ikke adgang, da jeg var på besøg. Jeg tror nu ikke, det gjorde så meget. Der er masser at se på udefra – men naturligvis skal jeg da engang, når lejlighed byder sig, se nærmere også på det indre.

Slottet er et rigtigt torneroseslot, som det ligger der dramatisk for enden af en bjergkløft, der gennemstrømmes af Pamprefloden, og med vækster omkring, der gør det endnu mere utilnærmeligt at se på. Bygningen fremstår nærmest kvadratisk med høje mure, som omslutter selve slottet med de firkantede hjørnetårne og i midten det dominerende kvadratiske tårn med det takkede brystværn, hvorfra man hele tiden forventer, at slottets indbyggere kommer til syne og sender en brændende pil af sted fra armbrøsten for at fortælle, at det er her til og ikke længere. Man føler sig langt fra velkommen, som slottet ligger dér fuldstændig utilnærmeligt.

Det er en bygning, der udstråler afvisning og fjendtlighed, som det ligger dér ganske øde i det uvejsomme landskab. Man tænker på, hvad det er for kræfter, der har skabt det. Formålet er ikke til at tage fejl af. Det er en manifestation af magt overfor omgivelserne. Et instrument i en voldelig adels undertrykkelse og udplynning af egnens bønder og handlende.

Men det er naturligvis kun den ene side. I dag fremstår slottet nærmest dragende, romantisk. Det er temmelig forfaldent, mu-

rene er revnede og slyngplanter kravler op overalt og truer med helt at overtage bygningerne. Mærkeligt som tidligere tiders aggressive bygningsværker med tiden kan komme til at se helt romantiske ud. Man tænker mere på dem som befolkede af bly og smækre ungmøer end af brovtende krigskarle i grumme grevers sold.

Borgen blev bygget omkring 1375 af Gonzalo Ozores de Ulloa, og har været skueplads for mange af de bataljer, der prægede tiden. Man kan ikke lade være med at tænke på den tids pilgrimme, der ud over de øvrige anstrengelser, måtte døje med de uroligheder, der uafsladeligt udspillede sig i de områder, som de passerede.

Slottet har skiftet hænder mange gange i årenes løb, fra adelsmand til adelsmand. Hertugen af Alba solgte det videre til en lokal mand fra Palas de Rei i slutningen af det 19. århundrede for nærmest ingen ting. Hvad skulle det også bruges til, som det lå dér i ødemarken i alt sit forfald?

Den seneste ejer var greven af Morraxeiros, Manuel Taboada Fernández, der købte det for det beskedne beløb af seks millioner pesetas (36.000 €) i 1970'erne. Samme greve var efter sigende totalt afvisende overfor ønsker om at åbne slottet for besøgende. Det kom så langt, at den galiciske regering ville anlægge en sag mod ham for at tvinge ham til at åbne borgen, der skønnedes at have en almen historisk – og turistmæssig – interesse.

I 2009 døde greven så og han havde testamenteret hele herligheden til en religiøs orden med sæde i den store galiciske by, Vigo, 'Hermanos Misioneros de Los Enfermos Pobres' – de syge fattiges missionsbrødre.

Nu har den galiciske regering købt det af brødrene for den nette sum af fem millioner euro. Pengene vil blive betalt i rater over nogle år, og ordenen vil bruge dem til fortsat arbejde for de fattige. På den måde kan man sige, at slottet på trods af sin funktion i onde magters tjeneste ender med at give noget tilbage til de fattige, som det har været en del af undertrykkelsen af. En modsætningsfuld historie ikke uden et vist perspektiv.

De nye ejere har endnu ikke annonceret deres planer for monumentet, men mon ikke det i de kommende år vil blive ganske gennemgribende renoveret og gjort til et udflugtsmål for turister – og pilgrimme! Hvis man ønsker at besøge Castillo de Pampre i sit skønne forfald, skal man sikkert ikke vente for længe med sit besøg.

Om Caminoen

Far og datter i god harmoni...

af Jens Troense

Nå det gælder danskere på Caminoen, så er de som regel +50. Men det sker, at der er unge mennesker. Stine (33 år) og Jens Troense (69 år) fra Horsens vandrede fra Saint Jean Pied de Port til Santiago i september 2011. De er begge to journalister, og begge har skrevet om deres oplevelser.

Jens Troense skriver for Horsens Folkeblad om Camino-vandringen.

Stine Troense har skrevet syv artikler, som nemt kan findes på nettet. Det er hendes beretning om livet, dagligdagen, de andre pilgrimme, vablerne, solen, frosten – alt i alt en fantastisk livsoplevelse.

Til daglig er hun journalist på fitness-bladet iFORM, der har voksne aktive kvinder som målgruppe.

I marts-udgaven af iFORM bringes hendes artikel om ”35 dage – mig og min far – helt alene”, men på Stine Troenses blog på iFORM’s hjemmeside står hendes syv artikler allerede om ”min oplevelse”.

Det er let at finde de syv artikler. Gå ind på:

iform.dk/camino

så har du alle syv artikler og en stribe foto – med overskriften ”Fra storbysmart til primitiv pilgrim”.

Og i øvrigt har Stine Troense på sin blog lagt et link til Pilgrimsforeningens hjemmeside.

OBS: tryk på ”læs mere”...

Far og datter slapper af. Stine og Jens Troense halvvejs på Caminoen.

Stine Troense (til højre) i en god snak på kirkeloftet i Granon.

Stine Troenses støvler til luftning i vinduet på Clarion-søstrenes kloster.

Munkesten til refugie i Spanien

Historien om hvordan en munkesten skiftede sted fra en dansk landsbykirke til et refugie på Caminoen.

af Henrik Friediger

Lyngby Kirke

Lyngby kirke er en gammel landsbykirke, der ligger på en bakke i udkanten af Kongens Lyngby. De ældste dele af kirken er bygget af natursten, men hovedparten er gennem utallige restaureringer gennem årene bygget af munkesten. Derfor fremstår kirken i dag som en munkestenskirke.

Modelunerne er skiftet gennem tiderne. Engang i 1500-tallet blev det oprindelige østvindue muret til for indenfor at give plads til et opulent alter til ære for – ja, Christian IV. Nu er der gået mode i at åbne de tilmurede østvinduer i vore middelalderkirker for igen at give Guds lys mulighed for at skinne ind under gudstjenesterne. Og så må kongealtrene i depot og vente på, at de om nogle hundrede år igen kommer på mode. Hvis nogensinde.

Lyngby kirke undergår i år og en del af næste år med en restaurering, hvorunder det tilmurede østvindue igen bliver åbnet. En af de munkesten, der blev til overs da østvinduet i kirken blev brudt op i begyndelsen af oktober 2011, befinder sig nu i Spanien.

Ave Fenix

Villafranca de Bierzo er en by på pilgrimsruten Camino de Santiago. Herfra er der omkring 170 kilometer tilbage af vandringeren til målet, Santiago de Compostela.

I middelalderen byggede man her en kirke indviet til Sankt Jakob, hvor pilgrimme, der ikke havde helbred til at fortsætte, kunne

opnå den samme aflad for deres synder, som havde de vandret hele vejen. Ved siden af kirken lå et pilgrimshospital, der i modsætning til kirken er forsvundet.

Engang i 1960'erne købte en mand, Jesús Jato Arias, den grund hvor det forsvundne pilgrimshospital havde ligget. Her skabte han sammen med sin kone, Carmen, et herberg for pilgrimmene. I de første mange år bestod herberget af et jernskelet overtrukket med plastic, som et drivhus, men fra begyndelsen af det nye årtusinde har stedet skiftet karakter.

Jato (som man kalder ham) fandt fundamenterne af det gamle pilgrimshospital, og med hjælp af frivillige fra hele verden gik han i gang med at rekonstruere herberget kun med brug af genbrugsmaterialer. Det har taget mere end et tiår, og i dag fungerer det, som et af de bedste herberger på Caminoen, i hvert fald ét af de mest sjælfulde. Det hedder Ave Fenix, Fugl Fønix, og passer perfekt til sit navn.

Jato

Jeg besøgte Jato første gang i 1992, og har siden været der mange gange. Stedet – og ikke mindst han – er for mig et af de absolutte højdepunkter på Caminoen.

En gang vandrede jeg på Caminoen med min kone, Mette. Vi kom til Ave Fenix sammen med en italiensk gruppe, der var under ledelse af en præst. Midt i plasticherberget blev der holdt messe, hvor vi blev inviteret

med. Jato skulle læse op fra det Nye Testamente, men det gik slet ikke. Han kom til at græde, fordi det gik op for ham, at Jesus også havde været pilgrim.

På en anden Camino havde Mette fået tendinitis i skinnebenene. I stedet for at vandre, tog hun derfor bussen til Villafranca. Da jeg kom gående nogle timer senere, sad hun ude på et stengærde med store blade, der dækkede skinnebenene og ventede på mig. Bladene skulle trække betændelsen ud, og for at fremskynde processen, havde Jato tillige presset noget plantesaft ud over benet, givet magiske strygninger og sagt nogle underlige ord. Ren healingmagi, som man jo kan tro på eller lade være. Men Mette vandrede uden besvær de resterende 170 kilometer til Santiago.

Munkestenen

Da jeg overnattede hos Jato i 2010, spurgte han mig, om jeg kunne skaffe ham en sten fra en kirke i Danmark, som han kunne bygge ind i herberget. Han havde fået en sten fra en kirke i Norge og nu var han ude efter også én fra Danmark. I virkeligheden ønskede han sten fra alle de lande, pilgrimene kommer fra.

Det lovede jeg ham naturligvis på stedet. Jeg tænkte nok, jeg kunne skaffe mig en munkesten fra Lyngby kirke, som er 'min kirke' og som jeg vidste stod overfor en restaurering.

Da østvinduet i Lyngby kirke blev genåbnet kun en uges tid, før jeg skulle af sted på Caminoen igen, fik jeg lov til af kirkeværgen at tilegne mig en af de munkesten, der blev til overs.

En munkesten (de findes i forskellige stør-

relser, har jeg fundet ud af) vejer omkring fem kg, så ligefrem at lægge den ned blandt letvægtsgrejet i rygsækken, var ikke noget der lokede. Caminoen skulle starte i Astorga med første overnatning på vores venskabsrefugie San Javier. Derfra ringede jeg til Jato og fortalte ham, at jeg havde en gave med til ham til venlig afhentning. Den var han med på, han havde alligevel et ærinde i Astorga, forsikrede han mig. Ningun problemas.

Da jeg og den gruppe, jeg gik med, et par dage efter ankom til Ave Fenix viste Jato med al ønskelig tydelighed, at han var meget glad for munkestenen. Ved aftensmaden blev den sat på bordet med et lys på. Og under stor morskab blev også selve overbringelsen forevigt.

Kommer du forbi, må du endelig besøge Jato – og få ham til at vise, hvor munkestenen fra Lyngby nu har fundet sin (foreløbige?) plads.

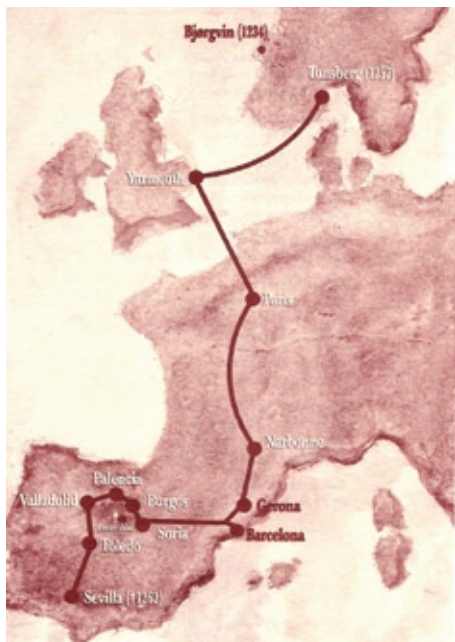
Om Caminoen

Prinsesse Kristina får sin kirke

For snart 800 år siden bad en norsk prinsesse om at få en Olavskirke bygget i Spanien. Først nu er hendes ønske blevet opfyldt. Læs her – på et let læseligt norsk – den spændende beretning.

af Stein Thue

Prinsesse Kristinas reise til Spania begynte i Tønsberg i juni 1257 og varte i seks måneder.

På kartet er Bjørgvin (Bergen), der hun ble født i 1234, og Sevilla, der hun døde 1262, også avmerket. Illustrasjon fra Kristina. Rosen fra Norge av Juan Arroyo Conde. Gjengitt med tillatelse.

Våren 1258 gifter prinsesse Kristina Håkonsdatter av Tønsberg i en alder av 24 år seg med prins Felipe av Castilla på 27. De vies i stiftskirken Santa Maria la Mayor i Valladolid “med så stor ære som det kunne være i det landet – med Guds miskunn og kongen av Castillas samtykke, og etter hennes eget ønske,” kan sagaen fortelle. Prinsessens første bønn til Felipe er at han skulle la bygge en kirke for hellig Olav i Spania.

Det lover den nybakte ektemannen å gjøre. Men det skal gå nesten 800 år før Kristinas ønske blir innfridd.

I høst åpnes et nytt Olavskapell i middelalderbyen Covarrubias der prinsesse Kristina ligger gravlagt. Covarrubias ligger nær Burgos, 240 kilometer nord for Madrid. Byggherre for kapellet er Prinsesse Kristina-stiftelsen, en stiftelse som i samarbeid med spanske og norske aktører har arbeidet for å få kapellet oppført. Flere samarbeidspartnere bidrar til finansieringen av det nye kapellet som også blir arena for spansk-norsk kulturutveksling.

Det nye kapellet, som ble offisielt åpnet 18 september 2011, vil være et sted for kirkelige handlinger, men det vil også bli en arena for kultursamarbeid mellom Spania og Norge, sier Øyvind Fossan, viseformann i Prinsesse Kristina-stiftelsen. Han planlegger å få den 40 kilometer lange veien fra Burgos til Olavskapellet i Covarrubias merket som Olavsvei.

– Turen til Olavskapellet i Covarrubias vil bli en spennende avstikker for pilegrimer på vei til Santiago de Compostela, sier Fossan.

I 2007 dro pilegrimspresten i Nidaros (nå Trondheim) og en delegasjon fra Stiklestad nasjonale kultursenter til Covarrubias for å ønske lykke til med byggingen av det nye kapellet. Med seg hadde de en stein fra Stiklestad kirke som ble forært til Prinsesse Kristina-stiftelsen.

Statuen av prinsesse Kristina i Covarrubias ble reist i 1978. - Skulptør: Brit Sørensen. Foto: Stein Thue

Dette var en symbolsk markering for å markere forbindelsen til Stiklestad og Hellig Olav, sier avdelingsleder Per Steinar Raaen ved Stiklestad nasjonale kultursenter. Steinen fra Stiklestad har fått sin egen hedersplass i det nye kapellet.

Kong Håkon gifter bort datteren 750 år tidligere, på julaften i 1257, kom prinsesse Kristina Håkonsdatter til Las Huelgas-klosteret i Burgos, hovedstaden i kongedømmet Castilla. Prinsessen – som nå var 23 år gammel – har reist den lange veien fra Norge for å bli gift med en castiljansk prins, en av brødrene til Alfons den tiende, konge av León og Castilla. Kong Alfons har henvendt seg til kong Håkon Håkonsson for å vinne støtte for sine ambisjoner om å bli keiser over det tysk-romerske riket.

Ekteskapet mellom Kristina og den castiljanske prinsen skal styrke forbindelsen mellom kongehusene.

Ett år i forveien hadde kong Alfons' sendemenn reist til Norge for å be om kong Håkons samtykke til at prinsessen kunne gifte seg med en av kongens brødre. Den norske kongen vurderte ekteskapsforslaget i samråd med sine betrodde menn. Disse anbefalte kongen å akseptere.

“Kongen lovet å sende sin datter, jomfru Kristin, ut til Spania som kongen der hadde bedt om, hun skulle komme til ham på det vilkår at hun selv skulle få velge seg til mann den av brødrene hans som hun og de beste menn kongen hadde sendt med henne, syntes best om,” skriver islendingen Sturla Tordarson.

Reisen fra Norge

Alt blir gjort i stand til kongsdatterens reise: “De hadde mer enn 100 mann med i sitt følge, og det var mange fornemme kvinner som også fulgte henne. Kong Håkon ga henne i medgift så mye gull og brent sølv, hvitt og grått pelsverk og andre kostbarheter at ingen hadde hørt at en kongsdatter fra Norge hadde fått større medgift før,” forteller sagaen.

Sommeren 1257 seiler Kristina og følget hennes ut fra Tønsberg med kurs for Yarmouth på østkysten av England. Der blir prinsessen mottatt i audiens hos kong Henrik den andre. Seilasen går videre til kysten av Nordmandie. Her ønskes prinsessens og følget hennes velkommen av kong Ludvig den niende som råder dem til å ikke fortsette sjøveien, men heller reise tvers gjennom Frankrike. De utstyres med kongelig brev der det står at de skal få all den hjelp de trenger på veien. Og takket være gjestfrihet fra den franske kongens undersåtter kan de reise helt til Narbonne sør i landet. Etter lange dagsmarsjer til hest og til fots,

kommer de til kongedømmet Aragón nord i Spania. Kristina blir hele veien gjort stas på som en ekte prinsesse:

“Jomfruen likte seg godt på ferden, og bedre og bedre jo lenger sør de kom. De kom til en by som heter Gerona, og da den jarlen som hersket der, fikk høre om jomfruens komme, red han henne i møte fra byen vel åtte mil med 300 mann, og biskopen var med ham. Da hun kom til byen, tok jarlen i bisselet på hesten hennes og leide den inn i byen og biskopen gikk på den andre siden av henne helt frem til det huset hun skulle bo i. Så stor ære viste de henne der hun kom,” står det i Håkon Håkonssons saga.

Da Kristina på julaften i 1257 ankom til Burgos, ønskes hun velkommen av kong Alfons’ søster Berenguela som er abbedisse ved Las Huelgas-klosteret. Til minne om besøket forærer hun kirken i klosteret et bordkar av gull fra sitt eget brudeutsyr. “Slike ting og andre lignende gjorde hennes ferd kjent; ingen hadde hørt at noen jomfru fra utlandet hadde blitt så ærefullt mottatt før,” sier sagaen.

Kristina velger sin prins

Fjerde juledag 1257 forlater Kristina klosteret for å dra til Palencia der kong Alfons tar i mot henne. Han ønsker henne velkommen og forteller etter hvert om de fire brødrene sine. Han vil innfri løftet om at hun fritt skal få velge hvem av dem hun vil gifte seg med. Kongen forteller at den yngre broren Felipe var tiltenkt stillingen som biskop i Sevilla. Men han passet ikke som “klerk”, og foretrakk jakt med hunder og falker. Han ble regnet for å være en god ridder. Det fremgår at kongen liker Felipe best av brødrene. Prinsessen rådfører seg med vennene i følget sitt og valget faller så på Felipe.

Kongen av Castilla (Alfonso den vise) ville at Kristina skulle gifte seg med broren hans.

Statue ved inngangspartiet til Nasjonalbiblioteket i Madrid. Foto: Wikimedia Commons

Kristina og Felipe gifter seg 31. mars i 1258. De bosetter seg i Sevilla. Vi vet lite om ekteskapet, men det sies at prinsessen lenget tilbake til Norge. Etter fire år dør Kristina bare 28 år gammel. Hun og mannen fikk ikke barn. Kristinas ønske om en olavskirke ble ikke innfridd. Felipe får henne gravlagt i Covarrubias.

Sarkofagen i Covarrubias

Nesten 700 år senere, i 1952, ble en sarkofag åpnet av håndverkere i forbindelse med restaureringsarbeider i klosterkirken i Covarrubias. Håndverkerne trodde kisten var tom, men den viste seg å inneholde et delvis mumifisert skjelett. Åpningen av sarkofagen var ikke autorisert og den blir lukket igjen. Sognepresten i Covarrubias anerkjenner at sarkofagen kan inneholde de jordiske levningene etter den norske kongsdatteren. I stiftskirkens arkiv finner han et manuskript

fra 1756. Her står det at prins Felipe gravla sin hustru prinsesse Kristina i Covarrubias. I 1958 blir sarkofagen igjen åpnet, denne gang av en offentlig undersøkelseskommisjon. I rapporten fra kommisjonen kan vi lese at sarkofagen kan tidfestes til 1200-tallet. Om innholdet står det blant annet:

“Gravfunnet består av silketaft med innvede gullaks av samme type som i kisten til Don Enrique I i Las Huelgas-klosteret og i kappen til Don Manuel i samme kloster. Stykker av glatt granatfarvet silketaft, maken til foret i kappen til Don Fernando de la Cerda. Andre stykker av glatt lerret, antageligvis vevet og har tilhørt undertøyet. Alt tilsier at tekstilene er fremstilt på sent 1200-tall.”

“Et delvis mumifisert skelett med en lengde på 1,72 m. Kraniet er lite og samtlige tenner

er godt bevart uten noe spor av caries. Mumifiserte hender med fine og korte fingre, noen med lange og avflete negler. Tærne lange og godt forbenet, likeledes leggben, skinneben og ankler. Alt tyder på et skelett av en kvinne av høy reisning, ung og sterk, sannsynlig alder mellom 26 og 28 år”.

Da resultatet av den rettsmedisinske undersøkelsen ble sammenholdt med kjente data som finnes om prinsesse Kristina, konstaterte man at sarkofagen inneholdt de jordiske levninger av prinsesse Kristina Håkonsdatter av Norge.

Til minne om Kristina

Våren 1958 – 700 år etter at Kristina ble gift – ble det avduket en minneplate med norsk og spansk tekst over sarkofagen. De norske teksten lyder: “Prinsesse Kristina, datter av Norges konge Håkon Håkonson.

Prinsesse Kristinas sarkofag i Covarrubias med castiljansk og norsk flagg. - Foto: Stein Thue

Klokketårnet ved Olavskapellet i Covarrubias er ikke tilfeldig bygget 29,7 meter høyt. Olavs helgendag faller på den 29. dagen i årets sjuende måned. Kirkeklokken er en gave fra Tønsberg kommune. - Foto: Stein Thue

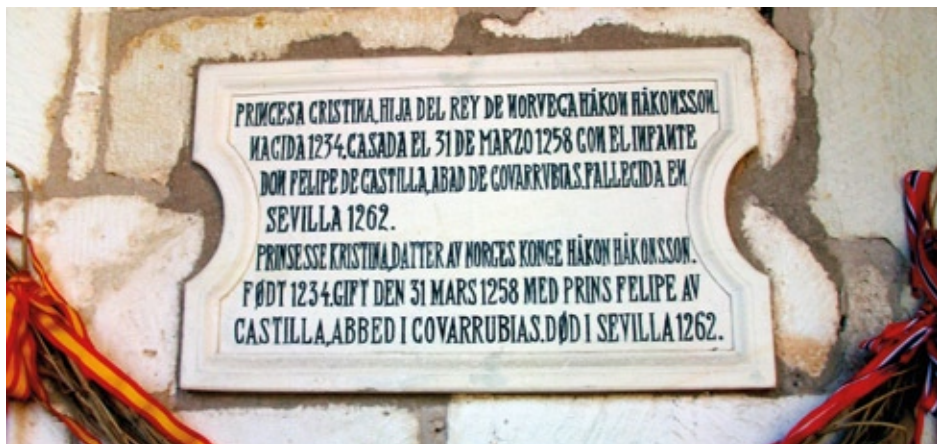
Det nye Olavskapellet i Covarrubias har fått en moderne utforming. - Foto: Stein Thue

Født 1234. Gift den 31. mars 1258 med prins Felipe av Castilla, abbed i Covarrubias. Død i Sevilla 1262. “

750 år etter sin død blir hun husket som “la flor del norte” – blomsten fra nord – et symbol på vennskapet mellom Norge og Spania. I år (2011) får hun innfridd ønsket om en Olavskirke på spansk jord.

Kilder og litteratur

- Sturla Tordsson: Soga om Håkon Håkonsson, oversatt av. av Anne Holtmark, Aschehoug 1964
- E. Jenssen: Prinsesse Kristina. Myte og virkelighet. Et forsøk på en historisk studie, Tønsberg 1980; nettg.: Høyskolen i Vestfold, Tønsberg 2001
- Juan Arroyo Conde: Kristin. La Flor de Noruega. Dossoles, Burgos, 2003

Minneplaketten over prinsesse Kristinas sarkofag. - Foto: Stein Thue

Reerslev Friskole og Caminoen

Forfatteren til denne artikel er leder af en friskole, hvor man de senere år har arrangeret en vandring på Caminoen for skolens afgangsklasser. På den måde bliver Caminoen til et pædagogisk værktøj for skolen. I artiklen fortælles om de bagvedliggende overvejelser, erfaringerne med at bruge Caminoen pædagogisk og elevernes reaktioner.

af Tage Sørensen

Udlandsrejse

Det har været en tradition gennem alle de år, vi har haft overbygning, at der i slutningen af 9. klasse skulle være en rejse til udlandet. I de første år gik turen til London og Berlin og senere til Dublin, Liverpool og Edinburgh med den begrundelse, at eleverne skulle lære og prøve noget sprog, inden de gik til den afsluttende prøve på skolen. I 2009 lavede vi det om, da erfaringerne med netop sproget var noget blandede for at sige det mildt. Det er fantastisk at se hvor lidt sprog, man kan slippe af sted med at prøve, når man betaler med dankort, peger på det man vil have og er i gruppe med vennerne dagen lang. Vi ville prøve noget andet. Noget der både styrkede den enkelte og klassen og som ville være noget, man kunne huske og tænke tilbage på, også når andre rejsemål med tiden blev prøvet. Noget der ville give varige minder og ikke blot blive erstattet af andre storbyoplevelser senere i livet.

Valget af Caminoen

Der er naturligvis mange grunde til at vælge en fælles rejse. Socialt for at øge elevernes forståelse og tolerance, få nye billeder af kammerater og lærere, arbejde forebyggende mod mobning. Fagligt for at styrke selvstændighed, give glæde ved at løse (praktiske) problemer i fællesskab, faglige oplevelser på en anderledes måde, øge muligheden for mere fysisk udfoldelse og udnytte begge sider af hjernen, således at der appelleres til

”DET HELE MENNESKE”. Og udviklingsmæssigt for at øge kendskabet til andre samfund uden for skolen, give større sammenhæng mellem fagene undersøge geografiske, historiske og naturvidenskabelige forhold. Vi besluttede derfor at afprøve en ny form for lejrskole i udlandet med henblik på at skabe et særkende for vores 9.kl. tur. Vi valgte at vandre på Caminoen i Spanien. Vi skal opleve, sanse, samarbejde og bruge vores krop. Tusindvis vandrer hvert år på Caminoen og de har gjort det i århundrede. Der er spiritualitet, næstekærlighed, venskab og kultur på ruten. Dertil kommer at man virkelig mærker at man ikke gør det alene.

Erfaringer

Vi har evalueret turen efter hver gang, og der er kun positive tilbagemeldinger. Både fra lærerne og fra eleverne. Det første år var der lærere af sted, der havde været på turen selv, og der er så skiftet en lærer ud hvert år, så der efterhånden er flere, der har været af sted. Det er allerede nu fastlagt hvem der skal af sted til september 2012.

Den første tur gav nogle uventede oplevelser. Dels var der elever, der virkelig ikke kunne klare at gå ret langt, og dels var der overnatningssteder, der ikke tog i mod store grupper på 15-18 deltagere. Det er naturligvis en uholdbar situation, så de seneste ture er arrangeret med faste overnatningssteder, der er aftalt på forhånd.

En kort beskrivelse

Første gang, vi tog af sted, startede vi ca. 225 km fra Santiago. Men der har nu udviklet sig en procedure med at flyve til Madrid, tage fly til Santiago og bus til O Cebreiro hvor vi så starter klokken ”mørkt om morgenen” og bevæger os mod første overnatningssted i Triacastela. Morgenmad fælles og så ud på ruten. Det er koldt om morgenen på disse breddegrader, så man må klæde sig varmt på og så tage tøj af efterhånden, som solen bryder frem. Dagen startede i fællesskab, men allerede klokken 10 blev gruppen delt i tre mindre enheder. Humøret fik sig dog en tand opad, da en elev opnåede tilnavnet ”Bonita” efter at være tiltalt af en italiensk cyklist.

Der var flere kulturchok undervejs. Et af dem var tøjvaskning. ”Jeg starter!” sagde én, og få minutter senere havde vedkommende okkuperet håndvasken med vand og godt med sæbe, hvorefter tøjet skulle hænges op.

”Skal tøjet skylles?” udbød vedkommende undrende, da lederne henledte opmærksomheden på fænomenet. ”Skal det også vrides?” - Jo der blev virkelig flyttet grænser denne dag. 😊

Alle gik tidligt til ro. Ondt i muskler, sener og hvor man ellers kan føle smerter. Hurtig til at falde i søvn til en vækning næste morgen. Der blev indarbejdet en rutine. To af lærerne stod op omkring klokken 6, mens resten blev vækket engleblidt ca. 6.15. Derefter af sted hvor man hurtigt bliver spredt over et længere stykke. Men der er rigtig mange vandrere på Caminoen, så ingen er alene, og der er rige muligheder for diverse samtaler.

Det er de flotte naturscenerier, der står i forgrunden på denne tur indtil nu og det fortsatte de følgende dage med bjerge, dale, grønne lunde, søer etc.

Men de første dage har også budt på fysiske anstrengelser, der har krævet noget af "foran-pc-siddende" mennesker – både elever og lærere.

Opholdet i Sarria blev lidt anderledes end de øvrige dage. Positivt anderledes. Vi mødte en cafe-ejer, der virkeligt kærede om alle. Har de fået nok at spise, hvorfor spiser de ikke op, skal jeg lave noget andet til dem? Da intet rigtigt bed på, hentede han is til alle, der ville have, og lærerne fik kaffe med tilbehør. En anden af dagene blev også lidt speciel, da tre elever diskede op med kulinariske færdigheder. Vi aftalte ikke at sige hvem – for det skulle nødig sprede sig derhjemme. Men efter ca. en times kogning af kartofler på et komfur, der ikke virkede optimalt og afbrudt af mange andre, der ikke syntes, de skulle vente til det blev deres, tur fik alle dansk bøf og ris/hvide kartofler. Vi kom igennem mange byer undervejs Portomarin- Palas de Rei- Melide og Arzua.

I Arzua oplevede vi endnu et ganske godt tilfælde af gode omstændigheder: Herberget blev nået, men vi blev afvist. En anden vandrør, fra Tyskland, opdagede problemet, og et andet refugie blev kontaktet. Et helt nyt. Med marmor på gulvene, nye senge og en hel etage med 30 senge bare til os. Lærerne i den

ene ende og eleverne i den anden. Desværre virkede deres tørretumbler ikke, så næste morgen måtte det våde tøj pakkes i en sæk til senere bearbejdning.

Det blev en rigtig våd omgang den næstsidste dag. Det regnede fra morgen til aften, stierne var mudrede, og alt føltes grumset, tungt og beskidt. To af pigerne tjente en "pil" fra en cafe-ejer ved at synge. Hun blev så begejstret for deres sang, at de fik et lille emblem udformet som de pile, vi går efter hver dag. Men det var et dejligt sted, der var fundet til os, da vi nåede frem, selv om det otte timer senere fortsat regnede. 3-personers værelser og en ejer, der vaskede alle vores sko og stillede dem til tørre ved pejsen, så de var klar næste dag. Der var endda tv på værelserne – ren luksus selvom der kun var spanske programmer.

Sidste dag. Alle skulle bare frem, så beviset kunne udleveres. På kontoret i Santiago fik nogle endda et nyt navn. Udfærdiget på Latin. Hen på hotellet. Indkvartering. I bad. Tidligt i seng. Sikke en rejse det har været.

Elevernes erfaringer

Som nævnt, har der i de foreløbig tre ture, kun været positive tilbagemeldinger fra eleverne – selv fra de der var noget skeptiske inden de drog af sted. Nogle elever har

naturligvis været bekymrede, men de mest bekymrede har nu været familierne. Kan børnene mon klare strabadserne?

En elev udtalte sig meget negativt inden afrejsen, men efter hjemkomst var der andre synspunkter: ”Jeg synes, at det sociale liv i klassen er blevet endnu bedre. Vi er blevet tættere på hinanden og sammenholdet er blevet bedre. Jeg synes også, at det var rigtigt sjovt at snakke og møde andre mennesker, der gik turen og høre om deres oplevelser og om, hvor ondt de havde.”

En anden elev hæftede sig ved nærheden med klassekammeraterne: ”Nu hvor vi har gået sammen i så mange timer, har jeg virkelig oplevet nogle andre sider af mine kammerater. Selvfølgelig nogle gode sider og jeg føler, at jer er kommet tættere på nogle af dem fra klassen.

Men selvfølgelig var det hårdt. En elev udtrykte det således: ”Jeg blev selvfølgelig træt

på vejen, men på en eller anden måde havde vi næsten alle sammen overskud nok til at komme ud i byen, når vi var sluppet af med tasken og havde fået nogle andre sko på.” Og en anden mente, at ”det var lidt hårdt i starten, men med tiden blev det meget nemmere at gå turene. Jeg havde dog ondt i benene hver dag.”

Oplevelserne har været fantastiske. Fra ”en super fed oplevelse” over ”denne form for ture er alle tiders, da det er anderledes, og fordi man får prøvet nogle grænser af” til ”denne slags ture er en god idé, fordi det styrker det sociale i klassen til en virkelig selverkendelse, der stiller krav til kommende livsledsager - hvis jeg nu senere hen fandt en kæreste eller veninde, som interesserede sig for vandring, så kunne jeg sagtens finde på at tage af sted igen, for det var godt nok en hyggelig oplevelse – en oplevelse for livet.”

Som sagt tager vi af sted igen i september 2012. Buen Camino.

”Vejen Frem” – en ny vej i beskæftigelsesindsatsen

af Mette Bech Nielsen

Tirsdag den 25. oktober 2011 kl. 01.00 mødtes 11 personer i Københavns Lufthavn – sammen skulle de ud på deres livs vandring. En vandring til et bedre liv, en vandring ud af kontanthjælp, en vandring til succes.

Undertegnede projektleder fra Profys, Mette Bech Nielsen, er netop er vendt hjem til Danmark efter 150 kilometers vandring med seks unge med kriminel baggrund. I alt var de 11 personer af sted og sammen udgjorde de pilotprojektet ”Vejen Frem”.

Formålet med pilotprojektet var at få unge med kriminel baggrund attitudejusteret og ind på arbejdsmarkedet eller i uddannelse via 150 kilometers vandring på den spanske El Camino – i samarbejde med LBR Nyborg, LBR Nordfyn, High:five, Huset Venture, Friluftsland og Hummel blev projektet en realitet og nu håber Mette Bech Nielsen, at hun får lov til at give flere unge, i andre kommuner, den samme enestående og givende oplevelse.

Attitudejustering

Unge med kriminel baggrund er ofte fastlåst i uhensigtsmæssige mønstre, som afholder dem fra at indtræde på arbejdsmarkedet. ”Vejen Frem” var en katalysator for mønsterbrydning og attitudejustering, hvor de unge via fysiske og mentale udfordringer samt et tillidsfuldt fællesskab fik lysten og viljen til at kvitte livet med stoffer og kriminalitet til fordel for et liv med job og uddannelse.

Vandringen blev brugt som afklaringsforløb, hvor der via samtale, dialog, refleksion og fysisk aktivitet blev skabt tillid, tro, håb og forventninger til, at en uddannelse eller et job kan nås.

Der opstod situationer undervejs hvor attitudejustering var nødvendigt, men også ”tiden” gjorde en stor del af arbejdet. De første 2-3 dage gik al snak med druk, damer og kriminalitet alt imens de larmede, pruttede og bøvsede når andre pilgrimme forsøgte af sove. Efter nogle dages vandring ændredes deres adfærd – dels fordi de var fysisk udmattede og dels fordi de så, hvordan vi andre opførte os - så stod de pludselig op kl. 6.30 om morgenen for at komme af sted og se solopgangen. De begyndt at tale om natur, vabler, kærester og om liv og drømme.

Ligeværdighed er vejen frem

Alle - både de unge og de ansatte - indgik i projektet på lige vilkår, hvilket betød at de unge oplevede et ligeværdigt fællesskab med almindelig voksne mennesker. Den erfaring, som jeg gerne ville give videre, var:

På Caminoen er alle ens - vi sover sammen, spiser sammen, har samme økonomi til rådighed, skal vandre lige langt, gå i vandre-tøj, bære vores rygsæk og pleje vabler og ømme skinneben.

Læs mere om ”Vejen Frem” og se billeder fra turen på projektets hjemmeside: pro-fys.dk/vejenfrem

Faste rammer og simple regler-

Stabilitet og faste rammer gjorde dem alle meget rolige – de kendte spillereglerne, hvis nogen lovede noget, så blev det overholdt, og det blev almindelig hverdag for de unge at stå op, spise morgenmad, drikke kaffe, tape fødderne og begive sig af sted på dagens vandring. Generelt oplevede de helt almindelige voksne mennesker i et “helt almindeligt” hverdagsliv.

Resultaterne

En måned efter hjemkomsten er første unge mand startet i arbejde og har genetableret kontakt med nær familie, en anden er startet i praktik og fået udarbejdet en uddannelsesplan, som betyder, at han skal påbegynde uddannelse i det nye år. Endnu en er udredt til fleksjob. De har lagt deres misbrug på hylden og yngste deltager, som

blev løsladt tre uger inden turen, har lagt kriminaliteten bag sig og flyttet fra den omgangskreds og det miljø, som fastholdt ham i de uhensigtsmæssige vaner – han søger nu elevplads i Jylland og drømmer om en karriere i Forsvaret.

Fællesskab frem for alt

Den helt afgørende ændring er dog den, der kan ses i deres øjne – fra at være trætte og demotiverede unge mennesker, der sjældent gad møde op til projektets aktiviteter, er de nu smilende og syngende unge mænd, der kommer til vores opfølgningsmøder med hjemmebagt kage og gode nyheder. I deres evaluering skrev de blandt andet at sammenholdet, fællesskabet og det at have fundet vilje var det bedste ved oplevelsen. Det kan vist kun kaldes et succesfuldt pilotprojekt og enhver projektleders drøm.

“Vejen Frem” skulle vise, at man ikke behøver at være spirituel for at få udbytte af 150 kilometers vandring på de ældgamle stier i Nordspanien – man kan også bruge Caminoen i beskæftigelsesindsatsen.

Profys er en sundhedsfaglig virksomhed, som kombinerer sundhedsfaglige og beskæftigelsesfaglige metoder til at rykke ved menneskers arbejdsmarkedsperspektiv. Profys tror på, at kombinationen af fysisk og mental udfordring, samt et tillidsfuldt fællesskab, får de unge nærmere sig selv og et nyt liv.

Teamet var nøje sammensat. Deltagende på teamet var Frømand Rasmus Poulsen, projektleder fra High:five Kurt Pedersen, administrerende direktør i Huset Venture Niels Peter Jensen, socialrådgiver og afdelingsleder i Huset Venture Bruno Kristensen og projektleder fra Profys Mette Bech Nielsen

Camino - som belønning for rygestop

Forfatteren til denne artikel er lærer på en kost- og dagskole for elever der bliver henvist af sagsbehandlere i forskellige kommuner, Skolen på Slotsvænget. Hun har selv haft svært med at kvitte tobakken og lovede to af sine elever, at hun ville tage dem med på en Camino, hvis de holdt op med at ryge. Det blev en tur for seje piger.

af Nete Oppermann

Et af de alvorlige problemer, mange af vore elever har at slås med, er forholdet til tobak.

Det har også været et slemt problem for mig, så jeg kender det rigtig godt, og jeg har ment, at jeg kunne bruge mine egne erfaringer til at hjælpe de to piger, jeg er nærmeste kontaktperson ("tøjbamse") for. Jeg er taknemmelig for den hjælp, skoleledelsen i sin tid gav mig, idet man lod mig holde en uge fri for at komme fri af tobakken. Den uge, som jeg tilbragte på Cypern, hjalp mig 100%.

Nu tænkte jeg, at jeg måske kunne hjælpe pigerne på omtrent samme måde. Jeg sagde til pigerne, at jeg ville arbejde seriøst på en helt speciel tur, hvis de i løbet af sommerferien sidste år holdt helt op med at ryge. For Kristina, 16 år, fyldte rygningen meget i hendes liv: hun kunne ikke tænke sig noget bedre end at sidde på en bænk og ryge cigaretter, som hun i øvrigt havde meget let adgang til. Den anden pige, Charlotte, var ryger af den hektiske type, trangen og rygningen gav hende invaliderende koncentrationsvanskeligheder.

Den gulerod, der skulle få dem til at stoppe rygningen, lød jo på en uges vandretur, og den virkede. Efter sommerferien var begge piger faktisk fri af tobakken. Og har været

det siden!

Men hvordan skulle denne uge bruges? Der blev lagt planer om en vandretur i Spanien i forbindelse med efterårsferien, men forskellige forhold førte til den ændring, at de i stedet skulle på vandretur i forbindelse med påskeferien 2011. Med vandretur mentes en vandring ad pilgrimsruten i Galicien og omegn sammen med mig. Dette – og de dermed forbundne udgifter – blev bevilget af en fond.

Det var nødvendigt med nogen vandre-træning før afrejsen. Desværre trænede vi ikke med tunge rygsække og vandrestøvler. Af den grund undgik vi ikke problemer med ryg og fødder på selve turen.

Den 11. april tog vi så af sted fra Kastrup med fly mod Madrid. Vi anbragte Charlotte, som ikke er helt fri for flyveskræk, imellem os på sædet, og flyveturen forløb helt uden vanskeligheder. Ankomsten til Madrid og turen til hovedbanegården gik glat. Herfra kørte vi mod nordvest mod **Zamora**, hvorfra vores vandretur skulle tage sin begyndelse.

Men først skulle vi have en god nats hvile på et albergue. Her traf vi nogle vandrere fra andre lande, bl.a. nogle fra Frankrig og

Canada. Dem vovede vore piger dog ikke at snakke med. I stedet fik de den besynderlige idé at vaske deres tøj i koldt vand med det resultat, at det næste morgen stadig var meget fugtigt, det blev derfor hængt til tørre på rygsækkene. Det lærte os at vride tøjet grundigere fremover og kun at vaske det absolut nødvendige.

Næste dag, d. 12. april, skulle vi efter planen gå 8 kilometer, men vor kortskitse havde fejlagtige mål, og vi kom i stedet til at tilbagelægge 13 kilometer. Det bragte os til et "albergue" i en lille by, hvor der var et apotek. Her fik bl.a. Kristine noget til neglerodsbetændelse på en tå.

Udfordringer

Næste dag nåede vi op på 20 kilometer, senere endda på næsten 30 kilometer på en dag, og det var tilmed gennem delvis uvejsoomt terræn, bjergvandring, med niveauforskelle på op mod 800 meter. Her gik vi i flere dage, og det var især svært for Charlotte, som led en del i sine store vandrestøvler.

Det hjalp meget, da vi købte et par nye sko til hende. De var rimeligt billige. Kristine havde nok at gøre med sine mange vabler, som hun meget tappert stak, skar og klippede i.

Men de store naturoplevelser, de fik, var rigeligt prisen værd. De smukke og dramatiske bjerglandskaber gjorde tydeligvis stærkt indtryk, og stierne, vegetationen og de bare områder blev oplevet intenst gennem egne vabler.

Vi har jo kravlet på klipper, gået gennem vandløb og på asfalt eller det, der ligner. De få byer, vi har været igennem, har været meget forfaldne og lignet noget fra middelalderen. Det gjorde landbrugsmetoderne også, en ko med påhæftet plov og familien gående bagefter med kartofler, der skulle lægges.

Meget var også nyt og helt anderledes, fåre- og gedeflokkene, fuglene, firbenene og slangerne. Anderledes – og undertiden farligt.

Charlotte viste sig at være bange for gederne, der kom imod os i en stor flok med hyrde og hunde, og disse sidste var hun også bange for. Ja, og menneskene, man har jo hørt så meget om bombemænd og andre slemme personer. Gedehyrden var så rar at give os nogle kæppe til vandringsstave. Dem skulle vi hele tiden banke ned på jorden med.

Charlotte smed godt nok sin stang væk, fordi den lugtede af ged, men meningen gik op for os, da Kristine næsten snublede over en slange. For at dæmpe pigernes rædsel måtte jeg telefonisk forespørge i Danmark om disse slangers farlighed. De var ikke farligere end vore egne hugorme.

Jeg har genopdaget, hvor meget teenagepiger tænker med maven. Udtryk som ”Jeg er ordentlig sulten”, bliver gentaget igen og igen. Samtidig har de begge et ønske om at tabe sig. De fleste dage spiser vi en dags ret på en restaurant. Kristina kigger lige so-davandsdåserne efter for snavs, inden hun åbner, men hun drikker ligegodt af glassene, selvom de nok kun er blevet skyllet. Begge piger har fået ansvar for at vise vej ved hjælp af et kort – og for at spørge om hjælp. De har også været alene i supermarked, selvom de de første gange helst ville have haft mig med.

Omkring d. 18. gik det galt for mig. Jeg havde i nogen tid overbelastet benene, og nu fik jeg så kraftige smerter i det højre, opsvulmede knæ, at jeg næsten ikke kunne gå. Pigerne var meget medfølelse og hjælpsomme, men de kunne jo ikke bære mig.

Jeg fattede så en plan, som jeg fik pigerne til at acceptere. Jeg måtte tage bus til et meget nøje beskrevet og fastlagt sted, og pigerne måtte så klare at komme alene derhen.

At færdes uden en voksen ledsager i dette fremmede land, var lige toppen af, hvad de troede at kunne klare. Men de anvisninger jeg kunne give dem, var så enkle og entydige, at det ikke kunne gå galt. De snupede så en tur på 20 kilometer uden mig, og vi mødtes præcis på det aftalte sted til den aftalte tid.

Vi måtte gentage dette et par gange.

En af gangene havde pigerne fået mulighed for at følges med mig i bus – det regnede og var koldt – men de foretrak at gå.

Hjælpsomhed

Pigerne har været meget opmærksomme på at spaniolerne og de andre pilgrimme har været meget venlige og hjælpsomme. I en af byerne fik vi hjælp af politiet. Det var dem, der stod for udlevering af nøgler til alberguet. I stedet for at forklare os hvordan vi fandt vej, valgte de at smide os ind i en politibil og på den måde transportere os frem.

I en anden by, hvortil vi ankom meget trætte, var der én på en bar, der lavede mad til os, pakkede lidt ekstra, så vi havde noget når vi kom frem, og som kontaktede den, der stod for alberguet. På dette albergue, som var en nedlagt stationsbygning, var der kun vand 2 x 1 time om dagen. Vi var ikke heldige at være der, mens der var vand.

I Santiago fik vi så vore beviser for gennemført vandring, og vi blev nævnt i katedralen den næste dag.

Fra Santiago kørte vi til Madrid, hvor vi blev i to dage, den første shoppede vi, den anden gik vi i Zoo.

Hjemturen forløb uden problemer.

Resultatet

Det samlede resultat af turen, de forandringer og udviklinger, der måtte være sket hos pigerne, er svære at kunne gøre rede for.

Begge pigerne, dog især Charlotte åbnede sig meget for mig, vi kom rigtig tæt på hinanden, og det er i sig selv lovende. Hovedresultatet var jo nået allerede inden turen:

Jeg har tidligere været på en sommertur med to piger herfra, hvor vi cyklede hele ruten.

Her var det også svært at se resultater umiddelbart efter turen, men når jeg har snakket med dem siden, viser det sig, at de husker små sjove episoder, og at de har opdaget, at de også i andre sammenhænge kan meget mere end de selv troede.

...rygestoppet!

Lad mig til slut sige, at jeg er glad for den tillid, der er vist os.

Jubilæums-vandring på Fyn

27+28 maj 2012

I år er det 10. gang at 'Den fynske Pilgrimsbevægelse' arrangerer vandringer i Pinsen fra 7 kystbyer på Fyn til Domkirken i Odense.

DANSKE SANTIAGOPILGRIMME – er med i arrangementet og står for ruten Nyborg > Odense. De seks andre vandringer starter fra byerne: Middelfart – Bogense – Kerteminde – Svendborg – Fåborg – Assens.

Alle ruter mødes i Odense Domkirke 2. pinsedag (28.maj) kl. 16 til festgudstjeneste. Forud for festgudstjenesten afsløres kl. 15.30 i Eventyrhaven (ved siden af Domkirken) en "pilgrimsbænk", udført af trækunstneren Allan Bo Jensen. Bænken vil blive placeret tæt på det pilgrims-træ, vi plantede i Eventyrhaven i 2009! Reception efter gudstjenesten i Sct. Knudssalen.

Alle er velkommen

'Foreningen Fynske Pilgrimsvandring' – www.fynskpilgrimsvandring.dk

---

Praktiske oplysninger:

2-dags vandring: Nyborg-Odense

Tilmelding senest 4. maj til: tobias.odense@galnet.dk (tlf. 6611 7877)

Info: troelsbeck@mail.dk. Ruten følger pilgrimsruten på Østfyn, overnatning midtvejs (25 km). Næste dag vandres til Odense (23 km).

Pilgrimskongres i Valencia

Overskriften for denne kongres, hvor den første fandt sted i Jaca i 1987, var “Middelhavet som udgangspunkt for vandringer til Santiago de Compostela“. Kongressen fandt sted i Valencia i dagen 20. til 23. oktober 2011. Fra Danmark deltog Vivi og Henrik Tarp udsendt af Foreningen af Danske Santiagopilgrimme.

af Henrik og Vivi Tarp

Efter at formandinden for de samlede spanske pilgrimsforeninger havde åbnet kongressen med en kort tale, hvori hun redegjorde for vanskelighederne med at få kongressen på benene, “man havde banket på mange døre for at opnå støtte”, som hun sagde, kunne kongressen tage sin begyndelse.

Det vil være for omfattende her at redegøre for alle indlæg. Kongressen var spækket med indlæg og foredrag fra kl. 9 om morgenen til næsten kl. 20 om aftenen. Nogle foredrag var yderst interessante, mens andre vakte mindre opmærksomhed, for nu at sige det på den måde. Men fælles for alle de mere “tunge” foredrag var, at de blev holdt af professorer fra diverse spanske og udenlandske universiteter. Og som sådan blev de holdt i et strengt videnskabeligt sprog, med kildehenvisninger, mangfoldige anvisninger etc. Interessant, men vanskeligt for tilhørerne at forholde sig til, da de ca. 125 tilmeldte ikke havde forudsætninger for at indgå i en kvalificeret diskussion med foredragsholderen,

al den stund de var almindelige mennesker, der var interesserede i pilgrimslivet og pilgrimsvandring, men uden en dybere historisk viden om pilgrimsvandringen.

Dette var ét af vores klagepunkter, som vi fremførte senere. Ved en kongres er det normalt sådan, at tilhørerne har samme forudsætninger som foredragsholderen, hvorfor der altid i den efterfølgende diskussion kan fremsættes synspunkter, der enten giver foredragsholderen ret i hans forskning eller det modsatte. Det var ikke tilfældet her, hvorfor det hele fremstod som “en belæring fra højere sted”. Det var ikke ensbetydende med at det ikke var interessant, men netop en kvalificeret diskussion manglede.

Fredag

Det første indlæg var et godt eksempel på dette. Det blev holdt af professor Garcia Moreno fra universitetet i Alcalá de Henares og drejede sig om Jakobslegenden og heri genrejsningen af kristenheden efter den mauriske invasion i år 711. Med udgangspunkt i folier fra det 9. årh. fundet i El Escorial i Madrid prøvede han at bevise, at Jakobslegenden var “stjålet” og omskrevet, så den passede med de ideer, man havde om genrejsning af kristenheden i det nordlige Spanien. Et yderst interessant foredrag, der ramte en pæl gennem den almene opfattelse af genindførelsen af kristenheden i Spanien.

Et andet foredrag drejede sig om pilgrimsvejen set ud fra et sociologisk synspunkt. Man brugte her termen ”multikulturel”. Det satte en mindre debat i gang, fordi en deltager fra Østrig sagde, at netop denne term havde en dårlig klang i Nordeuropa. Men under alle omstændigheder fandt man, at den voldsomme stigning i pilgrimme, man har oplevet de sidste 30 år begrundedes med at netop for 30 år siden begyndte universitetsfolk at forske i og skrive artikler om pilgrimsvejen. I 1968 kom der 168 pilgrimme til Santiago og sidste år, som vi ved, godt 272.000. Desuden er Vejen blevet toleransens vej, for motiverne og diversiteten af pilgrimme er så stor, at den er blevet multikulturel. Det var her østrigeren brød ind. Mange sociologiske observationer kan nævnes, men for vores interesse kan siges, at kønskvoteringen har ændret sig. I begyndelsen var der to mænd for hver kvinde. Nu er det 50/50. Undersøgelser viste også, at mange bruger pilgrimsvejen, når de er færdige med et studium, går på pension, har været ud for en voldsom sygdom og andre skift i livet. Desuden at pilgrimme skiller sig ud fra begrebet masseturisme. Pilgrimme er generelt mere kulturelle. De besøger i stort tal kirker, museer, berømte lokaliteter. Deltager i lokale fester etc., hvor masseturismen søger mod sol og strande. Så stor succes, hvis dette substantiv kan bruges, har pilgrimsvejen, at der findes en pilgrimsforening selv i Japan. Herom senere. Mere end 60 nationaliteter nåede Santiago i 2010.

Succesen ses også i pilgrimsherberger, som et andet indlæg påpegede. I 2001 var der 121 og i 2011 var der 288. Dvs., at der i 2001 var et for ca. hver 10 km, mens der i 2011 var et for hver 4 km. Stigning skyldes udelukkende private herberger. Hertil skal lægges de mange hostales, der tilbyder billig pilgrimsovernatning.

Fortsætter vi med pilgrimsvejen, var der et indlæg af en Luis Gutierrez, der talte om “la credencial” (pilgrimspasset). Han sagde, at utallige oplysninger gik tabt på de enkelte herberger, fordi der ikke er en fælles holdning til disse oplysninger. Oplysninger, der kan være guld værd for senere studier og forbedringer for den enkelte pilgrim. Og her var det, mangleterne viste sig ved denne kongres. Dette er af interesse for den enkelte pilgrim, men intet blev skrevet ned, ej heller blev der taget initiativ til at der skulle gøres noget for at denne information kunne samles.

Der var nu et kort indslag med “ikke lærde”. For danske pilgrimme var det mest interessante et indlæg om pilgrimsveje i Polen holdt af Bogna Matuszewska på spansk. Man har kortlagt og markeret ruter fra Ukraine til Tyskland, samt mindre ruter i det indre af Polen. Interessant, men hun fik kun et kvarter, og det var ikke nok. De havde ikke, som vi har her i DK, haft vanskeligheder med markering. De afmærkede, hvor det var nødvendigt og havde ingen problemer med myndighederne.

En længere foredragsrække fulgte dernæst om kortlægning af pilgrimsveje. Hovedindlægget var naturligt nok om vejen, der går fra Valencia til Santiago, en smuk og velafmærket vej, der kunne være interessant for danske pilgrimme, Via Levante. Men også om vanskelighederne med at kortlægge Via de la Plata fra Cadíz. Indlæggene spændte fra pilgrimsforeningernes kortlægningsprocedurer til afgangsprojekter fra universitetet i Valencia, hvor en kandidat i kartografi som afgangspjekt havde lavet en visuel kartografisk gennemgang af Levantevejen. Indlæggene ville havde været interessante for den danske gruppe, der beskæftiger sig med dette område.

Som kuriosum kan nævnes, at i fremtiden, mente de, ville man kunne gå alle veje i lænestolen. Man ville kunne downloade et program med video, der viste vejen meter for meter. Man ville på et hvilket som helst sted kunne dreje sig 180 grader og se landskabet, man ville kunne trykke på skærmen og få alle oplysninger om geografi, fauna etc. - lige meget, hvor man befandt sig på vejen. Alt dette skulle på et tidspunkt blive tilgængeligt på selve vandringen, så man aldrig for vild eller aldrig ville få brug for en skreven guide.

Lørdag

Dagen blev indledt med et foredrag om Spaniens ældste kofradi, som havde sit udgangspunkt i Valencia. Kofradiet menes oprettet 5. november 1246. Et kofradi er en kristen/katolsk forening med et specifikt formål. Her at arbejde med jakobskulten.

Dernæst et indlæg af præsten og filosofen Jesús Adalid om hans bøger, som har fået stor succes i Spanien. Hans bøger bevæger sig i et historisk rum og er ikke katolsk opbyggelige, som man måske kunne have forventet.

Et indlæg af professor Paolo Saucker fra Rom om italienske pilgrimmes vej over Middelhavet og deres vandring fra Barcelona, Valencia og Cadiz. Et lærd foredrag, hvor man blev klogere på andre vandreveje end den "slagne" fra Roncesvalles.

Og så kom det eneste indslag med "almindelige" pilgrimme, og det indslag der gav mest debat, for nu blev der talt i et sprog, som salen bedre kunne forstå, og der blev talt "mere langs jorden".

Deltagerne var formanden for den amerikanske forening, formandinden for den japanske forening og formanden for den valencianske

forening. Spørgsmålene var, af hensyn til de udenlandske deltagere, udfærdiget på forhånd. Der var mange, lige fra hvad synes du om vejen, hvad var for dig det vigtigste, hvad mener du kunne forbedres etc. Men et af de interessante, som skabte en debat var: "Hvorfor vandrer du"? Amerikaneren havde ingen vanskelighed for han var katolik, det samme med formanden fra Valencia, men Tomaka Morioka fra Japan havde det unægtelig lidt vanskeligere. Hun kunne ikke begrunde det religiøst, for hun var ikke kristen/katolik og havde en helt anden kulturbaggrund.

Spørgsmålene var rimeligt direkte: Hvad laver du så i Spanien? Hun prøvede at forklare sig med japansk religion, vinden i træerne, bladene osv. For os noget svævende og spørgsmålene kom da også prompte: Jamen hvorfor i Spanien, det kan man jo opleve mange andre steder? Hun havde svært ved at forklare sig ud. For os ikke-spaniere var det som om, at for spanierne, læs: katolikker, var det en selvfølge at vandre mod Santiago uden at skulle forklare sig, mens det for ikke-katolikker/kristne måtte være noget underligt noget at bevæge sig mod et dybt kristen endemål.

Salen fik aldrig noget sikkert svar, men vi danske følte, at det, som hun gerne ville sig, var, at det var mødet og hjerteligheden fra andre pilgrimme, der havde betaget hende. Og ikke mindst interessen for europæisk kultur (hun underviste i fransk på et japansk gymnasium og havde lært sig spansk).

Dagen sluttede med udflugt til det største udendørs akvarium i Europa, som ligger i Valencia.

Søndag

Dagen var kort, og hovedpunktet var foredraget om pilgrimsvandring i det 15. årh. af professor Adeline Rucquoi fra Paris. Hun har altid beskæftiget sig med middelalderkultur og især pilgrimsvandring. Hvis du vil vide mere om hendes produktion og blive klogere på pilgrimsvandring i middelalderen, er hun naturligvis at finde på Google. Alt er desværre på fransk, selvom hun taler perfekt spansk og engelsk.

Om lørdagen havde jeg spurgt de forskellige repræsentanter fra de udenlandske pilgrimsforeninger, om de var interesseret i at vi holdt et kort møde. Grunden til dette var, at jeg savnede mere "på jorden" information. Desuden savnede jeg, at når nu der var repræsentanter fra forskellige lande, at man havde sørget for en seance, hvor vi kunne mødes og drøfte forskellige problemstillinger for os nord for Pyrenæerne. Mødet kom i stand i frokostpausen om formiddagen. Alle de fremmede mødte op, også ovennævnte madame Rucquoi. Snakken gik godt. Englænderne var fx knotne over, at katedralen havde påbudt ét og kun ét pilgrimspas, nemlig deres eget. Her burde vi stå sammen og kræve, at der kunne være et pilgrimspas for hver landsdækkende forening. Ét fra England, ét fra Frankrig, ét fra Danmark osv.

Rucquoi fortalte om vanskelighederne med foreningerne i Frankrig. Vi fik informationer fra Polen. Summa summarum var mødet trods manglende tid godt. På mit spørgsmål om, hvorfor der ikke var indlagt mere jordnære diskussioner fortalte Rucquoi, at det havde man også haft tidligere på kongresserne, men at det hver gang havde været det samme, der kom frem, og at "man rykkede sig ikke ud af stedet". Man havde hørt for mange af "de pilgrimshistorier". Nu ville man beskæftige sig med mere overordnede emner og så måtte det andet henføres til et andet forum. Lidt arrogant, men vi forstod godt, hvad hun mente. Arrangørerne havde været så lang tid i pilgrimsvæsnen, at de følte, at det var et overstået kapitel.

Konklusion

En interessant kongres, men man skal kunne tale og forstå spansk på godt niveau for at kunne følge med. En kongres, hvor informationerne mere var til egen fornøjelse og opbyggelse, og ikke en kongres, hvor emnerne berørte "den almindelige pilgrim". En kongres hvor mange af indlæggene kunne være trykt og udsendt til de interesserede, som så i ro og mag kunne sidde i lænestolen og studere dem. Men samtidig en kongres, hvor det var muligt at møde andre med samme interesse og dér få gode kontakter.

Fremtiden. Mit forslag: Vi må nøje se på emnet og vælge dét ud, der kan være til nytte for os i Danmark.

Afmærkning af pilgrimsruterne i Danmark - godt fra start!

Knap 30 medlemmer har sagt ja til at hjælpe med at kortlægge, hvor på de danske pilgrimsruter, vi bør arbejde på at få en tydelig afmærkning med Santiago-symbolet:

Den gule muslingeskal med blå baggrund. Dermed kan vandrere lettere finde ruterne, når de er af sted fra syd til nord eller omvendt. Vi arbejder med følgende hovedruter:

- **Helsingør til Korsør**
- **København til Rødbyhavn**
- **Nyborg til Vojens**
- **Nyborg til Fåborg/Bøjden**
- **Kruså til Frederikshavn**
- **Viborg via Års til Hirtshals**

Vi mangler hjælp til kortlægning i nogle få kommuner. Her vil arbejdsgruppen kontakte medlemmer, som bor i de pågældende områder.

Vi forsøger at få dannet os et samlet overblik over, hvor mange afmærkningspæle, der er brug for, samt hvor mange allerede eksisterende skiltepæle, vi bør kunne bruge.

Når vi kommunevis, har et overblik over antal, og hvor i landskabet, vi ønsker afmærkning, søger vi om tilladelse i de pågældende kommuner.

Hærvejen op til Viborg er "kortlagt" og her er der enighed om rutens forløb.

På strækningen fra Viborg og videre op til Ålborg og Frederikshavn, igennem Vesthimmerland, er der flere ønsker til sti-forløb. Der er nu nedsat en arbejdsgruppe med deltagere fra de involverede kommuner, som skal fastlægge rutens forløb ud fra bl.a. aftaler med lokale lodsejere etc.

Santiagoforeningen følger dette arbejde og ser frem til en endelig fastlæggelse af ruten.

Bestyrelsen er rigtig glad for den store opbakning fra medlemmernes side til afmærkningen af ruterne i naturen!

Vibeke Mørdrup, Benny Gunge og Troels Bech

Pilgrimskonference og hollændernes 25 års jubilæum

Konference med 80 deltagere fra 17 lande, foreninger og paraplyorganisationer

af Niels Henrik Lieberkind

I forbindelse med 25-års jubilæet i den hollandske Forening for Santiagopilgrimme, afholdtes i Utrecht den første internationale pilgrimskonference udenfor Spanien. Den foregik fra 2. til 4. november 2011 i 'Catharijneconvent'-museet, som havde stillet deres auditorium til rådighed for konferencen. Den følgende dag, 5. november, afholdtes selve jubilæumsfestlighederne i den store Nicolai Kirke. Forberedelserne har stået på i et par år, og resultatet var en konference på højt niveau.

Jeg deltog som repræsentant for vor egen danske pilgrimsforening. Deltagerne mødtes onsdag eftermiddag i foreningens 'Saint James House' til registrering, hvor vi fik hilst på hinanden og snakket sammen. Sidst på eftermiddagen begav vi os til det nærliggende rådhus, i hvis flotte repræsentationslokaler oplyst af lysekroner, hver med 60 levende lys, der var servering af kanapéer og champagne. Det var meget fornemt og en oplevelse at være med til. Utrechts borgmester, Aleid Wolfsen, og formanden for den hollandske pilgrimsforening, Joost Bol, samt af en repræsentant for Xacobeo fra Santiago de Compostela holdt velkomsttaler. Det var egentlig selve chefen for Xacobeo, som skulle have været blandt velkomsttalerne, men han havde som politiker i Galiciens parlament i sidste øjeblik måttet melde afbud på grund af møder om den dårlige økonomiske situation i Spanien.

Den følgende dag præsenterede hver enkelt af de delegerede sin forening og sig selv med en tale og visning i PowerPoint. Alle fik på den måde et godt indtryk af hver enkelt organisation og forening. Uden selv at være tilstede havde foreningerne i Luxemburg og Sydafrika også sendt præsentationer i PowerPoint. Den danske præsentation kan downloades fra foreningens hjemmeside (Downloads).

Hver dag var der flere billedforedrag med pilgrimsrelevante temaer.

Ruud Priem, der er direktør for Museet "Catharijneconvent", som lagde lokaler til konferencen, fortalte om arbejdet med at lave en særudstilling om pilgrimme før og nu. Forberedelserne har taget to år, og den åbnede 14 dage før konferencen. Titlen er "Pilgrimme – Undervejs til Santiago de Compostela". Den viser mange detaljer og effekter, og den giver en god og fyldig orientering om pilgrimme, deres vilkår og liv undervejs i både middelalder og nutid. Der vises videoindslag fra Caminoen, bl.a. med den kendte vært Jesús A. Jato fra herberget Ave Fenix i Villafranca del

Bierzo. Et af museets rum er omdannet til en sovesal, helt som på et refugium med bjælke-loft, originale køjesenge og alt, som vi kender det fra herbergene på Caminoen. I forbindelse med udstillingen har pilgrimsforeningen en stand, hvor erfarne pilgrimme besvarer spørgsmål fra museets gæster, og der gives specielle stempler, som på herbergerne. De første to uger havde udstillingen allerede haft besøg af 10.000 gæster. Senere på dagen var de delegerede på en guidet rundvisning i udstillingen, som holdes åben til den 26. februar 2012.

Angeles Fernández fra Xacobeo fortalte om "Xacobeos formål og arbejde". Xacobeo er den officielle organisation, der ejes og ledes af den galiciske regering. Den har til formål at bevare og promovere det historiske, kulturelle og praktiske vedrørende Sankt Jakob og pilgrimsvejene.

Professor A.M. Koldewey fra Radboud Universitet i Nijmegen havde et detaljeret foredrag om Europæiske Pilgrimstegn med et diasshow, som både viste eksempler på effekter fra museets aktuelle udstilling og mærker, som er med på mange portrætter, malet over en periode på flere hundrede år.

Eivind Luthen, som er formand for Pilgrimsfællesskapet St. Olav i Norge fortalte om Norges relationer til Santiago de Compostela.

Marjolijn Kruijff fra Radboud Universitet i Nijmegen havde en spændende "Præsentation af de middelalderlige kort fra Brügge i Belgien" ("Itinerarium Brugense" ca. 1380) oversat til Google Maps. Denne vejbog til 29 handels- og religiøse destinationer var ment til brug for købmænd, rejsende og pilgrimme m.fl.

Et medlem fra det engelske pilgrimsbroderskab 'Confraternity of Saint James' i England præsenterede "Den nye Jakobsvej i England".

Dirk Aerts fra Det Katolske Universitet i Leuven introducerede til en plenumdiskussion om "Genoprettelsen af Camino de Santiago". I begyndelsen af det nye årtusinde har Camino de Santiago ændret sig til et netværk af pilgrimsveje som strækker sig over Europa. På hvilken måde er dette rutenet forskelligt fra andre rutenet? Begynder Camino de Santiago ved den spanske grænse eller i udkanterne af Europa? Er man en santiagopilgrim hvis man går fra Krakow i Polen til Vézelay i Frankrig?

Alle disse foredrag og præsentationer var meget vedkommende og gav muligheder for gode debatter og samtaler. Formelle som uformelle – med hele selskabet som deltagere – eller mellem de enkelte i kaffepauserne. Det var med til at knytte forbindelser, medens vi nød biskuit og kager med den hollandske forenings logo. Det var helt perfekt. Jeg udtrykte min ros til en af arrangørerne, og hun replicerede med et smil, at med 10.800 medlemmer havde de specialister til alle opgaver.

Jeg troede, at jeg var eneste danske deltager. Derfor blev jeg overrasket, da jeg i en pause stod og talte med den amerikanske filmproducent Lydia Smith. Hun præsenterede mig for en af de medvirkende i en film om Caminoen, som hun er ved at færdiggøre. Med et smil svarede hun ”daw”. Det var Anne-Marie Misser, som er fra Odense og har været medlem hos os, indtil hun for en del år siden rejste til udlandet. På konferencen viste Lydia en 20 minutters trailer til ovennævnte film. Selve optagelserne er afsluttet, men i USA er der ingen filmstøtte, så visningen af traileren er en måde at promovere filmen til nogle, som kan skyde penge i foretagendet, så filmen kan gøres klar til visning i sin fulde længde. Det, vi så af filmen, var godt. Så jeg håber, at det vil lykkes Lydia at finde pengene og få filmen gjort færdig. Anne-Marie har lovet at skrive om sine oplevelser under indspilningen, så Pilgrimmens læsere kan få en sådan vinkel med i det at være pilgrim på Caminoen.

Den engelske forening oplyste, at de havde en idé om at gøre noget for de mange pilgrimme, som efter en lang vandring over flere uger, når de var kommet til Santiago, skulle vænne sig til dagligdagens trivialiteter igen. De mente, at nogle pilgrimme kunne have behov for at tale med nogen, som selv

havde været i den situation, og så ville det være rart for de mange, som ikke kan spansk at have et sted at henvende sig. Og her kunne erfarne pilgrimme med engelsk som modersmål måske være til nytte. Længere var de ikke kommet med planerne endnu. Se efterskrift.

På vej til den restaurant, hvor vi spiste frokost, var det svært at opdage, at der på pladsen Domplein står en kopi i fuld størrelse af Den Store Jellingesten, givet som gave til Utrechts Universitets 300 års jubilæum i 1936. Alle fandt det interessant, at stenens kristusfigur er afbilledet på indersiden af danske pas, så Eivind Luthen fra Norge og jeg måtte forklare, at stenen betragtes som Danmarks og Norges dåbsattest, og at den er en væsentlig brik i den danske kulturarv.

Oktoberdage i Nordspanien

For femte gang har Foreningen af Danske Santiagopilgrimme i samarbejde med Nordfyns Folkehøjskole arrangeret en vandring på Camino de Santiago i Spanien. De seneste to gange, har vandringen gået fra Astorga til Santiago. Vandringen er åben for alle, der har behov for eller lyst til at vandre i en gruppe i følgeskab med erfarne pilgrimme. Her er beretningen om vandringen i 2011. Den er skrevet af gruppens ældste deltager, der er 86 år gammel og vandrede hele turen uden problemer.

af Poul Høeg

Der var engang. Sådan begyndte fleste fortællinger tidligere. Men for mig var det en oplevelse udover det sædvanlige. Denne tur startede fra København til Bogense, hvor Nordfyns Folkehøjskole i Harritslev afholdt en Pilgrimstur til Spanien med introduktionskursus de første 3 dage.

Den tilsendte deltagerliste viste, at det var et bredt udsnit af landets befolkning fra øst til vest og nord til syd. To dygtige guider havde arrangeret, Henrik Friediger og Niels Henrik Lieberkind. De fortalte om, hvad der ventede os de næste to uger med grundig information om forholdene på caminoen og en fyldig dagsplan om de forskellige byer, vi skulle passere. Vi deltagere blev opfordret til at fortælle, hvad vores forventninger var til, at vi deltog i denne pilgrimstur.

Mit svar var 'fællesskabet', som senere viste sig, at hele holdet også levede op til. Vi var 5 mænd og 15 kvinder yngre og ældre - hvor to var sygeplejersker, der straks trådte til, da en deltager havde brug får hjælp. Efter indkvartering mødtes vi i en positiv stemning og mine tanker var derefter, at denne tur ville blive vellykket.

Der var flere deltagere, der havde taget Camino-turen tidligere, og for mig var det

min anden tur i Spanien, så flere af os var forberedt på de forskellige forhold på refugierne i forbindelse med overnatningerne.

Turen gik fra Astorga til Santiago, så de første dage var i et meget bakket terræn. Samtidig var det meget varmt. Selv spanierne sagde, det ikke havde været så varmt i årtier i oktober måned. Efter et par dages vandring foreslog guiderne, at vi fremsendte vores rygsække til de næste refugier. Så det takkede vi alle ja til. Vi havde netop passeret Cruz de Ferro, der var det højeste punkt på ruten - 1.530 meter over havet.

Vi havde hver aften et møde, hvor vi fortalte om dagens oplevelser, sang en fællessang samt hørte om vores næste mål. Vi begyndte allerede de første dage at give hinanden øgenavne. En fra Esbjerg blev til Fiskerpigen, og en anden fra Amager fik betegnelsen Dragørpigen. Da der var tre som hed Kirsten måtte den yngste jo hedde Smukke.

Hver dag, efter morgenmad på refugiet eller nærmeste bar, gik vi spredt - enten i grupper eller alene - til det næste mål. Da det en dag viste sig, at vi savnede én fra gruppen, viste sammenholdet sig igen, for vi besluttede at vente på vedkommende.

Det viste sig, at han var gået til en forkert by. Så han blev hentet af de to dygtige guider.

Med dem, man gik sammen med, udvekslede man jo meninger om livet, og hvad man havde oplevet i sit liv, samt skæbner eller ting man særlig kunne huske. Jeg berettede om min tid i Frihedsbevægelsen under krigen (1940-45), og hvorfor jeg deltog, og hvad vi gik og lavede dengang i forskellige aktioner. For mig (den ældste i Camino-vandrerguppen) er det godt at vide, at man overlevede den svære tid. En tid som mange i dag helt har glemt.

Hver dag på turen nød man den smukke natur i området. Det gode vejr gjorde det særligt smukt, selvom vi var langt inde i efteråret. En gang svævede flere grippe over os. Det føltes underligt.

En anden dag gik vi i vejen for det kvæg, der skulle hjem. Vi gik pænt ud i siden, det var jo deres vej.

Turen var beregnet til 280 kilometer. Men på grund af flere forhold blev den på 300 kilometer.

Efter to uger nåede vi vores mål i Santiago, hvor vi i to dage boede fornemt på et hotel, der ligger lige op til katedralen. Vi fik udleveret et pilgrimsdiplom efter forevisning af det stemplede pilgrimspas fra alle refugier og kirker. Ved pilgrismessen næste dag blev det nævnt at en dansk gruppe var ankommet fra Astorga, og det store tunge røgelseskar blev svinget ind over os alle som en katolsk hilsen for vores anstrengelser til målet.

Før den afsluttende fællesmiddag på Casa Manolo blev der taget et gruppebillede foran katedralen i Santiago.

> > >

Nordfyns Folkehøjskole

Pilgrimsrejse til Santiago de Compostela Torsdag d. 27. 9 - Søndag d. 14. 10. 2012

Nordfyns Folkehøjskole vil i efteråret 2012 i samarbejde med Foreningen af Danske Santiagopilgrimme afholde et forberedelses-kursus med en efterfølgende rejse til Spanien, hvor der vandles fra Astorga til Santiago de Compostela - ca. 260 km.

Prisen på 11.400 kr. inkluderer:

- forberedelse på Nordfyns Folkehøjskole
- transport til og fra Caminoen
- vandring ad den 1000 år gamle pilgrimsrute fra Astorga til Santiago de Compostela
- pilgrimspas
- overnatning på refugier undervejs og på hotel i Santiago.

Introduktionskurset og vandringen bliver ledet af Henrik Friediger og Niels Henrik Lieberkind og er tilrettelagt for dem, der er lidt utrygge ved at skulle af sted på egen hånd, eller som ønsker at vandre Caminoen med den sikkerhed, som det giver at dagsmarcher og overnatninger er fastlagt på forhånd.

Telefon: 6481 3280 · kontor@nfhs.dk
Ring og spørg efter brochure eller se mere på højskolens hjemmeside **www.nfhs.dk**

Smukke (Kirsten) havde brugt skridttæller på hele turen og udleverede en liste over et svimlende tal på de mange tusinderne skridt, som vi havde taget på hele turen. Efter turens afslutning føltes det ikke, som de mange skridt havde udgjort en så lang rejse. Jeg tror det gode fællesskab var med til at gøre rejsen/oplevelserne lettere at sætte i en positiv ramme.

Man blev jo ganske rørt, da samme Smukke foreslog et sidste foto af Poul med sine 15 Høns.

Men alting får jo en ende. Så her slutter mine 'Oktoberdage i Spanien'. Som en af deltagerne skrev til mig: "... det var underligt pludselig igen at være helt alene i sin bolig". Jeg savner også samværet, vi oplevede på turen. Det fortæller jo meget rammede, om hvor godt et sammenhold vi havde på denne veltilrettelagte tur.

På gensyn!

Hyldest til Caminoen

Mel.: Er du dus med himlens fugle...

Den ene af guiderne, Niels Henrik Lieberkind, blev så inspireret af vandringen at han digtede nedenstående vers under vandringen mellem Portomarin og San Xulián, hvor gruppen overnattede.

Den sang han under middagen i refugiet:

**Er du øm i dine fødder, føles lårene som bly,
og tæerne - de støder på sten og sten på ny.
Men Caminoen er herlig – gennem bjerg, skov, land og by
dens historie helt særlig – nu forstår jeg godt dens ry.**

**Et vindstrejfe, lidt solskin og regnvejr på din vej,
en udsigt, en vabel – alt deler jeg med dig!
For når først vi går her sammen – eller vandrer hver for sig,
er dagen god og enkel - her på livets landevej!**

Ved morgenmaden næste dag havde gruppen følgende svarsang klar:

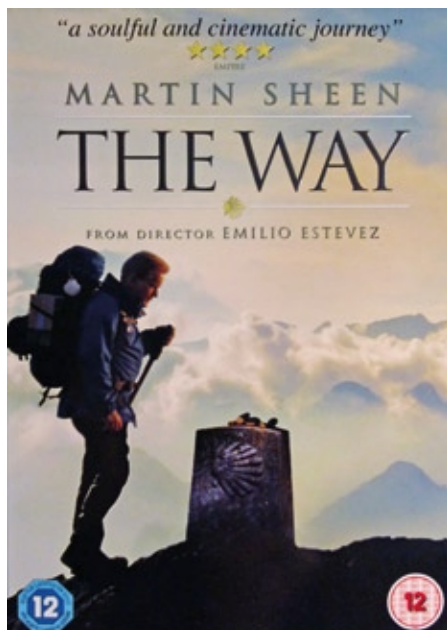
**Er du træt af tunge sække og ømme lår og tæer,
så nyd den høje himmel og alle tiders vejr.
Du har vandret mange dage med folk fra fjern og nær,
men snart vi møder Jakob, som er hele rejsen værd.**

**To hunde, tre træer, et får med dårligt ben,
En bondemand, en hyrde, et kors af gamle sten.
Vi blir' dus med himlens fugle og skovens stille ro
og finder roligt passet frem, og snører vores sko.**

THE WAY

En film der foregår på Camino de Santiago - med Martin Sheen i hovedrollen - Instrueret af Emilio Estevez.

Filmanmeldelse af James Heimann

I aftes så vi, Gitta, jeg selv og en vandreveninde, som også har gået på Caminoen, **The WAY**. Vi fik en virkelig god filmoplevelse på ca. 2 timer, og meget af handlingen virkede umiddelbart genkendelig set ud fra vores egne Caminooplevelser.

The WAY er på mange måder en stor film, der ikke bare præges af den indbyggede patos, som historien lægger op til: faderen Tom (spillet af Martin Sheen) henter de jordiske rester af sin søn (spillet af Emilio Estevez), som er omkommet i en storm i Pyrenæerne på starten af Caminoen. Gennem mødet med den franske politimand, der udleverer sønnens aske, og som også selv "tilfældigvis" har gået Caminoen, får Tom

(og dermed også filmens publikum) øjnene op for betydningen af den vej, sønnen begav sig ud på. Dette møde bliver årsagen til, at Tom beslutter sig for at færdiggøre sønnens projekt ved selv at gå på pilgrimsvejen, hvor han vil sprede asken.

En interessant detalje er, at skuespilleren Martin Sheens far udvandrede til Amerika fra Galicien i Spanien, og det skinner igen, at filmen har været et "con amore" projekt for Martin Sheen (der spiller hovedrollen som Tom helt fantastisk ægte) og sønnen, Emilio Estevez, der både instruerer og optræder i filmen. Af en amerikansk film at være, fremstår den, selv med denne følelsesladede historie, emotionelt underspillet og næsten helt blottet for "overskruede" følelser og tanker, det være sig positive eller negative.

Dramaturgisk set er filmen struktureret omkring Toms historie, men det fremgår tydeligt, at Emilio Estevez og hans fars hovedformål snarere er at præsentere publikum for Caminoen i al dens mangfoldighed, grundfæstet i det Spanien som Estevezfamilien kommer fra.

Jeg har læst flere anmeldelser af **The WAY**, og til min forbavselse er der ingen anmeldere, der har lagt mærke til, hvor megen humor der er i filmen. Men måske skal man selv have gået på Caminoen for at opfange det morsomme i de mange situationer, der balancerer på kanten af det komiske og det gravalvorlige, næsten patetiske?

The WAY's seriøse tema bliver nemlig nuanceret forløst ved hjælp af en humor, der til tider minder ikke så lidt om stumfilmens mere grovkornede og simple gags, som for eksempel i scenen, hvor Tom, gravalvorlig og indædt beslutsom, tager sine første skridt på Caminoen, for i næste øjeblik at se alle de andre pilgrimme passerer forbi sig med kurs i den stik modsatte retning! Denne næsten helt Gøg og Gokke-agtige sekvens følger lige efter, vi har været vidne til, at sønnen er blevet kremeret og Tom af politimanden får overrakt asken i en stor firkantet metalæske.

Basalt set har filmen også et religiøst (katolsk?) tema, men det fine er, at det belyses humoristisk gennem vores fælles indlevelse i Caminoen: Tom møder en ældre amerikansk pilgrim og titulerer ham "Rabbiner", fordi han har jødekalot på. Manden er dog slet ikke rabbiner, men en katolsk præst, der bruger kalotten til at dække over et stort sår, han har fået i forbindelse med en hjerneoperation. Han forærer Tom sin rosenkrans og siger med et indforstået smil, at man da har hørt om mirakler på Caminoen – hvorefter det viser sig, at han har lommerne fulde af rosenkranse.

To centrale scener viser den udvikling, Tom gennemgår i sit forhold til Caminoen: nemlig fra sammenbidt pligttopfyldelse overfor sin søns projekt til ægte deltagelse i sin egen Camino og endda nydelse af sit forehavende.

Det første skift sker, da han taber sin (søns) rygsæk (med æsken der indeholder asken) fra en bro. Tom risikerer liv og lemmer ved at hoppe i flodens stærke strøm for at redde sækken. Her udviser han for første gang mere end en blot og bar pligttopfyldelse.

Den anden, og helt centrale scene, viser Tom, der indtil nu har været køligt reserveret overfor de andre pilgrimme, gå amok i fuldskab og skælde ud på alt og alle inklusive sin "Camino-familie", bestående af en livsglad, temmelig overvægtig hollænder, en kynisk, af livet såret, midaldrende canadisk kvinde, samt en meget snakkende og meget irsk forfatter med skriveblokering, der i Toms historie ser et oplagt emne for sin næste bog. Tom beskylder højrøstet vandrekammeraterne for ikke at være "ægte pilgrimme". Til sidst bliver han så aggressiv, at han kommer i klammeri med politiet, der sætter ham i kachotten natten over. Næste dag løskøbes han selvfølgelig af lige netop dem, han skældte ud på, nemlig sin Camino-familie.

Efter dette optrin/opgør ser vi en forandring i gruppens dynamik og et større sammenhold.

Tom bløder mere og mere op. Indtil da har han gået Caminoen på sønnens vegne, men nu fornemmer man, at han går lige så meget for Caminoens og sin egen skyld. Det er en vigtig pointe, der viser tilbage til filmens begyndelse, hvor politimanden kommenterer Toms planer om selv at fuldføre sønnens Camino ved at påpege, at: ingen kan gå en andens Camino.

Filmens og Toms hovedformål er derved fuldført, og nu er der bare tilbage at følge de enkelte "familie-medlemmers" videre udvikling, samt vise hvordan de, gennem fællesskabet på den daglig march, finder, om ikke ligefrem en større indsigt i tilværelsens dybere mysterier, så i alt fald en mening med det, de har foretaget sig ved gå Caminoen. En pointe, der, i deres beslutning om at fortsætte til Finisterra, ender i en slags fælles forløsning.

Filmen **The WAY** er usigeligt smukt fotograferet i efterårets overdådige farvepalet, men kammer til tider over i en lovlig romantiserende beskrivelse med solskin og glade dage, fest og kammeratskab sammen med rare og spøjse mennesker på albergerne, og selvom skuespillerne er dygtige og sympatiske, så kan persongalleriet og det, de siger, virke lidt stereotypet.

Der er få overraskelser undervejs, måske bortset fra det faktum, at vennerne i virkeligheden ikke forandrer sig så gennemgribende, som de selv forventer, med hensyn til åbenbaringer eller større spirituel indsigt. Afslutningen på deres Camino leder derimod til en erkendelse af, at det, de har været igennem sammen, for altid vil påvirke dem – også i deres fremtidige liv hver for sig.

Dette gælder ikke mindst for Tom, hvis vandring i sønnens fodspor slet ikke ender ved Finisterra, men...

Se mere om filmen på:

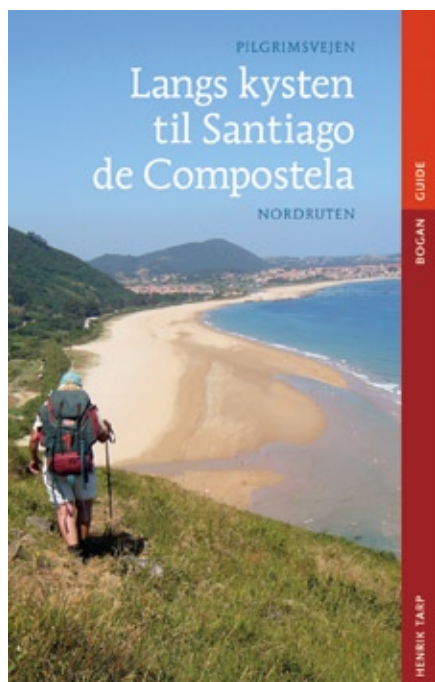
<http://theway-themovie.com/>

Filmen koster **106 kr.** Sælges fx på:

<http://dk.cdwow.com/> eller på

<http://www.amazon.co.uk>

NB: Filmen har ikke danske undertekster, men kan tekstes på engelsk med tekst for hørehæmmede. Den er nu ikke svær at forstå.

NORDRUTEN

PILGRIMSVEJEN langs kysten til Santiago de Compostela

bog anmeldelse af Gitta Bechshøft

Uddrag af bagsidetekst: Henrik Tarps bog er den første guide på dansk om Nordruten langs kysten. Bogen beskriver hele vejen fra den franske grænse ud til Santiago de Compostela. Og bogen giver praktiske anvisninger på, hvordan man planlægger vandringen, ligesom den giver oplysninger om forholdene undervejs, herunder dagsmarcher, vejbeskrivelser, herberger, åbningstider og seværdigheder m. m. Til hver dagsmarch følger såvel vandrekort som højdekort.

Anmeldelse

Henrik Tarps nye pilgrimsguide holder samme format og stil som hans tidligere guide til Camino Francés. Bogen vejer ikke meget og er lige til at tage med i rygsækken.

Forordet beskæftiger sig indgående med udstyr og grej, herunder også vandre-stave. Som supplement til teksten bringes fotografier af udstyr fra en af de mere kendte sportsbutikker på Frederiksborggade i København. Helt OK.

Nordruten er 820 kilometer lang og i bogen er den delt op i 35 etaper. Et plus er, at man for hver enkelt etape let kan overskue hvor mange kilometer man har gået, hvor mange der er til næste by (byer) og hvor mange der endnu er tilbage til målet. Med disse oplysninger kan man lettere planlægge sin egen rute i forhold til hvor lang tid man har til rådighed.

Mange flotte fotos giver lyst til at prøve kræfter med ruten, der beskrives som "næsten" lige så godt afmærket som Camino Francés. Dagsetaperne beskrives i hele og halve kilometer, i minutter og ved hjælp af verdenshjørner(husk kompas!). Diverse huse, træer og "vejgafler" tages også med i betragtning.

Så langt så godt. Desværre er etapekortene så skematiske, at de blot består af en tynd streg med enkelte bynavne på. Ingen indikation af det omgivende landskabs beskaf-

fenhed eller af det faktuelle lokale vejnet. Man vil være nødt til at gå med guidebogen i hånden det meste af tiden (som turisterne gør i storbyerne), for at følge med i tekstens mere eller mindre komplicerede anvisninger. Det dur ikke i regn og blæst - eller hvis man kravler op ad en bjergskrånning med to stave. Tabes camino-afmærkningen af syne er man hurtigt på "Herrens Mark" uanset højde-beskrivelser og antal kilometer til næste landsby. Bogen burde derfor oplyse hvilke lokale geografiske vejkort der kan suppleres med.

Henrik Tarp nævner, at Nordruten er forholdsvis let at komme til - også fra Danmark, så den skal nok blive et "hit" blandt de mange danskere der søger nye græsgange efter af have vandret Camino Francés tynd en eller flere gange.

Tak til Tarp.

Henrik Tarp: Pilgrimsvejen - Langs kysten til Santiago de Compostela
NORDRUTEN

Forlag: Bogan Guide / www.bogan.dk
Sideantal: 173, pris: 199 kr.

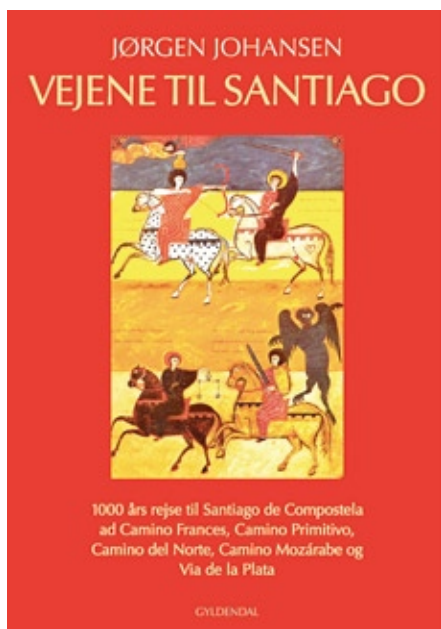
ISBN: 978-87-7466-514-4

VEJENE TIL SANTIAGO

1000 års rejse til Santiago de Compostela ad Camino Frances, Camino Primitivo, Camino del Norte, Camino Mozárabe og Via de la Plata.

Uddrag af forlaget Gyldendals omtale af forfatteren: "Jørgen Johansen har gjort kulturhistorisk rejseskildring til sit speciale. I kraft af sin viden og sin evne til at perspektivere er han uovertruffen på feltet. Samtidig er hans ambition at åbne vore øjne for den europæi-

boganmeldelse af Gitta Bechshøft
ske dimension af vor kultur og identitet, et projekt, som undertegnede ubetinget kan tilslutte sig. Dertil kommer et klart og smukt sprog." Sådan skrev historikeren Steffen Heiberg i Politiken om Gyldendals bog om pilgrimme og pilgrimsrejser, og om Vejen til

Rom siger Lars Bonnevie i Weekendavisen: "Der er ikke den ting om middelalderens og den tidlige renæssances kunst og kultur, man ikke ved – og er glad over at vide – når man lægger bogen fra sig, og desuden er illustrationsmaterialet noget af det mest forførende, man kan tænke sig. Hvad kan man ønske sig mere?" Brian Patrick McGuire giver i Berlingske Tidende bogen seks stjerner og konkluderer, at Jørgen Johansen "har skabt en bog, som næsten læser sig selv, fra indbydende tekst til smukke billeder og tilbage igen", og Georg Metz taler i Information om "en af landets fineste kulturhistoriske 'rejseførere' i det europæiske stof".

Anmeldelse

Forfatteren Jørgen Johansen er ikke til at komme udenom i pilgrims-sammenhæng, og her bør ordet sammenhæng skrives med stort S! Vi, der på tværs af århundrederne vandrer i tusinder og atter tusinder af pilgrimmes slipstrøm på vej mod frelse og frihed kan

somme tider have lidt svært ved at se skoven for bare træer. Og hvilken vandringsmand har ikke brug for lidt inspirerende vingesus i ponchoen når han er ved at gå i meditatativ selvsving på en vindblæst etape et sted mellem Burgos og Leon?

Ærgerligt bare at Jørgen Johansens bog er for tung til at have med i rygsækken, men man kan jo hente den ned på sin iPhone sammen med guidebogen og rutekortene før man begiver sig af sted? Jeg kunne ikke tænke mig nogen bedre sovemedicin på et koldt herberge i en gudsforladt flække på mesetaen (eller måske Via de la Plata!) end at kravle ned i soveposen med min i-pad og læse til jeg falder i søvn.

Vejene til Santiago er en stor lykkepose, hvis indhold river sin læser med sig over stok og sten på tværs af al historisk-pædagogisk sund fornuft. Med en insiders sans for detaljen holdt op mod en baggrund af bloddryppende feudal lokalpolitik indfedtet i fanatisk-religiøse intriger præsenterer forfatteren et broget persongalleri befolket af ædle konger, snu dronninger, sære alkymister, asketiske munke, gale malere og stolte korsriddere som han ved sin veltalenhed lader genopstå til dåd og/eller udåd.

Den videbegærlige læser behøver ikke at være i besiddelse af et altfavnende kulturhistorisk overblik - han skal blot lade sig saligt forføre og drage med på opdagelsesfærd i Spaniens (og Johansens) univers. For øvrigt minder Vejene til Santiago i temavalg og udformning mig ikke så lidt om den hollandske forfatter Cees Nootebooms Omveje til Santiago - Rejser i Spanien, en bog jeg tidligere har anmeldt på pilgrimsforeningens hjemmeside. Begge forfattere kaster sig med glubende appetit over Spaniens særprægede

mennesketyper og seværdigheder og begges bøger er svært underholdende lyst-læsning for videbegærlige pilgrimme enten før, under eller efter vandringen.

Det eneste, jeg er lidt trist over, er, at der i mit liv ikke er 40 år ekstra til rådighed som jeg kan rive ud af kalenderen for at gennemtrawle dette fantastiske land i Johansens og Nootebooms ånd, for det er ude på sidesporerne man for alvor tændes af pilgrimslivets evige gnist.....

Jørgen Johansen:

VEJENE TIL SANTIAGO

1000 års rejse til Santiago de Compostela ad Camino Francés, Camino Primitivo, Camino del Norte, Camino Mozárabe og Via de la Plata.

Sideantal: 285, pris: 349 kr.

ISBN: 978-87-02-08077-3

Forlag: Gyldendal / www.gyldendal.dk

Vandringen - I pilgrimsspor

boganmeldelse af Gitta Bechshøft

Citat fra bagflappen: Ann Bjerre Andersen er cand. Interpret. i fransk og korrespondent i italiensk. Hun har igennem en årrække arbejdet som foredragsholder, kursusleder, karriererådgiver og coach. Ann Bjerre er i dag arrangør af pilgrimsvandring og gå-meditationer i Danmark, Spanien, Frankrig, Italien, Sverige, Skotland og Israel. At rejse med www.annbjerre.dk er bygget op omkring vandring i enestående natur som kilde til personlig inspiration.

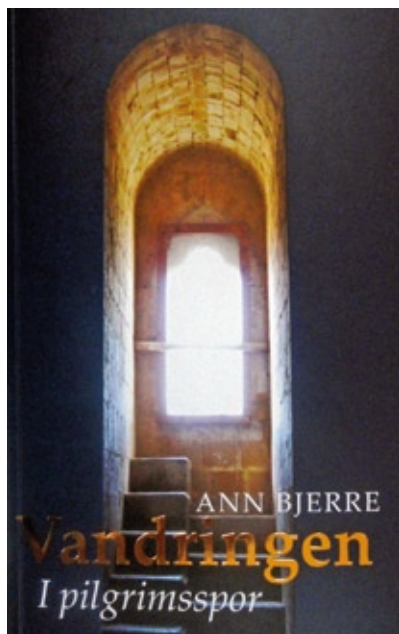
Anmeldelse

Caminoen som (fremtidig) arbejdsplads.

Bogen er delt i fire afsnit:

1. del: Vandring med hjertet – Spanien
2. del: Jagten på den indre gral – Frankrig
3. del: Med fred og alt godt – Italien
4. del: Vis mig vejen – Sverige

Vandringen – I pilgrimsspor, er skrevet i 2011 længe efter forfatteren selv gik som "novice" på diverse pilgrimsruter. Beretningen mister derved lidt af det dugfriske, begejstrings pust der slår én i møde fra andre, mindre præmediterede vandre-historier, skrevet af nys hjemvendte pilgrimme.

I forordet bydes læseren velkommen og inviteres til at følge med forfatteren på jagt efter livets gule pil. Ann Bjerres beretning bevæger sig fra det ydre til det indre landskab alt imens der krydses frem og tilbage gennem naturskønne områder i Europa.

Indflettede referencer til historisk-religiøse personligheder tilføjer fortællingen et dybere perspektiv og figurerer som "spejle" for forfatteren og hendes læsere.

Oplevelserne fører i sidste ende til et karriereskift og et nyt liv som hjælper og guide for andre med lyst og behov for et sporskifte. AB opfordrer læseren til at følge sin indre stemme, forenkle sit liv og kaste alt overflødigt bort... Kom og bliv inspireret til at gå din camino eller gå med en af de arrangerede vandringer, lyder hendes budskab (iflg. hjemmesiden), og har man kun sølle 8 dage til rådighed, så er det nok fordelagtigt at slå følge med en indsigtfuld coach/guide der kan lede en på sporet...

Budskabet går klart igennem godt hjulpet på vej af velanbragte citater, stemningsfuld "new age" filosofi og personlige vidnesbyrd skrevet af deltagere på AB's vandringer. Undervejs præsenteres læseren for pilgrimslivets store personligheder: Frans af Assisi, Maria Magdalena, Den Sorte Madonna, den Hellige Birgitta, Esclarmonde og naturgudinden Omma(?) m.fl.

De historisk-religiøse oplysninger veksler mellem lange passager der går i minutøse detaljer med AB's daglige gøren og laden. Teksten er holdt på et niveau hvor de færreste vil have vanskeligheder ved at følge med, selvom det for øvrigt ville være interessant at vide hvor mange mandlige læsere klarer at komme denne bog til ende uanset lixtal?

Konklusion: Vandringen - I pilgrimspor, er en udpræget kvinde-drager-på-camino fortælling, der tilbyder sin læser spændende smagsprøver på alt det hun drømmer om at møde på sin egen camino: f. eks. en syngende engel i skikkelse af en sydlandsk udseende mandsperson med langt, krøllet hår iført kappe, reb om livet og bare tæer i sandalerne...

Halleluja og Buen Camino

Ann Bjerre: Vandringen - I pilgrimsspor

Sider: 402, Pris: 249 kr.

ISBN: 978-87-994693-0-7

Forlag: Peregrinus Books

[http://www.saxo.com/dk/publisher/](http://www.saxo.com/dk/publisher/peregrinus-books.aspx)

[peregrinus-books.aspx](http://www.saxo.com/dk/publisher/peregrinus-books.aspx)

<http://www.annbjerre.dk/>

CAMINO - vandring og forandring

Bagsidetekst af Anja Wium:

Denne bog er en usminket og autentisk beretning om at drage alene af sted på 800 kilometers pilgrimsvandring, i det omskiftelige nordspanske terræn. Gennem detaljerede rejsebreve og billeder inviteres læseren med på en spændende rejse og får et klart indblik i livet som nutidig pilgrim. Beretninger om næt-

boganmeldelse af Gitta Bechshøft

ter på sovesale, genstridige vabler, naturens kræfter og især portrætter af medpilgrimme, krydrer bogen.

Bogens forfatter, Lone Klint Grønbæk, deler hudløst ærligt, såvel sin ydre, som indre rejse. Du indvies i, hvordan en lille sten kan føre til forløsning og hvordan en indre kamp, gennem 30 begivenhedsrige

dage, langsomt og sikkert transformeres til uovervindelig kærlighed og tillid til sig selv og livet. Endvidere får du indblik i, hvordan livet kan komme til at hænge sammen igen, netop som håbet er mere usigtbart end bjergtoppene i morgendisens. Bogen handler, i al sin enkelthed, om at gå sin egen vej, for at finde sig selv og komme videre, som et helt menneske.

Anmeldelse:

Citat fra bogen: "Vi fødes som originaler, men dør som kopier". (S. Kierkegaard)

Lone Klint Grønæk, hvis "caminonavn" blev Luna, fik Shirley MacLaines bog: Camino – en spirituel rejse, i julegave, og så var hun solgt! Det er virkelig utroligt så mange kvinders caminoer er blevet kickstartet ved bekendtskabet med MacLaines bog, der, da den udkom på dansk i år 2000, var noget nær den eneste beretning man kunne finde om en moderne kvindes pilgrimsvandring på dansk. Caminoens venner og rødstrømper verden over burde slutte sig sammen om at opstille en statue af Shirley på den højeste bjergtop de kan finde, men ligegyldig hvor mange kvinder der har gået i Shirleys fodspor, ender de færreste som "kopier" (heldigvis).

Citat fra bogen: "Når du lytter til din indre sandhed, vil du ofte erfare, at det kræver mod at følge den. At vove, er at miste fodfæste for en stund. Ikke at vove er at miste sig selv". (S. Kierkegaard).

Shirley og Søren har hver på sin måde leveret inspiration til efterhånden rigtig mange danskere der har prøvet kræfter med de legendariske 800 kilometer til Sankt Jakobs grav i Galicien. Og mon ikke denne strøm af danskere der søger deres indre, autentiske

jeg på Spaniens støvede veje vil fortsætte længe endnu? Den er ikke til at blive af med igen, denne besværlige, herlige Camino, der efter hjemkomsten nærmest kræver at man sætter sig til skrivebordet (computeren) for at forsøge at fastholde alt det, man brænder efter at blive af med - for altid. For alle. Og for sig selv...

Lone Klint Grønæks ligefremme, ukrukede caminoberetning er et inspirerende eksempel på, hvordan det også kan gøres: enkelt, smukt og så personligt vedkommende, at det i mine øjne langt overstiger hvad både Shirley MacLaine og andre "kändisser" kan tilbyde af New Age religiøst-terapeutisk tågesnak og ego-centreret navlepilleri. For hvad handler det hele egentlig om? At turde vende hjem og komme videre. Punktum. Så simpelt og dog så pokkers svært...
Velkommen hjem – Luna.

Lone Klint Grønæk:
CAMINO - vandring og forandring
Forlag: Books on Demand (2011)
Sideantal: 180, pris: 190 kr.
ISBN: 978-87-7114-379-9
www.booksondemand.com

De årlige pilgrimsvandringer

Traditionen tro arrangerer pilgrimsforeningen hvert år en pilgrimsvandring på en enkelt dag. De sidste par år har der været to vandringer én vest og én øst for Storebælt. Således også i år.

På vandringerne er der mulighed for at møde såvel erfarne som nye pilgrimme, få en god pilgrimssnak, besøge kirkerne undervejs og få nogle kilometer i fødderne. - Det er gratis at deltage i vandringerne.

ØST FOR STOREBÆLT

Lørdag den 21. april 2012

Hillerød – Farum

Vi fortsætter, hvor vi slap sidste år på den sjællandske Camino. Alle er velkomne uanset om de har været med tidligere eller ej.

Mødested:

På pladsen ved café Station på Hillerød station, hvorfra vi begynder at vandre kl. 10.00.

Hvordan kommer man til Hillerød? Tag toget – eller kom i bil.

Hvis man kommer med tog fra København, kan man tage det E-tog, der afgår fra Hovedbanegården kl. 09.15. Hvis man kommer med bil, kan man parkere ved én af skolerne på Milnersvej og slutte sig til gruppen, når vi passerer forbi på vej mod FrederiksBorg Centret, hvorfra vi går ud på stiern

Ruten:

0 km Hillerød station
10 km Lillerød kirke
20 km – Stavnsholtkirken
- derfra en lille km til Farum station

Forplejning: Tag selv madpakke, vand, kaffe og andet med. Ved afslutningen i Farum byder foreningen på en kop kaffe med brød.

Udstyr: Måske et siddeunderlag - og så kan det blive regnvej.

Seværdigheder undervejs: Lillerød kirke, der er en middelalderkirke.

Ved målet i Farum: Stavnsholtkirken, der er tegnet af von Spreckelsen og en seværdig moderne kirke.

Hjem fra Farum: Gode trafikforbindelser til København. Har man stillet sin bil i Hillerød, kan man tage bussen tilbage. Den går hver halve time.

Tilmelding: senest **den 13. april** til sekretariat@santiagopilgrimme.dk

Venlig hilsen og på gensyn til foreningens årlige pilgrimsvandring

Husk at opdatere din eventuelt ændrede e-mail adresse til sekretariat@santiagopilgrimme.dk !!! foreningen vil gerne sende aktuelle informationer per mail

VEST FOR STOREBÆLT

lørdag den 28. april

Vandring i pilgrimmen Peder Kællers fodspor i Horsens.

Ruten er lagt så vi kommer til at gå fra Boller natursti (planetstien) og derfra til Boller slot, Uth Kirke, Tyrsted Kirke med lignetavlen for Peder Kæller. Alle er velkomne, uanset om de har været med før.

Kirkerne vil være åbne, så vi kan se de seværdigheder, der er.

Mødested:

Foran Horsens Station kl. 9.30

der er gratis P-pladser. For dem, der er lokalt kendt, vil mødestedet være ved starten af Bollerstien, Høegh Guldbergsgade overfor Aunsbjerg biler kl. 10.00.

Ruten:

0 km Horsens station
01 km Bollerstien
06 km Boller Slot
12 km Uth Kirke
18 km Tyrsted Kirke
- derfra retur til start ca. 3 km.

Forplejning: Tag selv madpakke, vand og andet med. Foreningen byder på en kop kaffe og brød i forbindelse med besøget i Tyrsted Kirke.

Udstyr: Måske et siddeunderlag – og så kan det blive regnvejr.

Der vil blive uddelt lekture og kort omkring vandringen.

Tilmelding: Mail: emmaj@stofanet.dk
eller mobil: 27116317 **senest den 20. april.**

OBS!

**Generalforsamling og årsmøde den 27.10.2012
i Sorø på Kongskilde Friluftsgård
nærmere info på hjemmesiden, så snart alt er arrangeret**

Foredrag

Foreningen af Danske Santiagopilgrimme arrangerer fire foredrag i foråret.

**TEMAAFTEN med foredrag om Danmarks helgen Kong Knud,
født i 1043, dræbt i Odense 1086**

Efter at Kong Knud i 1101 var blevet helgenkåret af paven, valfartede mange danskerne til Odense, hvor byens liv var meget præget af de tre stor klostre: Gråbrødrene, Sortebrødrene, Johanitterbrødrene.

En historie med paralleller til katedralen og byen Santiago de Compostela

Leder af Historiens Hus, Jørgen Thomsen vil fortælle om Knud den Hellige og Odense by i årene omkring 1100-tallet.

Odense, tirsdag 13. marts 2012

**Kl. 18.45 rundvisning i den katolske kirke Skt. Albani
Kaffe og foredrag i Historiens Hus, Klosterbakken.
Der vil blive en orientering om foreningens arbejde med afmærkning af de fynske ruter herunder "Caminotræet" bag Domkirken.**

Arrangementet er for medlemmer af Santiagoforeningen

Foreningen giver en kop kaffe. **Tilmelding** pr. mail til troelsbeck@mail.dk inden 1. marts.

Informationsaften for nye pilgrimme

Onsdag 11. april 2012 kl. 16 – 18.30

Hovedbiblioteket i Odense

Lysbilleder og fortælling om hvad der venter af udfordringer og oplevelser på Caminoen i Nordspanien ved Niels Henrik Lieberkind, Danske Santiagopilgrimme.

Arrangementet er åbent for alle interesserede

Supplerende oplysninger, mail: troelsbeck@mail.dk

Informationsaften for nye pilgrimme

Onsdag 18. april 2012 kl. 16.00

Kulturhuset "Tobakken" Gasværksvej 2, Esbjerg

Lysbilleder og fortælling om hvad der venter af udfordringer og oplevelser på Caminoen i Nordspanien ved Niels Henrik Lieberkind, Danske Santiagopilgrimme.

Arrangementet er åbent for alle interesserede

Supplerende oplysninger, mail: troelsbeck@mail.dk

Informationsaften om Camino de Santiago
Torsdag den 28. marts 2012 kl. 18.30
Spejdersport, Nørre Farimagsgade 39, København

Lysbilleder og fortælling om Caminoen ved Henrik Friediger, Danske Santiagopilgrimme

Om Caminoens historie, den mest populære rute, Camino Francés, og om et par af de mindre kendte alternativer.

Aftenen er tænkt som introduktion til folk, der overvejer selv at tage på Caminoen. Men også erfarne pilgrimme vil kunne hente inspiration til at tage af sted igen – måske på en af de mindre befærdede Caminoer.

Efter foredraget har vi mulighed for at snakke/diskutere og se udstyr.

Arrangementet er åbent for alle interesserede

Supplerende oplysninger, mail: v.moerdrup@mail.tdcadsl.dk

Hospitaleros! Nyhed!!! Nu har vi 2 refugier at vælge imellem...

bestyrelsen er glade for at kunne meddele at vi nu har genoptaget samarbejde med refugiet "Aitzenea" i Triacastela efter at forholdene og betingelserne for vores hospitaleros er blevet væsentlig forbedret. Dermed kan medlemmerne nu vælge mellem 2 vidt forskellige refugier i 2 forskellige områder: Astorga, som er bekvemt at komme til via Madrid, en dejlig mellemstor by med masser af aktiviteter, ca. halvvejs på Caminoen og Triacastela et lille samfund ca. 130 km før Santiago, hvor man bedst flyver til Santiago, tager bussen til Triacastela og så måske til slut vandre til Santiago?

Henvend jer fortsat til sekretariatet, som tager sig af "bookingen" -
Beskrivelsen af refugierne og vilkår findes på hjemmesiden.

GODT Udstyr til din NÆSTE PILGRIMSTUR

Hos Bjergkæden har vi stor erfaring med, at hjælpe pilgrimsvandrere med at pakke rygsækken, til såvel lange som korte ture. På www.bjergkaeden.dk finder du en udførlig pakkedisse, med alt hvad du har brug for på din tur. Du kan bestille direkte i vores netbutik eller besøge os i vores store flotte butik i Køge, så hjælper vi dig godt på vej.

MEINDL BORNEO

God klassisk læder vandrestøvl.

PRIS 1799,-

TEKO VANDRESOKKER

Lækre uldsokker i god kvalitet.

PRISER FRA 129,-

GABEL VANDRESTAV

Super let. Vægt kun 186 g.

PRIS 449,-

OSPREY EXOS 46

Super let og velsiddende.

PRIS 1599,-

GULLFOSS DUN SOVEPOSE

Lækker dunpose. Vægt kun 480 g.

PRIS 799,-

COCOON HOVEDPUDE

Oppustelig med fiberfyld. 105 g.

PRIS 199,-

EAGLE CREEK PACK-IT SAC

Pakkepose til toilet grej og førstehjælp.

PRIS 80,-

PATAGONIA ACTIVE BRIEFS

Hurtigtørrende undertøj M/K.

PRIS 169,-/249,-

PATAGONIA RAIN SHADOW

Let, vind og vandtæt jakke.

PRIS 1399,-

BJERGKÆDEN

Vestergade 34A • 4600 Køge • T: 56652345
M: info@bjergkaeden.dk • www.bjergkaeden.dk